

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

KAZAKİSTAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE “AKILLI GÜÇ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Madina BEKTASSOVA

AĞUSTOS-2021

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

KAZAKİSTAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE “AKILLI GÜÇ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Madina BEKTASSOVA

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Erol KALKAN

AĞUSTOS-2021

TRABZON

ONAY

Madina BEKTASSOVA tarafından hazırlanan “Kazakistan-Türkiye İlişkilerinde Akıllı Güç” adlı bu Çalışma 20.09.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Khaladdin İBRAHİMLİ	Başkan	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Erol KALKAN	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRME
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Madina BEKTASSOVA

26.08.2021

ÖNSÖZ

Dünya siyasetinde yer alan jeokültürel, jeopolitik ve jeoekonomik değişimler Orta Asya'nın önemli ülkelerinden biri olan Kazakistan'ın dengeli ve çok boyutlu ilişki kurmasına neden olmuştur. Kazakistan'ın çok boyutlu dış politikasında Türk dili konuşan ülkelerle özellikle, Türkiye ile ikili ilişkileri geliştirmek önemlidir. Bu bağlamda, Kazakistan-Türkiye ilişkileri yeni bir boyut kazanmaya başlamaktadır.

Günümüzdeki Kazakistan-Türkiye ilişkileri çok boyutludur ve bu boyutları ne yumuşak ne de sert güç açısından tanımlamak yeterli ve açıklayıcı değildir. Bu nedenle bu Çalışma'da sert ve yumuşak güçlerin birleşimi olan "akıllı güç" kavramına yer verilmiştir. Bununla birlikte Kazakistan-Türkiye ilişkileri akıllı güç perspektifinden incelenmiştir.

Bu Çalışma'nın amacı, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimini incelemek, birbirlerine yönelik politikasını anlamak, nedenlerini sorgulamak ve ikili ilişkileri analiz etmek için en uygun kavramı bulmaktır. Bununla birlikte, günümüzdeki iki ülkenin birbirine yönelik politikasını belirleyen önemli faktör olarak "akıllı güç" kavramının incelenmesi, bu kavramın ikili ilişkilerin gelişiminde etkisi üzerine ayrıntılı bir analizin yapılması amaçlanmaktadır.

Bu Çalışma'nın her aşamasında kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erol KALKAN'a teşekkür ederim.

Ağustos, 2021

Madina BEKTASSOVA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
GRAFİKLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA SORUSU, METODOLOJİ VE BÖLÜMLER ÖZETİ.....	2-4
1.1. Araştırma Sorusu ve Hipotezler.....	2
1.2. Metodoloji.....	3
1.2.1. Görüşme.....	3
1.2.2. Doküman İncelemesi	4
1.3. Bölümler Özeti.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

2. LİTERATÜR TARAMASI, KAVRAMSAL ÇERÇEVE, KURUMSAL ÇERÇEVE VE METODOLOJİ	5-26
2.1. Kazakistan-Türkiye İlişkileri ile İlgili Literatür Taraması.....	5
2.2. Kavramsal Çerçeve: Sert, Yumuşak ve Akıllı Güç.....	10
2.3. Kuramsal Çerçeve: Konstrüktivizm ve Liberalizm.....	13
2.3.1. Konstrüktivizm	13
2.3.1.1. Konstrüktivizmde Etnik Kimliklerin Rolü	16
2.3.2. Liberalizm.....	17
2.3.2.1. Liberalizmin Temel İlkeleri.....	19
2.3.2.2. Liberalizm Türleri.....	20

2.4. Metodoloji.....	21
2.4.1. Araştırma Tasarımı	21
2.4.2. Nitel Araştırma Yöntemi.....	22
2.4.2.1. Görüşme.....	23
2.4.2.2. Doküman İncelemesi	25
2.4.3. Veri Toplama Süreci	25
2.4.4. Veri Analizi.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İKİLİ İLİŞKİLERİN AKILLI GÜÇ PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ.....	28-59
3.1. Siyasi-Diplomatik İlişkiler	28
3.2. Uluslararası Kuruluşlar Çerçevesindeki İlişkiler	33
3.3. Kültürel İlişkiler.....	42
3.4. Eğitim Alanındaki İlişkiler.....	45
3.5. İkili İlişkilerin Jeopolitik Boyutu.....	51
3.6. Ekonomik-Ticari İlişkiler.....	53
3.7. Askeri İlişkiler.....	60
SONUÇ.....	62
KAYNAKÇA	67
ÖZGEÇMİŞ.....	74

ÖZET

Günümüzde, dünya siyasetinde yer alan jeokültürel, jeopolitik ve jeoekonomik değişimler Orta Asya'nın önemli ülkelerinden biri olan Kazakistan'ın dengeli ve çok boyutlu ilişki kurmasına neden olmaktadır. Kazakistan'ın çok boyutlu dış politikasında Türk dili konuşan ülkelerle özellikle, Türkiye ile daha iyi bağlar kurabilmesi söz konusudur. Bu bağlamda, araştırmacılar tarafından Kazakistan-Türkiye ilişkilerini inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Kimileri ikili ilişkilerin kültürel bağlar sayesinde geliştiğini, kimileri ise ikili ilişkilerin gelişimi ekonomi çıkarlara dayandığını iddia etmektedir. Bu gibi belirsizlikleri ortadan kaldırmayı amaçlayan bu çalışma Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimine etki eden faktörleri, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin nasıl geliştiği ve Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişiminde ana itici gücün ne olduğu araştırma sorularına cevap aramaktadır. Bununla birlikte günümüzdeki Kazakistan-Türkiye ilişkileri çok boyutludur ve bu boyutları ne yumuşak ne de sert güç açısından tanımlamak yeterli ve açıklayıcı değildir. Bu nedenle bu çalışma, ikili ilişkilere güncel bir açıdan bakarak ikili ilişkileri sert ve yumuşak güçlerin birleşimi olan akıllı güç perspektifinden incelemektedir. Çalışmada, Kazakistan ve Türkiye arasındaki siyasetin belirlenmesinde akıllı güç kavramının belirleyici rol oynadığı hipotezi öne sürülmektedir. Çalışmanın teorik çerçevesini ise Konstrüktivizm ve Liberalizm teorileri oluşturmaktadır.

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişiminde ortak etnik köken, dil, tarih ve ortak kültürel değerler bir temel oluşturmaktadır. Böylelikle iki ülke arasındaki ilişkilerin incelenmesinde Konstrüktivizm teorisinin uygun olduğu tespit edilmiştir. Ancak, Kazakistan-Türkiye ilişkileri sadece kültürel değerlerle sınırlı kalmayıp, son dönemlerde ekonomik-stratejik boyutunu da geliştirmektedir. Bu sebeple, ikili ilişkilerin ekonomik boyutunun incelenmesinde Liberalizm teorisine başvurulmuştur. Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin analizinde nitel veri toplama yöntemi olan görüşme ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma sürecinde akademisyen, diplomat ve sivil toplumlarla dijital ortamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç kavramı üzerinden inceleyen bu çalışmanın sonucunda iki ülke arasındaki ilişkilerin tek taraflı olmayıp, "akıllı gücün" tüm unsurlarını kültürel bağlar temelinde ustaca birleştiren, karşılıklı ekonomik çıkarları benimseyen ve daha çok yumuşak gücün unsurlarına dayalı çok boyutlu ilişkilerin olduğu neticesine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan dış politikası, Kazakistan-Türkiye ilişkileri, sert güç, yumuşak güç, akıllı güç

ABSTRACT

Today, the main reason for the establishment of balanced and multidimensional relations for Kazakhstan, which is considered one of the important countries of Central Asia, is geocultural, geopolitical and geo-economic changes in world politics. In the multidimensional foreign policy of Kazakhstan, it is necessary to establish closer ties with the Turkic-speaking countries, especially with Turkey. In this regard, various studies have been carried out by researchers studying the Kazakh-Turkish relations. Some argue that bilateral relations develop thanks to cultural ties, while others argue that the development of bilateral relations is based on economic interests. To eliminate such misunderstandings, this study tries to answer such questions as, factors affecting the development of Kazakh-Turkish relations, how Kazakh-Turkish relations develop and what is the main driving force in the development of Kazakh-Turkish relations. Since the Kazakh-Turkish relations are multidimensional, it is not enough to describe these dimensions in terms of “soft” or “hard power”. Therefore, this study examines this bilateral relationship from a modern perspective, in terms of smart power, which is a combination of hard and soft power. The study hypothesizes that the concept of smart power plays a decisive role in determining the policy between Kazakhstan and Turkey. Theories such as constructivism and liberalism form the theoretical basis of the study.

The basis for the development of Kazakh-Turkish relations is their common ethnic origin, language, history and common cultural values. Thus, it was revealed that the theory of constructivism is suitable for the study of relations between two countries. However, Kazakh-Turkish relations are not limited only to cultural values, but also develops an economic and strategic dimension. For this reason, the theory of liberalism began to be applied in the study of the economic dimension of bilateral relations. While studying Kazakh-Turkish relations were used methods of collecting qualitative data such as interview and document analysis. In the course of the research, were conducted interviews with scientists, diplomats and representatives of civil society through the Internet.

As a result of the study of Kazakh-Turkish relations through smart power concept, it was revealed that the relations between two countries cannot be one-sided. On the contrary, these relations are multidimensional, which skillfully combine all the elements of "smart power" based on cultural ties, accepting mutual economic interests and mostly based on elements of soft power.

Keywords: Foreign policy of Kazakhstan, Kazakh-Turkish relations, hard power, soft power, smart power

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Görüşülen Kişi Sayısı	24
2	2014-2020 Yılları Arasında Türkiye’de Öğrenim Gören Kazakistanlı Öğrenci Sayısı. ...	48
3	Araştırma Soruları ve Alınan Cevaplar	63

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Grafik Nr.
1	2014-2020 Yılları Arasında Türkiye’de Öğrenim Gören Kazakistanlı Öğrenci Sayısı ...	49
2	2016-2020 Yılları Arasında Kazakistan’ın Türkiye’den İthalatı	55
3	2016-2020 Yılları Arasında Kazakistan’ın Türkiye’ye İhracatı	55

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEB	: Avrasya Ekonomik Birliği
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİGK	: Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
APA	: American Psychological Association – Amerikan Psikoloji Birliği
AVM	: Alışveriş Merkezleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BTC	: Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı
BTK	: Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattı
COVID-19	: Coronavirus Disease 2019
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
EİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
G20	: Group of Twenty
GSM	: Global System for Mobile Communications
IRCICA	: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
ISESCO	: Islamic Educational, Scientific and Cultural organization
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
KEK	: Karma Ekonomik Komisyonu
KGAÖ	: Kolektif Güvenlik Anlaşma Örgütü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
LLP	: Limited Liability Partnership
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
s.	: sayfa
SSC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
ŞİO	: Şanghay İşbirliği Örgütü

t.y.	: Tarih yok
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
Türk Konseyi	: Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi
TürkPA	: Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi
TürkSoy :	: Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı
UAI	: Union Académique Internationale
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Günümüzde dünya siyaseti değişim süreci içerisinde bulunmakta ve çeşitli alanlarda farklı siyasi gelişim modellerini takip etmektedir. Bu nedenle ülkeler siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri alanlarda ikili ve çok taraflı ilişkiler geliştirmektedir.

Dünyanın en büyük ve jeosiyasi rekabete dolu kıtası Avrasya, önemli risklerle karşı karşıyadır. Avrasya kıtasında bulunan Orta Asya bölgesi siyasi aktörler için jeopolitik önem taşımakta ve riskli bölge haline dönüşmektedir. Buna ABD-Çin arasındaki rekabet, ABD-Rusya arasındaki gerginlik ve Afganistan'daki siyasi durum gibi birçok olay sebep olmaktadır. Avrasya'daki bu tür jeokültürel, jeopolitik ve jeoekonomik değişimler Orta Asya'nın önemli ülkesi olan Kazakistan'ın dengeli ve çok boyutlu ilişkiler kurmasına neden olmaktadır. Kazakistan'ın bu çok taraflı dış politikasında, Türk dili konuşan ülkeler arasında, özellikle Türkiye ile yakınlaşması çok önemlidir (A3, 30 Nisan 2021, Nur-Sultan). Bu nedenlerden dolayı Kazakistan-Türkiye ilişkileri yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. Kaldı ki Kazakistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden biri olan Türkiye, Kazakistan'da yaşanan sosyo-ekonomik değişimlere önemli destek sağlamıştır. Bu sebeple Kazakistan'ın Türkiye ile ilişkilerinin hem ikili hem de uluslararası kuruluşlar çerçevesinde siyasi, eğitim, kültürel, ekonomik ve askeri-güvenlik alanlarında kapsamlı bir şekilde gelişmesi bir elzemdır.

Kazakistan ve Türkiye'nin Asya ve Avrupa kıtalarında yer alarak Avrasya ülkeleri olmaları, iki ülkenin jeopolitik konumlarındaki ortak noktalarıdır. Bu nedenle, iki ülke de Batı ve Doğu arasında bir köprü rolünü üstlenmek istemekte ve dış politikalarında bölge ülkeleri arasındaki anlaşmazlıkları gidermek için arabuluculuk görevini yerine getirmesi görülmektedir. Dolayısıyla, iki ülkenin küresel çatışmaların önlenmesi için büyük bir katkıda bulunması söz konusudur. Türkiye toprakları üzerinden petrol taşımacılığı projelerinin hayata geçirilmesi, alternatif ulaşım bağlantılarının sağlanması ve dünya pazarlarına erişiminin Kazakistan için büyük faydalar sağlayacaktır. Kazakistan da coğrafi konumu ve doğal kaynaklarıyla Türkiye açısından önemli bir ülkedir. Dolayısıyla Kazakistan-Türkiye ilişkilerini inceleyen çalışmaların çoğu ikili ilişkilerin tarihsel ve kültürel boyutunu veya ekonomik-ticari boyutunu ele almakta ve ikili ilişkileri tek taraflı olarak araştırmaktadır. Fakat bu iki ülke arasındaki siyasi-diplomatik, kültürel, eğitim, ekonomik-ticari ve askeri-güvenlik alanlarını kapsayan çok taraflı siyasi ilişkiler akıllı güç perspektifi açısından yeterince araştırılmamıştır. Bu yüzden Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin akıllı güç perspektifinden incelenmesinde uluslararası ilişkiler alanında bir boşluk oluşmuştur. Bu sebeplerden dolayı bu çalışma, Kazakistan-Türkiye ilişkilerini analiz etmek için en uygun kavramı bulmayı amaçlamakta ve dolayısıyla çok boyutlu ikili ilişkileri akıllı güç perspektifinden incelemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA SORUSU, METODOLOJİ VE BÖLÜMLER ÖZETİ

Ele alınan çalışmanın bu bölümünde öncelikle, araştırma sorusu ve hipotezlerine yer verilmektedir. Daha sonra çalışmanın temelini oluşturan nitel araştırma yöntemleri gösterilmekte ve en son bölümler özeti yer almaktadır.

1.1. Araştırma Sorusu ve Hipotezler

Bugüne kadar araştırmacılar tarafından Kazakistan-Türkiye ilişkilerini inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Kimileri bu ikili ilişkilerin kültürel bağlar sayesinde geliştiğini, kimileri ise bu gelişimin ekonomik çıkarlara dayandığını iddia etmektedir. Bu tür belirsizlikleri ortadan kaldırma amacıyla bu çalışma, Kazakistan ve Türkiye arasındaki işbirlikleri çok boyutlu ilişkiler prizmasından ve akıllı güç perspektifinden incelemektedir. Bu bağlamda çalışmanın araştırma soruları: (AS-1) Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimine etki eden faktörler nelerdir? (AS-2) Kazakistan-Türkiye ilişkileri nasıl gelişmektedir? (AS-3) Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişiminde ana itici gücü nedir?

Günümüzdeki Kazakistan-Türkiye ilişkileri çok boyutludur ve ne yumuşak ne de sert güç kavramlarıyla açıklanması çok mümkün görünmemektedir. Bu nedenle çalışma, ikili ilişkilere güncel bir açıdan bakarak ikili ilişkileri sert ve yumuşak güçlerin birleşimi olan akıllı güç perspektifinden incelemektedir.

Bu çalışmada, Kazakistan ve Türkiye arasındaki siyasetin belirlenmesinde akıllı güç kavramının belirleyici rol oynadığı hipotezi öne sürülmektedir. Bununla birlikte, ana hipotezi açıklayıcı hipotezler: (H-1) İki ülke arasında, ortak kültürel bağlar ve değerler üzerine oturtulan, daha çok yumuşak gücün unsurlarına dayalı çok boyutlu bir politika yürütülmektedir. (H-2) Bağımsızlığın ilk yıllarında ortak kültürel değerlere dayanan ilişkiler, günümüzde karşılıklı ekonomik çıkarları benimseyen ilişkilere doğru kaymaktadır. (H-3) İkili ilişkilerin gelişmesinde yumuşak güç ile sert gücün unsurları olan ekonomik ve askeri ilişkiler de kullanılmaktadır.

Bu bağlamda Çalışma'nın amacı, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimini incelemek, birbirlerine yönelik politikasını anlamak, nedenlerini sorgulamak ve ikili ilişkileri analiz etmek için en uygun kavramı bulmaktır. Bununla birlikte, günümüzdeki iki ülkenin birbirine yönelik politikasını

belirleyen önemli faktör olarak “akıllı güç” kavramının incelenmesi, bu kavramın ikili ilişkilerin gelişiminde etkisi üzerine detaylı bir analizin yapılması amaçlanmaktadır.

1.2. Metodoloji

Araştırma kavramı, bilimsel yöntem ve araçların kullanılarak belli bir problemin incelenmesi anlamına gelmektedir. Araştırmanın belli bir yöntemleri vardır ve bu araştırma yöntemleri bir araştırmanın amacını gerçekleştirmek için kullanılmaktadır. Araştırmanın değerlendirmesine göre, farklı yöntemler ortaya konulmuştur. Christensen ve Johnson, (2007)’ye göre, “Araştırma metodolojileri nitel, nicel ve karma araştırma metodolojileri olarak üçe ayrılmaktadır. Her yöntem farklı özelliklere sahiptir. Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişim sürecini araştıran bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır”.

Nitel araştırmada, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Bu araştırma türünün amacı, insanların kurduğu toplumsal dünyayı anlamaya ve algılamalarını yorumlamaya çalışmaktır.

Bu tür araştırma sözel ağırlıklı ve yoruma dayalı sosyal araştırmalarda kullanılır. Metot olarak gözlem, görüşme ve anket teknikleri kullanılır (Padem vd., 2012). Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç perspektifinden incelemeyi amaçlayan bu çalışmada doküman incelemesi ve birincil verilere ulaşabilmek adına görüşme metoduna başvurulmuştur.

1.2.1. Görüşme

Önceden planlanmış, belli kişi veya kişilerle, belirtilen tarihte ve belli bir konu üzerinde yapılan konuşma, görüşme olarak tanımlanmaktadır. Patton, (1987), görüşmenin amacı bireyin iç dünyasını anlamak ve onun bakış açısını öğrenmek olarak tanımlamaktadır. Görüşme yoluyla, kişinin tutumları, düşünceleri, konuyla ilgili yorumları, zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyen noktaları anlayabiliriz. Bu süreçte, karşı tarafın soruları cevaplarken rahat, dürüst ve doğru bir şekilde tepkide bulunmasını sağlamak çok önemlidir. Daha çok sosyal bilimlerde kullanılan görüşme yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç sınıfa ayrılır. Araştırmanın gerektirdiği şartlara göre bu üç görüşme metodundan birisi tercih edilebilir.

Yapılandırılmış görüşmede, “Görüşme yapılacak bütün kişilere aynı sorular sorulur ve katılımcılardan genellikle önceden belirlenmiş cevaplardan birini seçmeleri beklenir. Yarı yapılandırılmış görüşme türünde açık uçlu sorular bulunur ve cevaplayıcı daha özgür bırakılır. Yapılandırılmamış görüşmede ise sorular genellikle görüşme sırasında oluşturulur. Yapılandırılmamış görüşmeler, daha çok sohbet tarzında gerçekleştirilen görüşmelerdir” (Padem vd., 2012).

1.2.2. Doküman İncelemesi

Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013'ten aktaran Kıral, 2020:4). “Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir” (Corbin ve Strauss, 2008'den aktaran Kıral, 2020:4).

“Dokümanlar bir araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiş metinleri ve resimleri içermektedir. Araştırmalarda kullanılabilecek doküman çeşitleri; reklam, ajanda, katılım kayıtları, davetiye, toplantı tutanakları, kılavuzlar, notlar, kitap ve broşürler, günlükler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, harita, çizelgeler, gazeteler, sanat eserleri, program detayları, radyo TV program senaryoları, örgütsel raporlar, anket verileri, çeşitli kamu kayıtları, not defterleri, fotoğraf albümleri vb. olup; bunlar araştırmalarda kullanılmak üzere araştırmacılara veri sağlamaktadır” (Labuschagne, 2003'ten aktaran Kıral, 2020:4).

1.3. Bölümler Özeti

Ele alınan bu çalışmanın II. Bölümünde, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilere, birbirine yönelik dış siyasetlerine, gelişim sürecine ve gelişim nedenlerine dair literatür taraması sunulmaktadır. Bununla birlikte, “güç” tanımı ile “sert”, “yumuşak” ve “akıllı” güç olmak üzere güç türlerini incelemektedir. Çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan, sosyal kimliğe dayalı konstrüktivizm ve ekonomik öncelikli liberalizm teorileri incelenmektedir. Metodoloji kısmında araştırma tasarımı, nitel araştırma yöntemi olan görüşme ve doküman incelemesi metodları, veri toplama ve analiz süreci sunulmaktadır.

Bölüm III, Kazakistan ve Türkiye arasındaki bağımsızlık sonrası dönemde gelişen ikili ilişkileri incelemektedir. Çok boyutlu olan ikili ilişkilerin siyasi-diplomatik, kültürel, eğitim, ekonomik-ticari ve askeri alanındaki işbirlikleri ele alınmaktadır. Bununla birlikte iki ülkenin uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki ortak çalışmaları ve jeopolitik açıdan ortak noktaları ortaya koyulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. LİTERATÜR TARAMASI, KAVRAMSAL ÇERÇEVE, KURUMSAL ÇERÇEVE VE METODOLOJİ

Bu bölümün ilk kısmında daha önce yapılmış literatür taramasına yer verilmektedir. Bundan sonra çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan sert, yumuşak ve akıllı güç kavramı, çalışmanın kurumsal çerçevesini oluşturan konstrüktivizm ve liberalizm teorileri, bunun yanı sıra araştırma sürecindeki verilerin elde edilmesinde kullanılan araştırma tasarımı ve yöntemler detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

2.1. Kazakistan-Türkiye İlişkileri ile İlgili Literatür Taraması

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin tarihi köklere, ortak dil, din ve kültüre dayandığı, bununla birlikte ikili ilişkilerin ana itici gücünü kültürel bağların oluşturduğu not edilmektedir. Bu bağlamda, Amrebayev (2013), Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimini etkileyen faktörlerinden iki ülkenin tarihsel-kültürel ve zihni-manevi yakınlığı, uluslararası girişim ve sorunlara ortak bakış açısından bahsetmektedir. Çetin (2018), ikili ilişkilerin başarılı bir şekilde geliştiğini, aynı zamanda bu başarının iki ülkenin bölgesel ve dünya düzeyindeki uluslararası sorunlara ilişkin ortak tutumlarını söz etmekte ve iki ülkenin çeşitli etkinlikler sırasında birbirlerine güçlü bir şekilde destek verdiklerini vurgulamaktadır. Yergozha (2012), Türkiye ve Kazakistan örneklerinde ulusal kültür ile örgütsel bağlılık arasında bir ilişki olup olmadığını incelemektedir. Gündoğdu ve Güler (2017)'in çalışmasında ise Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Türk kamuoyuna yansımaları, ikili ilişkilerin tarihi ve siyasi boyutu irdelenmektedir. Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye ve Kazakistan kültürleri arasındaki benzer ve farklı yönleri hakkında bilgi sağlanmıştır. Bu arada, farklı kalkınma yollarıyla gelişen iki ülkenin farklı politik-ekonomik ve sosyal sistemlere sahip olmalarına rağmen, değerlerinin neredeyse aynı olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmalarla birlikte, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin ekonomik boyutunu inceleyen, iki ülke arasındaki ticaret, yatırım ve projelerle ilgili çalışmalar mevcuttur. Yazarlara göre, günümüzdeki Kazakistan-Türkiye ekonomik ilişkileri oldukça düzeyli bir şekilde ilerlemektedir. Nogayeva (2007), tarafından yapılan çalışmada Kazakistan'daki Türkiye imajı ortaya konulmuştur. Bu çalışmada, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesinde iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin düzeyli olduğu not edilmiştir. Ancak yazar tarafından Kazakistan'ın eskiden Türkiye hakkında çok bilgiye sahip olmamasının Sovyet dönemindeki "demir perdeden" kaynaklandığı

sonucuna varılmıştır. Buna rağmen, araştırma sonuçlarına göre şu anda Kazakların Türklere olumlu yaklaşmaktadır. Kayalı ve Mengi (2017), tarafından yapılan çalışmada, 1992-2014 yıllarını arasındaki Kazakistan-Türkiye ticari ilişkileri ele alınmıştır. Yıllar itibariyle ticareti şekillendirmiş ürünler ortaya konulmuştur. Özellikle ikili ticari ilişkilerde petrolün ithalat ve ihracat hacminin artırılmasındaki önemi vurgulanmıştır. Raikhan (2015), bağımsızlık sonrası Kazakistan ve Türkiye arasındaki dış ticari ilişkileri incelemektedir. Çalışmada, Kazakistan'ın genel ekonomi durumu, ekonomik kriz dönemi, bu krizden çıkış yolları, öncelikli sektörler, yatırım ortamı ve dış ticaret yapısı incelenmektedir. Araştırma sonucunda, Türkiye ile Kazakistan arasındaki dış ticaretin gelişmesine yönelik sorunlar not edilmekte ve sorunların çözümüne dair öneriler sunulmaktadır. İki ülke arasındaki kültürel bağların günümüzde gelişen ekonomik ve diğer alanlardaki ilişkilere zemin oluşturduğunu öne süren Mesut Çapa (2019), Sovyetler Birliğinin dağılması, Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan ettikten sonraki dönemde Türkiye ve Kazakistan ilişkilerinde yaşanan gelişmeleri incelemektedir. Çapa (2019)'ya göre, Kazakistan-Türkiye kültürel ilişkileri, diğer alanlarda ilişkilerin gelişmesine zemin oluşturmuştur.

Kazakistan-Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin hedeflenen düzeye ulaşamadığı yapılan çalışmalarda not edilmektedir. Batmaz (2004), 1992-2002 yılları arasında Kazakistan ekonomisine yapılan Türk yatırımlarının kapsamı ve karşılaşılan temel sorunlarını ele almış ve sorunların çözümüne dair öneriler sunmuştur. Gençler ve Akbaş (2011) çalışmasında, 1990-2011 yıllarında Türkiye ve Kazakistan arasındaki eğitim, askeri ve ekonomik alanlardaki işbirlikleri değerlendirilip, ticarete ise iki ülke arasında istenilen düzeylere ulaşamadığı belirtilmiştir. İmanbekova (2014), çalışmasında Kazakistan'daki Türk yatırımcılarının karşılaştığı sorunları Almatı'daki Türk şirketleri örneğinde incelenmiştir. Araştırma sonucunda yatırım alanındaki birçok sorunlar tespit edilmiştir. Yılmaz (2017), Kazakistan ve Türkiye her platformda kardeş olduklarını söylese de, bunun ekonomiğe yansımadağı ve Türkiye'nin uyguladığı projeler verimli olmadığı hipotezine dayanmaktadır. Bunun gibi yaşanan sorunlara değinilerek çözüm önerileri sunulmuştur. Ayrıca, ikili ilişkilerin gelişiminde Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev en belirleyici faktör olarak görülmektedir. Kaygın (2019), Kazakistan-Türkiye arasında yer alan ulaştırma yollarının ikili ticari ilişkilere etkilerini ele almıştır. Kazakistan'ın yetersiz ulaştırma altyapısı, ikili ticari ilişkilerin gelişimi önündeki en önemli engel olduğu tespit etmiş ve çözüm olarak birçok ulaşım projesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Nitekim Kazakistan ve Türkiye, uluslararası siyasi arenada kendi dış politikasını yürüten, Avrasya kıtasına ait ülkelerdir. Bu konum iki ülkeyi de "Avrupa ve Asya'yı bağlayan köprü" olarak önemli jeopolitik konuma sahip aktör yapmaktadır. Bu bağlamda, Kazakistan-Türkiye jeopolitik konumunu inceleyen çalışmalar da literatürde mevcuttur. Bostancı ve Lüleci (2019), Kazakistan-Türkiye ilişkilerini analiz ederek, AKP dönemindeki ikili ilişkileri araştırmıştır. Yazarlara göre, Türkiye ve Kazakistan'ın Avrasya ülkeleri olması ve Batı ile Doğu arasında köprü rolünü

üstlenmeleri jeostratejik açıdan ortak noktalarıdır. Çalışmada iki ülke ilişkilerinin gelişmesinde kültürel değerlerin önemli olduğu ve siyasi alanda belli bir düzeye eriştiği, ancak ekonomiye aynı ölçüde yansımadağı vurgulanmaktadır. Baynazarova (2013), Avrasya bölgesini Avrupa-Atlantik ve Asya-Pasifik olarak iki bölgeye ayırarak Avrasya güvenlik sisteminin özellikleri, uluslararası ve bölgesel örgütlerin rölü, Kazakistan ve Türkiye'nin potansiyel fırsatlarını araştırmaktadır. Mostafa (2013), Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in sunduğu "Avrasyacılık" kavramını inceleyip Kazakistan'ın Avrasya politikası ve etkileri üzerinde verimli bir analiz yapmaktadır. Araştırmada, Türkiye ve Kazakistan'ın "Avrasyacılık" görüşleri incelenmektedir. Bu kavram Türkiye için Avrupa Birliğine bir denge, Türk Dili Konuşan Ülkeler Birliğinin oluşturulmasında ve bölgesel ekonomik işbirliği kurulmasında bir fırsat olarak görülmektedir. Kazakistan için "Asya ve Avrupa arasında köprü" olarak kabul edilmektedir. Ametbek (2018), Kazakistan ve Türkiye'nin ve bölgesel konumlarını dikkate alarak ikili ilişkilerin jeokültürel, jeopolitik ve jeoekonomik boyutunu incelemektedir. Ankara ve Nur-Sultan ilişkilerinin Türk dünyasına olan katkılarının geliştirilmesinde birkaç önerilerde bulunmaktadır.

Genel olarak Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yeni devletler, bağımsızlığını kazanıp bir piyasa ekonomisini kurmak ve geliştirmek amacıyla büyük yola başladılar. Her ülke iç dönüşümlerin çeşitli aşamalarından geçti. Bu konuda birçok araştırmacı ülkelerin izlemiş olduğu ekonomik kalkınma yolunu incelemişlerdir. Araştırmacılara göre, Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Kazakistan'ın ekonomik kalkınma nedeni topraklarında bulunan büyük orandaki yeraltı kaynakları, petrol ve gaz gibi enerji kaynaklarıdır. Bilgin (2004)'in makalesinde Sovyet sonrası dönemde ülkelerin merkezi ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişi anlatılmaktadır. Özellikle Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan'ın dış aktörlere bağımsız bir ekonomik yapı kurabilmelerinin ve ekonomik gelişmelerinin ana nedeni olarak petrol, gaz ve yeraltı kaynaklarının olduğu vurgulanmaktadır. Böylelikle, neoliberalizm yaklaşımıyla yüz yüze geldikleri ve "güçlü devlet" kavramı da açıklanmaktadır. Mehmet Akif Destek vd. (2017), 1991-2013 yılları arasında Türk Cumhuriyetlerindeki (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan) Hollanda hastalığının geçerliliğini incelemektedirler. Araştırma sonucunda Hollanda hastalığı Azerbaycan için geçerli olup, petrol rantının Kazakistan ve Kırgızistan'da tarımsal katma değerini olumlu etkilediği görülmektedir.

Günümüzde Hazar denizi, kıyısındaki ülkeler için ticari-taşımacılık alanında büyük imkan sunmakta ve enerji kaynaklarıyla önemi artmaktadır. Bu konuda Aslanlı (2017), Hazar havzası enerji kaynaklarının bu bölgenin önemini artırmakta olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Trans Hazar enerji işbirliği, Türkiye için enerji kaynaklarını çeşitlendirme, daha uygun fiyata enerji kaynaklarını elde etme stratejisi ve enerji transiti olma amacına ulaşmaya bir fırsat olarak görülmektedir. Yazara göre, bu enerji işbirliği doğrultusunda Kazakistan, Rusya, Çin ve İran arasında sınırlanmayıp Türkiye ve Batı devletleriyle de ilişki kurulabilmektedir. Akbulaev ve Bayramli (2020), Hazar Denizi

kıyısında yer alan ülkelerdeki deniz taşımacılığının gelişimi ile ekonomik büyümenin dinamikleri arasındaki ilişki üzerine çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonuçları, yönetim tarafından deniz taşımacılığının gelişimine yönelik projelerin uygulanması, Hazar havzasındaki ülkelerin ekonomik büyümesi için koşullar yarattığını göstermiştir.

Türkiye'nin Orta Asya ülkeleriyle ilişkileri tarihsel ve kültürel bağlara dayanmaktadır. Orta Asya devletlerinin bağımsızlığını kazandığından itibaren ise Türkiye ile diğer alanlarda çok boyutlu ilişki kurmalarına yol açmaktadır. Bu konuda Türkiye'nin Orta Asya ülkeleriyle ilişkin dış politikasını inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Cordesman vd. (2014), tarafından yapılan araştırma projesinde, Orta Asya'da Türkiye, Rusya ve İran arasındaki rekabet, işbirliği ve bu "ilişkiler bağının" bölgeyi nasıl etkilediği incelenmektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik çıkarları kısmen ekonomik, kısmen kültürel olarak tanımlanmaktadır. Araştırmaya göre Türkiye, Orta Asya'nın bölgedeki enerji ve ekonomik kaynaklarını geliştirmek için Rusya ve İran ile rekabet etmektedir. Bu yatırım, enerjide Rusya ve İran'a daha az bağımlı olmakla sonuçlanırken, Orta Asya'nın ekonomik yardım konusunda Türkiye'ye bağımlılığını artırmaktadır. Türkiye, Çin ve hatta Hindistan'ın bölgeye yatırım yapması ile Orta Asya giderek çok kutuplu hale geldiği de çalışmanın ana konusudur. Sinkaya (2005), Türkiye'nin Orta Asya devletleriyle ilişkin dış politikasını incelemektedir. Yazara göre, Türkiye'nin Orta Asya devletlerine yaklaşımının birkaç önemli nedeni varsayılmaktadır. Birinciden, Kıbrıs Sorunu, AB'nin Türkiye teklifini reddetmesi nedeniyle uluslararası siyasi arenada Türkiye'nin stratejik önemini azaltmaktadır. Bu sebeple Türkiye Orta Asya ile yeni ittifak kurmaya çalışmaktadır. İkinciden, Türkiye Orta Asya'da bölgesel güç ve rol kazanma olanağını elde etmektedir. Üçüncüden, bu bölge ekonomik ve ticari fırsatlara sahip yeni pazara dönüşmektedir. Dördüncüden, Hazar havzasındaki enerji kaynakları Türkiye'nin artan enerji talebini karşılamaktadır. Kültür-egitim işbirliği de en önemli alanlardan biri olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra yazar, Türkiye'nin Orta Asya ile kurduğu ilişkilerin son boyutu olarak İslami boyuttan söz etmektedir. Mustafa Aydın (2004), tarafından yapılan çalışmada da aynı düşüncelere dayanılmış, burada Türkiye, Sovyet döneminden sonra yeni bağımsız devletlerle güçlü tarihi, kültürel, etnik ve dilsel bağları nedeniyle, ortaya çıkan Avrasya jeopolitik düzensizliğinde önemli bir istikrar sağlayıcı aktör olarak defalarca resmedildiği öne sürülmüştür. Almen (2013), Türkiye'yi bölgesel güç olarak görmekte, dış politikaları ve stratejileri ile ilgili araştırma yapmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin bölgesel ilişkiler sistemindeki rolünü ve Kazakistan'daki etki düzeyini analiz etmektedir. Bu çalışmada, siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel ilişkilerin tüm yönlerini hesaba katarak bağımsızlık sonrası dönemde Kazakistan-Türkiye ilişkilerine özel bir önem verilmektedir. Son olarak, Türkiye'nin bölgedeki ve özellikle Kazakistan'daki jeopolitik boşluğu doldurma mücadelesinde Çin, ABD ve Rusya gibi bazı büyük ülkelerle nasıl karşı geldiği tartışılmaktadır. Kaplan vd. (2005) çalışmasında, Türk Konseyi'nin dört kurucu üye devletinin (Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkiye) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda ne derece tutarlı bir şekilde hareket ettiğini analiz edilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, Türk Konseyi

devletlerinin oylama anlaşması seviyesinin yükseldiğini ortaya konulmakta ve bu arada genel dış politika tercihlerinin kademeli olarak birbirine yaklaştığı görülmektedir. Türk devletlerinin Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda (BMGK) Orta Doğu, sömürgecilik ve ekonomik konularında en uyumlu oldukları, ancak nükleer ve kalkınma konularında en az uyumlu oldukları belirtilmektedir.

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde iki devletin eğitim alanındaki bağlantıları ve ekonomik alandaki kurdukları stratejik ortaklığı “yumuşak dengeleme”, “yumuşak güç” unsuru olarak kabul gören araştırmalar da mevcuttur. Nurgaliyeva (2015), Kazakistan ve Rusya ilişkileri analizinde Stephen Walt’un “tehdit dengesi (balance of threats)” yaklaşımına dayanarak ekonomik sorunları analiz eden “yumuşak dengeleme (soft balancing)” kavramını kullanmaktadır. Bu kapsamda enerji güvenliğini Rusya’dan korumak için Kazakistan’ın Rusya’ya karşı iç ve dış ekonomik “yumuşak dengeleme” çabalarının örneklerini incelemektedir. Bu bağlamda öncelikle Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı projesine katılım ise, daha sonra Türkiye ile ekonomik işbirliği kurmaktır. Kazakistan için bu verimli bir “yumuşak dengeleme” çabası haline gelebilmektedir. Kılıncarslan (2017)’a göre, Sovyet döneminde iki ülke arasındaki tarihi ve kültürel irtibat kopukluk dönemi günümüzdeki ilişkileri etkilemektedir. Buna rağmen, Türkiye bir dönem Orta Asya’ya vurgu yapan dış politika izlediğini, bu politika hem Türkiye’nin milli çıkarlarını göz önünde bulundurduğunu ve kısa zaman içerisinde bu politika yerine pragmatik bir yaklaşımın geçtiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte Kazakistan’ın Türkiye ile Rusya arasında izlemeye çalıştığı “denge politikası” Uçak Krizi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ayrıca son dönemde ülkeleri siyasi açıdan birleştiren Suriye İç Savaşı üzerinde yürütülmekte olan Astana Görüşmeleri de analiz edilmektedir. Likhachev (2018)’e göre Türkiye ile Kazakistan arasındaki ilişkiler dinamik olarak gelişmektedir. İki devletin etkileşimi sadece pragmatik çıkarlarla desteklenmeyip, aynı zamanda ideolojik ve stratejik temellere de sahiptir. Nur-Sultan, Ankara ile işbirliğini geliştirerek Moskova’nın siyasi etkisine denge oluşturmaktadır. Türk dünyası ile entegrasyonu genişletmesi ile Kazakların ulusal kimliğini güçlendirmektedir. Kushkumbayev vd. (2016), tarafından Türkiye’nin Orta Asya ülkeleriyle dil ve kültür ortaklığı siyasi, ticari ve ekonomik bağların gelişmesi için zemin olduğu söylenir. Bununla beraber Türkiye’nin uyguladığı uluslararası eğitim programları bölgeye yönelik yürütülen “yumuşak güç” elementi olarak görülmektedir. İç ve dış aktörleri göz önünde bulundurularak Türkiye, bölge ülkelerinin önemli ancak kilit olmayan dış ortakları arasında yer aldığı ve onun nedenleri belirtilmektedir. Toprak (2017), çalışmasında Michael T. Klare’in “enerji kaynakları yeni bir dış politika aracı, bir yumuşak güç unsuru” iddiasından hareketle Türk dış politikasında da enerji kaynaklarının bir “yumuşak güç” unsuru olarak kullanabileceğini varsaymaktadır. Bu bağlamda, Kazakistan-Türkiye enerji ilişkilerinin Türkiye’nin “yumuşak gücüne” etkisi incelenmektedir. Abzhaparova (2014), Kazak-Türk ilişkilerinin oluşumunda ve gelişmesinde “kamu diplomasisinin” rolü ile ilgili konuları kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Kazakistan ile Türkiye arasında siyasi, sosyo-kültürel ilişkilerin gelişmesine yönelik eğilimler ve beklentiler netleştirmektedir. Ona göre, Kamu Diplomasisinin bir parçası olan Dijital Diplomasi Türkiye dış politikasının bir unsurudur. Bu

konuda Gülcan vd. (2017), tarafından yapılan araştırmaya göre, Kazakistan'da Türkiye imajının olumlu olduğu, bu konuda Türk filmleri ve TV dizilerinin önemli rol oynadığı tespit edilmektedir.

İkili çok boyutlu ilişkiler üzerinde yapılan çalışmaları araştırırken Ulusal Tez Merkezindeki tezler incelenmiştir. Konuyla ilgili incelenen tezlerde ikili ilişkilerin tarihsel gelişim süreci anlatılmış ve aynı sonuçlar elde edilmiştir. Saray (1997), Sovyetler Birliği dağıldıktan sonraki dönemi, yani 1991-1996 yılları arasındaki Kazakistan-Türkiye ilişkilerini araştırmaktadır. Bu tezde iki ülkenin diplomatik, eğitim, kültür, sağlık, medya ve ekonomik alanlarındaki ilişkileri, karşılıklı ziyaretler ve farklı alanlardaki projeler anlatılmaktadır. Bununla birlikte ikili ilişkilerdeki ithalat ve ihracat, özellikle Kazakistan petrolü, enerji kaynakları ve yeraltı doğal kaynakların önemi söz konusudur. Bu konuda Beisbekova (2011), Kazibekova (2013) ve Belguzhanova (2018) aynı fikirde olup, ikili ekonomik ilişkiler, şirketler, örgütler ve yatırımlara daha çok değinmektedir. Massadikov (2012), ise ikili ilişkilerin teorik çerçevesini oluşturup Realizm bakımından analiz etmektedir.

Kazakistan-Türkiye ikili ilişkileri üzerinde yapılan literatür taraması sonucunda iki ülkenin çok boyutlu bir ilişki kurduğuna dair farklı bakış açılarının olduğu sonucuna varılmaktadır.

2.2. Kavramsal Çerçeve: Sert, Yumuşak ve Akıllı Güç

Günümüzde küresel toplum, bilim ve teknoloji, doğa ile insan ilişkileri ve sosyal yönetim gibi hayatın tüm yönlerinde ciddi değişimler içerisindedir. Bu değişimler Uluslararası ilişkileri de önemli ölçüde etkilemekte ve daha önce tartışılmayan yeni fenomen ve süreçleri meydana getirmektedir. Yüzyıllardır var olan kavramlar değişerek yeni içeriklerle önümüze gelmektedir. Bu bağlamda, XX.yüzyılda realistlerin savunduğu güç kavramı ve dünya siyaseti de değişmektedir. Thomas Hobbes, “gücü”, “gelecekte bariz bir fayda elde etmenin bir yolu” olarak görmüştür. Siyasal gerçekçilik teorisinin kurucusu Hans Morgenthau, “güç, fiziksel şiddetten en ince psikolojik bağlantılara kadar bir kişinin diğer kişi üzerinde kontrolünü kuran her şeyi içerebildiğine” inanmıştır. Eski ABD Dışişleri Bakanı ve Amerikalı siyaset bilimci Henry Kissinger, “güç” ve “etki” kavramlarını eşitlemiştir. ABD'nin eski Suudi Arabistan Büyükelçisi Charles Freeman, “gücü”, “başkalarının kararlarını ve eylemlerini kontrol etme yeteneği” olarak tanımlamıştır. İngiliz tarihçi, gazeteci ve uluslararası ilişkiler araştırmacısı Edward Carr, güç kategorisini “bir devletin, başkalarını aksi halde yapmayacaklarını yapmaya zorlamak için maddi kaynakları kullanma yeteneği” olarak tanımlamıştır (Gukasov, 2011). Güç kavramının matematiksel ifadesini bulmak adına çalışmalar da yapılmıştır. Kuprin ve Tulyulyuk (2017), çalışmasında analistlerin devletler arasındaki ilişkilerin gücünü nicel ölçekte ölçecek bir formül buldukları ifade edilmektedir. CIA yetkilisi olan Ray Cline, 1977'de, $Güç = (nüfus + bölge + ekonomi + askeri güç) \times (strateji + irade)$ gibi gücü tahmin etmek için kullanılan bir formül yayınlamıştır. Burada, güç kavramı birkaç bileşenden meydana gelmektedir. Herbir bileşenin gücün tanımlanmasında etkisi vardır.

Barnett ve Duvall (2005), güç kavramını, “zorlayıcı, kurumsal, yapısal ve üretken” olmak üzere dört kategoriye ayırmaktadır. Burada, zorlayıcı güç (*compulsory power*), “bir başkası üzerinde doğrudan kontrol” diye tanımlanır. Gücün bu türü, güce sahip aktörün (A) açısından daha çok aktörün güç gösterdiği nesnenin (B) açısından daha iyi hissedilir. Gücün bu kategorisi devletler, sivil toplum kuruluşları (STK), uluslararası örgütler, çok uluslu firmalar vd. tarafından kullanılmaktadır. Kurumsal güç (*institutional power*), “aktörlerin diğerleri üzerindeki resmi ve gayri resmi kurumlara odaklanarak uzaktan kontrolü” olarak tanımlanır. Zorlayıcı güç, A'nın B üzerinde doğrudan eylemini içerirse, kurumsal güç, A'nın kurumlar aracılığıyla B'ye dolaylı olarak güç uygulamasıdır. Yapısal güç (*structural power*), aktörlerin ne tür sosyal varlıklar içerdiğine odaklanmaktadır. Yapısal güç kategorisinde aktörler sosyal kapasiteleri, çıkarları, sahip olduğu sosyal konumlar tarafından tanımlanmaktadır. Üretken güç (*productive power*), toplumdaki öznellerin sahip olduğu sosyal konumuna ve yetkisine göre oluşmaktadır. Böylece, “güç” kavramı farklı anlamlar taşımaktadır.

Çoğu zamanlar, “güç” kavramı insan varoluşunun temel bir unsurunu belirtmiş ve kişilerarası ilişkilerden ekonomik ilişkilere, dini ve politik tartışmalara kadar sosyal yaşamın her boyutunda kendine yer bulmuştur. Tarihsel olarak güç, nüfus büyüklüğü ve bölgesi, doğal kaynaklar, ekonomik güç, askeri güç ve sosyal istikrar gibi kriterlerle ölçülmüştü. Günümüzde uluslararası gücün değerlendirilmesinde teknoloji, eğitim ve ekonomik büyüme gibi faktörler daha önemli hale gelirken coğrafya, nüfus ve hammaddelerin önemi azalmaktadır. Genelde ‘güç’ kavramı “sert güç” ve “yumuşak güç” olarak tanımlanmaktadır. Prof. Joseph Nye ise bu iki kavramı birleştirerek “akıllı güç” kavramını ortaya atmıştır (Nye, 1990’dan aktaran Raimzhanova, 2015).

“Sert” güç, uluslararası siyasi ilişkilerde askeri güç kullanımına yönelik zorlayıcı eylemler veya tehditler yoluyla hedefe ulaşma yaklaşımını ifade eder. ABD, “sert güç” enstrümanlarını dış politikada kullanmasına dair bir örnektir. 2000’li yılların başında önde gelen politikacılar, ABD’nin dış politika kararlarının geliştirilmesinde, benimsenmesinde ve uygulanmasında kuvvet dışı yöntemlerin önceliğini ilan etmişlerdir. Bunun bir örneği, ABD’nin Afganistan, Irak ve Libya’daki askeri operasyonlarıdır (Gukasov, 2011).

ABD savunma bütçesi 2010 yılında 680 milyar dolar olduysa, her sene değişiklik göstererek 2020 yılında 738 milyar dolara yükselmektedir. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü’ne göre, 2018’de ABD dünyadaki tüm askeri harcamaların %36’sını oluştururken, Çin %14’ünü, Suudi Arabistan %3,7’sini, Rusya %3,4’ünü oluşturmaktadır. (Oboronnyy byudzhnet SSHA, (2019), <https://tass.ru/info/7395907>). Devletlerin savunma alanına yaptığı yatırım miktarına göre, “sert” gücün uluslararası ilişkilerdeki önemini kaybetmediği görülmektedir. Sert güç bir ülkenin askeri gücüyle birlikte belirli hedeflere ekonomik etkiyle ulaşma türü şeklinde de tanımlanabilmektedir. Ekonomik kaynaklar, uygulanması bakımından yumuşak ve sert gibi her iki güç için de koşullar yaratabilir. Sert güç olarak ekonomik unsur, belirli bir ülkeyi uluslararası hukuka

uymaya zorlamak için ticari ambargo veya ekonomik yaptırım uygulanması şeklinde kendini gösterir. Yaptırımlar oldukça çekici bir dış politika aracı gibi görünmektedir, çünkü savaşın aksine, uluslararası çatışmaları ve anlaşmazlıkları daha düşük maliyetler ve insan zayıyatı ile çözmektedir. Bu nedenle uluslararası ilişkilerde oldukça sık kullanılmaktadır (Braterskiy , 2014). Örneğin, 2014-2021 yılları arasında ABD ve Avrupa Birliği tarafından Rusya'ya yaptırımlar 95 kez uygulandı (Vse sanktsii SSHA i Yevrosoyuza v otnoshenii Rossii s 2014 goda, 2021). Sert güç unsurları belirleyici güç türleri olarak düşünülse de günümüzde farklı çözümlerin ve unsurların gerekliliği de acıktır.

Bir devletin dünya arenasındaki gerçek konumu, geniş bir gösterge grubu tarafından belirlenmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya, Japonya ve günümüzdeki Çin buna bir örnektir. Bu ülkeler çağdaş dünya gelişimini ve tüm uluslararası ilişkiler sistemini askeri olmayan güç faktörleriyle etkilemektedir. Askeri olmayan güç faktörleri arasında bölgenin büyüklüğü, doğal kaynaklar ve insan kaynakları, ulusal ekonominin yapısı, endüstriyel ve tarımsal üretimin hacmi ve kalitesi, ülkenin ilerici gelişimini sağlama yeteneği ve çevre güvenliği yer almaktadır. Bu faktörler uluslararası politikada “yumuşak güçün” unsurları olarak bilinmektedir. Yumuşak güç, zorlama veya şiddet göstermeden, kültür, politik değerler, kurumlar ve ahlaki politikalar gibi soyut varlıkların vasıtasıyla şekillendirme yeteneğidir (Nye, 2008: 95). Philip Dodd'a göre yumuşak güç, özgür, demokratik ve açık olmanın bir yoludur ve siyasi, ekonomik sonuçları içerir (Brito, 2010). McClory (2011)'ye göre, yumuşak gücün kaynaklarını tam anlamıyla kullanabilen ülkeler Türkiye ve Brezilya'dır. Bu ülkeler son 10 yılda diplomatik altyapıya yatırım yaparak, yumuşak gücün önemli kazanımlara yol açtığını göstermektedir. Türkiye ve Brezilya, farklı ülkeler olmalarına rağmen, yumuşak gücün uygulamasında yol gösterici ülkeler olarak öne çıkmaktadır (McClory, 2011).

Son yıllarda, yumuşak gücün bir aracı kamu diplomasisi görülmektedir. Kamu diplomasisi, bir ülkenin diğer ülkeleri etkileyerek, ulusal çıkarları teşvik etmek ve dış politika hedeflerini ilerletmek için gerekli iletişim aracıdır. Bu geleneksel görüşe göre, kamu diplomasisi, diplomasinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu anlamda, kamu diplomasisi, akademisyenler ve öğrenciler için eğitim, değişim programları, ziyaretçi programları, dil eğitimi, kültürel etkinlikler, alışverişler, radyo ve televizyon yayıncılığını içeren dijital diplomasiyi kapsamaktadır. Genelde bu tür faaliyetler “alıcı” ve “gönderici” iki ülke arasında bir iletişim kurmaktadır. “Alıcı” ülke için daha geniş politika ortamını şekillendirir, “gönderici” ise ülkenin imajını oluşturur ve itibarını yükseltir. Böylece, yumuşak güç bir kaynak, kamu diplomasisi ise yumuşak gücün kaynaklarını kullanma aracı olarak görülmektedir (What's PD?, t.y., <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd>). Armitage ve Nye, (2007) göre, dünyadaki Amerika'nın imajı ve etkisi hakkındaki her türlü tartışmanın merkezinde kamu diplomasisi yer almaktadır. Kamu diplomasisinin amacı yabancı hükümetlerle değil, insanlarla iletişim kurmaktır. Hükümetler, ulusal hedeflerini desteklemek ve yurtdışındaki bireyleri, grupları, kurumları ve kamuoyunu etkilemek için, kamu diplomasisini kullanmaktadır. Bununla birlikte, kamu diplomasisi resmi hükümet faaliyetlerinden daha geniş bir olguyu ifade etmektedir. Bağımsız

komisyonların ABD hükümeti tarafından uygulanan kamu diplomasisini eleştirmesine rağmen, kamu diplomasisi sadece yumuşak gücün değil, hatta ABD'nin "akıllı gücünün" önemli bir parçası olmaya devam etmektedir (Armitage ve Nye 2007).

Son yıllarda yaşanan sosyo-politik süreçler yeni kavramın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda "akıllı güç" kavramı özel bir yere sahiptir. Çoğu ülkeler tarafından aktif olarak kullanılan bu kavramın temeli "sert" ve "yumuşak" güç kavramlarına dayanmaktadır. Akıllı güç, ilk 2003 yılında Joseph Nye'in geliştirdiği ve sonradan ise politikacılar ve akademisyenler tarafından kabul edilen bir kavramdır. Nye'ye göre "akıllı güç ne yumuşak ne de serttir, daha çok her ikisinin en uygun birleşimidir" (Armitage ve Nye, Jr., 2007). Yani siyasi duruma göre sert ve yumuşak gücün birini değil, her ikisini de ustaca kullanmaktır. Bu yöntem güç dengesini oluşturur ve sert gücün aşırı kullanımını önleyen yumuşak yolları içerir. Bu, uluslararası arenada ideal bir denge oluşturarak yeni düşmanlar yaratmadan, aktörleri kendi tarafına çekmek demektir (Surkova, 2015). Nossel (2004), "Foreign Affairs" dergisinde yayınlanan makalesinde, "akıllı güç" kavramını, bileşenleri arasına "sert" gücü eklemeyi yorumlamaktadır. Nossel'in "akıllı güç" görüşü, tam da askeri güç etkisinin inkarına dayanmaktadır. Ana odak noktası, Başkan W. Wilson tarafından kurulan ve liberal enternasyonalizm geleneğiyle ilişkilendirilen diplomatik unsurdur. Başka bir deyişle, akıllı güç, bir aktörün hedeflerini etkili ve verimli bir şekilde geliştirecek şekilde sert güç ve yumuşak güç unsurlarını birleştirme kapasitesidir (Wilson, 2008). McClory (2011)'e göre yumuşak güç tek başına yeterli olmayabilir, ancak sert güçle stratejik önemi artmaya devam edecektir.

Akıllı güç, daha etkili ve başarılı sonuçlara ulaşabilmek için sert gücün uyumlu ve yumuşak gücün tipik eylemleriyle birleştiren akıllı politikayı gerektirmektedir. Bu yeni kavram, kültürel özellikler, mevcut siyasi sistem ve ekonomik etkilerin önemine değer vermektedir. Bununla birlikte, bu model önceki modellerin hepsini içerdiği için stratejik bir boyut kazanmaktadır. Yumuşak gücün ilkelerini içeren akıllı güç, askeri güçten kaçınmakta ve çatışmaların çözümüne yönelik diplomatik bir yaklaşım izlemektedir. Uluslararası düzeyde, "akıllı güç" kavramı politikacıların, akademisyenlerin ve stratejistlerin desteğini almakta ve dikkatini çekmektedir (Brito, 2010).

2.3. Kuramsal Çerçeve: Konstrüktivizm ve Liberalizm

Bu bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan konstrüktivizm ve liberalizm teorileri, onların temel ilkeleri ve türleri sunulmaktadır.

2.3.1. Konstrüktivizm

Bu çalışmada, günümüzde aktif bir şekilde gelişen Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişim nedenini sorgulamak amacıyla Konstrüktivizm teorisi kullanılmaktadır. Konstrüktivistler dünya

siyasetinin sosyal yapılanmasına odaklanmakta ve düşüncelerin merkezinde sosyal normlar, sosyal söylemler, kimlik ve dil gibi anahtar kavramlara yer vermektedirler (Behraves, 2011). Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde ortak kültürel değerlerin, ortak tarih ve dilin olması oldukça önemlidir. Dolayısıyla iki ülke arasında gelişen siyasi-diplomatik, eğitim ve kültürel ilişkiler bakımından Konstrüktivizm uygun bir teoridir. Bu nedenle Kazakistan ve Türkiye arasındaki çok taraflı ilişkilerin gelişmesini akıllı güç perspektifinden analiz eden bu çalışmada da Konstrüktivizm uygun bir teorik çerçeve oluşturacaktır. Bu bölümün alt başlıklarında Konstrüktivizm teorisinin temel ilkeleri ve Konstrüktivizm'deki etnik kimliklerin rolü dikkate alınacaktır.

Uluslararası İlişkiler alanında 1980'lerin sonu ve 1990'ın başından itibaren, kimlik politikaları, kurallar, dil ve kültürler çok önemli bir hale gelmiştir. Buna göre, Konstrüktivizmin, uluslararası ilişkiler alanında etkili olan üç kuramdan biri (diğerleri realizm ve liberalizm) olduğu ileri sürülmektedir. Konstrüktivizm, uluslararası siyaseti aktörlerin kimliklerinden oluşan bir etkileşim alanı olarak görmektedir (Behraves, 2011). Konstrüktivizme göre, sosyal realite düşünce ve eylemlerimizin sonucudur. Paradigma, teori, kavram, metodoloji vb. uluslararası realiteyi inşa eden araçlardır. Bu araçlar ise uluslararası faktörleri, olayları, normları ve süreçleri yaratır. Böylece konstrüktivizmin kavramsal temeli oluşmaktadır (Tsygankov, t.y.).

“Konstrüktivizm” terimi, ilk 1936 yılında J. Piaget'nin “La naissance de l'intelligence chez l'enfant” adıyla yayınlanan, 1952'de ise “Origins of intelligence in the child” olarak İngilizceye çevrilen eserinde kullanılmıştır (Piaget, 1936). Sonra, 1950'lerde J. Kelly'nin “The psychology of personal constructs” eserinde de kullanılmıştır (Kelly, 1955). Ancak Uluslararası ilişkilerde konstrüktivist düşünce, Ashley (1987)'nin “The Geopolitics of Geopolitical Space: Toward a Critical Social Theory of International Politics” eserinde mevcut olmasına rağmen, yaygın olarak 1989 yılında “World of Our Making Rules and Rule in Social Theory and International Relations” kitabı ile Nicholas Greenwood Onuf tanıtmıştır. Nicholas Onuf'a göre, devletler, birçok yönden bireylerle aynı şekilde davranmaktadır. İnsanlar, kendileri tarafından inşa edilen “sosyal gerçekler (social reality)” ile kendi dünyalarını yaratmaktadır. Onuf, bir yandan modern dünyanın sosyal yapı açısından nasıl oluştuğunu; diğer yandan ise insanların bu sürece nasıl katıldığını, faaliyetlerin nasıl sonuçlandığını tartışmaktadır. Onuf'un varsayımına göre, bu iki sürecin ortak bir karaktere sahip olduğu ve birbirini karşılıklı inşa ettiği öne sürülmektedir. Ona göre sosyal gerçeklik, konuşma eylemleriyle inşa edilen kurallardan ve kurumlardan oluşur. Aktörler, dili kullanarak arzularını ve motivasyonlarını ifade ederler ve onları hedeflere dönüştürürler. Böylelikle, yeni bir mekanizma “inşa ederler” (Alekseeva vd., 2018).

Uluslararası ilişkilerde konstrüktivist düşüncesi, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında Alexander Wendt, Emanuel Adler, Friedrich Kratochville, John Gerard Ruggie, Peter Katzenstein, Hayward R. Alker, Jr., Richard K. Ashley, Martha Finnemore ve Christian Reus-Smith gibi

düşünürler tarafından yapılan çalışmalar sayesinde akademik çevrede tanınmaya başlamıştır. Bu çalışmalara göre konstrüktivizm, dünyanın sosyal yapısını vurgulayan uluslararası politikanın sosyal teorisidir. Bu yıllarda konstrüktivizmin içinde Kuzey Amerika akımı ve Avrupa akımı olarak iki akım meydana gelmiş ve ikisi araştırma yöntemiyle birbirinden farklılık göstermiştir (Aleksseeva, 2014:5). Kuzey Amerika akımı tarafından, dünya siyasetinin inşasında ve dış politikayı belirlemede “sosyal normlar” ve “kimliğin” rolüne vurgu yapıldı, aktörler, normlar, çıkarlar ve kimlik arasındaki nedensel ilişkileri ortaya çıkarmaya odaklandılar. Konstrüktivizmin Avrupa akımı ise “dil” ve “sosyal söylemlerin” rolüne vurgu yaptı. Ancak konstrüktivistler arasındaki tüm farklılıkların üstesinden, onların dünya siyasetinin sosyal yapılanmasına olan bağlılıkları gelmektedir (Aleksseeva, 2014:5).

Konstrüktivist düşüncelerin merkezinde “normlar”, “kimlik”, “sosyalleşme” gibi anahtar kavramlar yer almaktadır. Bu teori, birkaç önemli olay tarafından ortaya konulmuştur:

- Rasyonalizmin metateorik eleştirisinin ötesine geçmeye ve uluslararası ilişkilerle ilgili daha önemli teoriler geliştirmeye eleştirel teorisyenler tarafından rasyonalistlerin ikna edilmesi;
- Neorealistlerin ve Neoliberalilerin Soğuk Savaş’ın sonunu tahmin edememeleri;
- Uluslararası ilişkiler teorisindeki teorik ve kavramsal araştırmanın kullanılmamış potansiyelini keşfeden yeni nesil bilim adamlarının ortaya çıkışı;
- Uluslararası ilişkilerdeki konstrüktivist görüşleri memnuniyetle karşılanmasıdır (Behraves, 2011).

Bu nedenlerden dolayı konstrüktivizm, uluslararası gerçekliği nesnel olarak gördüğü realistler ile öznel olarak gördüğü liberaller arasında bir orta yol olduğunu iddia etmektedir. Konstrüktivistlerin bakış açısından, uluslararası gerçeklik aynı zamanda hem nesnel hem de özeldir. Bu varsayımına göre, güç ilişkileri ile birlikte kurallar ve normlar gibi soyut faktörler, uluslararası aktörlerin davranışlarında ve uluslararası yaşamın inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kurallar ve normlar, uluslararası sistemdeki tüm aktörler tarafından tanınmakta ve politikalarını etkilemektedir (Tsygankov, tarih yok).

Alexander Wendt, uluslararası yapıların yalnızca maddi olmaksızın, daha derin insani faktörler sayesinde oluştuğunu savunmaktadır. Wendt’e göre konstrüktivizm, aşağıdaki temel iddialarda bulunan uluslararası sistemin yapısal bir teorisidir:

- Devletler uluslararası siyaset teorisinin ana analiz birimleridir;
- Devletler sistemdeki yapılar maddi olmaksızın daha çok öznelarasıdır (intersubjectivity);
- Devlet kimlikleri ve çıkarları, sosyal yapılar tarafından inşa edilmektedir (Behraves, 2011).

1990’ların başında Soğuk Savaş’ın sona ermesi, uluslararası ilişkilerde konstrüktivizm teorisinin daha geniş kullanılmasına yol açtı. Buna örnek olarak Güneydoğu Avrupa’nın en karmaşık

etnopolitik yapılarından biri olan eski Yugoslavya bölgesindeki kimlik çatışmalar, Post-sovyet bölgesindeki bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin kimliklerini araması gibi faktörler “konstruktivizmin” tarihi önemini arttırdı. 1991 yılında Sovyet Birliğinin dağılmasıyla Türk Cumhuriyetleri bağımsızlığını ilan ettikten sonra Türkiye’de “Türk dünyası” kavramı ortaya çıktı. “Türk dünyası” kavramının ana hedefi, Türk Cumhuriyetlerinin ekonomik ve siyasi güçlerini kültürel bağlar temelinde Türkiye ile birleştirmektir. Bu amaçla, XX. yüzyılın sonundan bu yana, Türk Cumhuriyetlerinden biri olan Kazakistan ve Türkiye, tüm işbirliği alanlarında, kopmuş ilişkilerini yeniden kurmayı başardılar.

Kazakistan bağımsızlığını tanıyan ve yardıma bulunan ilk kardeş ülke Türkiye Cumhuriyetidir. Bu eylemle Türkiye, Mustafa Kemal Atatürk’ün söylediklerinin kanıtını getirmişti. Mustafa Kemal Atatürk 1930’da Türkiye dışında yaşayan Türklerle ilgili: “Sovyetler Birliği yönetimi altında bizimle dil, inanç ve özde birleşmiş kardeşlerimiz var. Onlarla ilgilenmeye hazır olmalıyız. Hazır olmak sadece sessizce o günü beklemek değildir. Hazırlanmalıyız. Milletler buna nasıl hazırlanıyor? Güçlü manevi köprüleri sürdürmeliyiz. Dil bir köprü, tarih bir köprüdür. Derin köklerimize inmeli ve ortak tarihimizde birleşmeliyiz. Oturup bize yaklaşmalarını bekleyemeyiz. Onlara yaklaşmalıyız” atfında bulunmuştu (Saudabayev, 1999). Mustafa Kemal Atatürk’ün kastettiği bütünleşme, ortak bir tarihe, kültüre ve dile ait olma duygusuna dayanmaktadır. Bu ortaklık, günümüzdeki ve gelecekteki iki ülke arasındaki işbirliğinin temelidir.

2.3.1.1. Konstruktivizmde Etnik Kimliklerin Rolü

Uluslararası siyasetin “sosyalliğine” eğilimi olan konstruktivizm, uluslararası sistemdeki sosyal ilişkilerin önemini göstermektedir. Bu da maddi ilişkilerin sosyal etkileşimler ve anlayışlar temelinde geliştiği düşüncesini desteklemektedir. Konstruktivistler, uluslararası sistemin “insan algılarından” ayırt edilemez ve uluslararası politikanın sosyokültürel boyutlarının ekonomik ve güvenlik yönleri kadar önemli olduğuna inanmaktadır. Konstruktivistler için uluslararası aktörlerin kimlikleri ve tercihleri, sosyal yapılar tarafından şekillendirilmektedir (Behraves, 2011). Konstruktivist yaklaşımlar uluslararası alanda aktör olarak ön plana etnik kimlikleri çıkarmakta ve etnik kimliklerin devletlerin dış politikalarına ve uluslararası ilişkilere daha uygun araçlar sunduğunu ileri sürmektedir. Konstruktivizm çerçevesinde etnik kimliklerin dış politika üzerindeki etkilerine geçmeden önce etnik kimliklere bakmak gereklidir.

Etnik kimlik ya da etnisite terimlerinin belirlenmesinde dil, din ve kan bağı gibi faktörler önemli bir yere sahiptir. Bu faktörler, doğuştan değiştirilemeyen özelliklere sahip ve sabittir (Geertz, 1973: 259). Gellner (1998), etnik grubun örtüşen kültürel özelliklerle tanımlanabileceğini söylerken, Horowitz (1985), onu hayali bir soya dayalı *süper aileler* olarak görmektedir. Ortak atalara olan inancın etnik grubun aile terimi çerçevesinde olduğunu düşündürmektedir. Weber (1997), etnik

grubun bir inançtan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Etnik grup ortak atadan gelindiğine, ortak geleneklere ve benzerliklere sahip olduğuna dair özel bir inanç olarak söylenmektedir. Smith'e göre, etnik grup ortak soy, tarih ve kültüre dayanan bir teritori ile özdeşleşmiş insan nüfusudur (Karakoç, 2013). Buna ilişkin Kazakistan, Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi Türk kökenli ülkeler etnik grubun bir örneğidir. Aynı dilin, dinin ve ortak kültürel değerlerin sayesinde bu ülkelerin ilişkileri zamanla değişmemiştir. Sovyet döneminin sona ermesi Türk devletlerinin birbirlerine daha da yakınlaşmasına fırsat vermiştir. Bağımsızlığını yeni kazanan Türk devletleri, yıllar boyunca kavuşamadığı tarihi ve ortak kökenleriyle ilgilenmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, Kazakistan tarihi verilere dayanarak kendini Türk dünyasının atayurdu olarak tanıtmaktadır. Türk dünyasında ekonomik, siyaset, eğitim gibi farklı alanlarda önde gelen Türkiye de dış siyasetinde ortak soy, tarih ve kültüre önem vermektedir. Bu uluslararası ilişkilerde çok boyutlu ilişkilerin gelişmesi bakımından etnik kimliklerin, ortak normlar, dil ve kültürün önemini göstermektedir.

Bu nedenlerden dolayı, Kazakistan-Türkiye ilişkileri akıllı güç bakımından incelenirken konstrüktivist görüşlere yer verilmelidir. Yapılan araştırmalara göre, iki ülke arasındaki tüm boyutları kapsayan çok taraflı ilişkiler ortak kültürel değerler, tarih, dil ve din temelinde gelişmektedir. Birçok yazara göre ikili ilişkilerin gelişimini tarihsel-kültürel yakınlık ve Türk halklarının zihni-manevi yakınlığı etkilemektedir (Amrebayev, 2013; Chetin, 2018; Yergozha, 2012; Çapa, 2019). Bu sebeple, Kazak-Türk ilişkilerin akıllı güç perspektifinden daha iyi açıklayabilmek maksadında uluslararası siyasetin sosyalliğine odaklanan konstrüktivizm teorisi bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmuştur.

2.3.2. Liberalizm

Liberalizm teorisi, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin son dönemlerde gelişen ekonomik-stratejik boyutunu araştırma açısından uluslararası ilişkilerde önem kazandıran bir teoridir. Kazakistan ve Türkiye arasındaki çok taraflı ilişkilerin gelişmesini akıllı güç perspektifinden analiz eden bu çalışmada da Liberalizm teorisi uygun bir teorik çerçeve oluşturacaktır. Liberalizm teorisi, Siyasal Liberalizm (Political Liberalism), Ekonomik Liberalizm (Economic Liberalism), Kültürel Liberalizm (Cultural Liberalism) ve Sosyal Liberalizm (Social Liberalism) gibi varyasyonları içermektedir. XX. yüzyılın sonunda uluslararası ilişkilerde meydana gelen değişimler neticesinde yeni olguları içeren "neoliberalizm" teorik akımı oluşmuştur. Ancak belirtildiği Liberalizmin tüm türleri, bireysel haklar; kanun önünde eşit haklar; serbest piyasa ekonomisi; adil seçimlerle seçilen hükümet; devlet işlevlerinin şeffaflığı gibi temel ilkelere dayanmaktadır (Shelov-Kovedyaev, t.y.). Bu bölümde Liberalizm teorisinin temel ilkeleri, varyasyonları incelenecek ve çalışmanın teorik arka planı oluşturulacaktır.

Liberalizm, uluslararası ilişkiler teorisinin ana okullarından biridir. Liberalizm, Latince “özgür” anlamındaki “liber” kelimesinden gelmektedir. Böylece “özgürlük” felsefesine atıfta bulunarak Aydınlanma Çağı’ndaki geniş bir liberal düşünceden kaynaklanmaktadır. Ele almaya çalıştığı ana konular, uluslararası ilişkilerde kalıcı barışa ulaşma ve bunların gerçekleştirilmesine yönelik yöntemlerdir. Liberalizmin destekçileri, genellikle demokrasinin işbirliği yoluyla yayılmasına inanırlar (Shiraev, 2014:78).

Liberal düşünceler İlk ve Orta Çağlarda düşünürleri tarafından söz konusu edilmiştir. Ancak bağımsız bir ideolojik akım olarak XVII. yüzyılın sonunda J. Locke, III. Montesquieu, J. Mill, A. Smith gibi bilim adamlarının çalışmaları sayesinde temellendirilmiştir. Klasik liberalizmin temel ilkeleri, 1789 yılındaki “Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi” ve 1791 yılındaki Fransa Anayasası’nda formüle edilmiştir. XIX. yüzyılın başında İspanya Parlamentosu’nda (Cortes) milliyetçi gruba “liberaler” adı verilmiştir. Böylece liberalizm bir ideoloji olarak XIX. yüzyılın ortalarında şekillenmiştir (Liberalizm, t.y.). Sonraki dönemlerde klasik liberalizm çerçevesini önemli ölçüde genişletmiş ve özellikle 1948 yılında kabul edilen “İnsan Hakları Evrensel Beyanname”, 1947 yılındaki Oxford Manifestosu (Liberal Manifestosu) ve Liberal Enternasyonal tarafından 1997 yılında kabul edilen Liberal Manifesto gibi önemli belgelerde yansıtılmıştır (Shelov-Kovedyaev, t.y.).

XX.yüzyılın başında liberalizmde üç akımın ortaya çıktığı Drobot’un (2014) çalışmasında not edilmektedir. İlk akım, uluslararası çatışmaların yasal yollarla, uluslararası hukuk temelinde, çözümünün gerekliliği üzerinde durmaktadır. Buna ilişkin 1899 ve 1907 yıllarında Lahey konferansı düzenlendi ve konferans sırasında savaş hukuku ve gelenekleri alanında bir dizi çok taraflı anlaşma imzalandı. Liberalizmin ikinci akımı, uluslararası örgütler aracılığıyla uluslararası ilişkilerdeki anarşiyi düzenlemeye yöneliktir. Bunun temeli, ABD Cumhurbaşkanı Woodrow Wilson’un Milletler Cemiyeti’ni kurma fikri, aynı zamanda 8 Ocak 1918’deki konuşmasında ortaya koyduğu ünlü “Wilson İlkeleri” olarak bilinmektedir. Üçüncü liberalizm akımının temsilcileri silahsızlanmaya odaklandı. Özellikle fikirleri, 1921-1922 yıllarındaki Washington Konferansı’nda, deniz silahlarının sınırlandırılmasına adanmış Belçika, Büyük Britanya, Hollanda, Çin, Portekiz, ABD, Fransa ve Japonya temsilcileri tarafından somutlaştırıldı. Silahsızlanma, sömürgeciliğin çözülmesi, II. Dünya Savaşı’nın önlenmesi gibi ilkeler XX. Yüzyılın başında henüz gerçekleşmediğinden klasik liberalistler, liberal-idealistler olarak adlandırılmıştır. Liberal-idealistler, genellikle evrensel ahlaki ve demokratik değerlere ve uluslararası hukuka odaklanmıştır (Drobot, 2014). Ancak XX. yüzyılın sonunda uluslararası ilişkilerde kimsenin öngöremeyeceği değişiklikler meydana geldi. Örneğin, Soğuk Savaş’ın sona ermesi, Sovyetler Birliği’nin çöküşü ve bunun neticesindeki egemen devletlerin sayısal artışı, uluslararası terörizmin büyümesi, etnik çatışmaların yayılması gibi birçok faktör gözlemlendi. Dolayısıyla tüm yeni süreçleri ve olguları teorisinde buldurmaya ve yansıtmaya çalışan “neoliberalizm” teorik akımı oluştu. Neoliberalizm, ekonomik liberalizm ve piyasa

kapitalizmi ile ilişkili XIX. yüzyıl fikirlerinin XX. yüzyılda yeniden canlandırılmasıdır. Bu genellikle özelleştirme, küreselleşme, serbest ticaret, özel sektörün ekonomi ve toplumdaki rolünü artırmak gibi ana ilkeleriyle liberal ekonomi politikalarıyla ilişkilidir. Neoliberalizm, Drobot'un (2014) not ettiği üzere:

- Devletler ve uluslararası örgütleri siyasi arenadaki ana aktörler olarak görmektedir;
- İnsan hakları, küresel işbirlikler ve demokrasinin yayılmasına odaklanmaktadır;
- Ahlaki ve etik yönleri göre, pragmatik ekonomik yönleri güçlendirmektedir;
- Maddi refah ve insan güvenliği ön plana çıkarmaktadır.

2.3.2.1. Liberalizmin Temel İlkeleri

Liberalizm, XVIII. yüzyılda, sosyal sınıflandırmanın alt kategorisinde yer alan çalışanların, ekonomik ve politik hayatta bağımsızlığı için aktif mücadelesi döneminde ortaya çıkan bir sosyal düşünce türüdür. Liberaller, bireyin yaşam özgürlüğü, devlet gücünün kısıtlanması, hukukun üstünlüğü, özel mülkiyet ve özel girişim özgürlüğü, devletin ekonomiye az karışması ve piyasadaki serbest rekabet ile oluşan bir topluma odaklanmaktadır (Shelov-Kovedyaev, t.y.).

Liberaller, bireyin refahını adil bir siyasi sistemin temel yapısı olarak görmektedir. Monarşi veya diktatörlük gibi kontrolsüz bir güçle karakterize edilen bir siyasi sistem, vatandaşlarının yaşamını ve özgürlüğünü koruyamaz. Bu nedenle liberalizmin temel düşüncesi, siyasal gücü sınırlayarak ve denetleyerek bireysel özgürlüğü koruyan kuruluşlar inşa etmektir (Meiser, 2017).

Uluslararası kuruluşlara Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde de önem verilmektedir. İki ülke farklı kuruluşlar sayesinde çok taraflı ilişkilerini sürdürmektedir. Türk Konseyi başta olmak üzere Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (AİGK), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİO) gibi uluslararası kuruluşların çatısı altında ikili işbirliklerini yürütmekte ve dünya politikasına katkı sağlamaktadır.

Bunun yanı sıra liberaller özellikle militarist dış politikadan vazgeçilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Çünkü dış politikanın askeri güce odaklı olması, devletlerin askeri gücü geliştirmesini gerektirecektir. Askeri güç ise dış aktörlere karşı kullanılabilir, ancak kendi vatandaşlarını ezmek için de bir araç olabilmektedir. Bu nedenle, liberalizme dayanan siyasi sistemler, askeri gücü, ordu oluşturarak sivil toplumun güvenliğini sağlamak için kullanmayı tercih ederler (Meiser, 2017). Liberalist düşüncelerin temel ilkesi olan sivil toplumun güvenliği konusu Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde de önemli bir yere sahiptir. İki ülke sivil toplumun güvenliğini sağlamak maksadında askeri alanda işbirlikler yapmakta ve ikili ilişkilerini ŞİO ve NATO gibi uluslararası örgütler kapsamında geliştirmektedir.

Özgürlüğe dayalı demokratik barış teorisi, liberalizmin uluslararası ilişkiler teorisine sağladığı en büyük katkıdır. Liberaller demokratik devletlerin birbirleriyle savaşa girme ihtimalinin çok düşük olduğunu iddia ediyorlar. Buna ilişkin iki açıklama bulunmaktadır. Birincisi, demokratik devletler, yukarıda açıklandığı gibi, iktidar üzerindeki içsel kısıtlamalarla karakterize edilir. İkincisi, demokratik devletler birbirlerini meşru ve tehdit edici olarak görmemeyi tercih ederler. Bu nedenle birbirleriyle savaşmak yerine, işbirliği yapma kapasiteleri daha yüksektir (Meiser, 2017).

2.3.2.2. Liberalizm Türleri

Siyasal liberalizm, bireylerin hakları toplumun ve hukukun temeli olduğunu öne sürmektedir. Kamu kurumlarının ise bireylerin gücünü temsil etmek için var olduğu inancına dayanmaktadır. Bu inanç, herkesin “kendisi için en iyi olanı, en iyi kendisinin bildiği” fikrinden kaynaklanmaktadır. 1215 yılında İngiltere’de kabul edilen “Magna Carta Libertatum” (“Büyük Özgürlük Fermanı”), bireysel hakların bir hükümdarın ayrıcalıklarının ötesine geçtiği ilk siyasi belge örneğidir. Bu, yasaların korunması ve iyiliği için toplumun rızasıyla ortaya çıktığı ve herhangi bir vatandaşın bu yasalara uyduğu bir sosyal sözleşmedir. Sözleşmede hukukun üstünlüğüne özel önem verilmektedir (Liberalizm i Neoliberalizm, t.y.). *Ekonomik liberalizm*, piyasa ekonomisini ve özel mülkiyeti destekleyen bir ekonomik felsefedir. Ekonomik liberaller, hükümet serbest ticarete ve açık rekabete engel oluşturursa, hükümetin serbest piyasaya müdahalesine karşı olmaktadır (Adams, 2001). Tarihsel olarak, ekonomik liberalizm, merkantilizme ve feodalizme karşı tepki olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde ekonomik liberalizm, sosyalizm ve planlı ekonomiler gibi kapitalist olmayan ekonomik düzenlerin de karşıtı olarak görülmektedir (Brown, 2005). *Kültürel liberalizm*, insanların kültürel normlardan özgürlüğünü vurgulayan liberal bir toplum görüşüdür. Kültürel liberaller, toplumun belirli bir davranış kurallarına dayanmaması gerektiğine inanırlar. Kültürel liberalizm, liberalizmin sosyal boyutunu ifade ettiğinden, özellikle ABD gibi ülkelerde sıklıkla “sosyal liberalizm” olarak anılır. Ancak bu, sosyal liberalizm olarak bilinen geniş bir siyasi ideoloji ile aynı değildir (Willard, 1996). *Sosyal liberalizm*, liberalizmin kurucularından biri Adam Smith’in, “piyasada gerçekleşen özel çıkarların toplum için etkin ve yararlı olmadığı” fikrinin etkisi altında XX. yüzyılda ün kazanmıştır. Sosyal liberalistlere göre, devletin gücü sosyal adaleti sağlamak için kullanılması gerekiyor. Bunun yanı sıra tüm bireylerin temel ihtiyaçları olan eğitim, sağlık ve ekonomik fırsatlar gibi eşit erişime sahip olması gerektiğini savunuyor. Daha sonra bu fikirler J. Keynes tarafından önerilen “refah devleti” ve ABD Cumhurbaşkanı Franklin D. Roosevelt’in “yeni rotası” kavramı içinde geliştirilmiş ve neoliberalizmin kollarından birinin temelini oluşturmuştur (Shelov-Kovedyayev, t.y.).

Liberalizmin bu türleri Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlarını akıllı güç perspektifinden analiz etmekte fayda vardır. Literatür taramasına göre, Kazakistan-Türkiye sadece siyasi-kültürel ilişkilerle sınırlı kalmayıp, ekonomik, askeri ve uluslararası kuruluşlar

çerçevesindeki ilişkilerini genişletmektedir. Yapılan çalışmalara göre, belirtilen alanlardaki Kazakistan-Türkiye ilişkileri oldukça düzeyli bir şekilde ilerlemektedir (Nogayeva (2007), Kayalı ve Mengi (2017), Raikhan (2015)). Bu nedenle, iki ülke arasındaki ekonomi-stratejik, askeri-güvenlik ve uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki ilişkilerini akıllı güç açısından incelemekte liberalizm teorisi uygun kuramsal çerçeve oluşturacaktır.

2.4. Metodoloji

Bu bölümde ele alınan çalışma için yapılan araştırma tasarımından söz edilmektedir. Daha sonra kullanılan nitel araştırma yöntemi ve veri toplama sürecine değinilmektedir. Son olarak veri işleme ve analiz sürecinden bahsedilmektedir.

2.4.1. Araştırma Tasarımı

Kazakistan-Türkiye ilişkileriyle ilgili yapılan çalışmalarda, akıllı güç tanımının olmaması, ikili ilişkilere yeni perspektiften bakmaya yönelik bir araştırma tasarımını gerekli kılmaktadır. Nitekim literatürde akıllı güç kavramını tanımlamayı amaçlayan veya bu kavramı sınırlandırıp tartışan birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Bkz. Armitage ve Nye, Jr., (2007), Barnett ve Duvall (2005), Brito, (2010), Fotiou, (2010), Gukasov, (2011), Kuprin ve Tulyulyuk, (2017), Nossel, (2004), Nye S. J., (2011)). Bu bağlamda akıllı güç kavramı Kazakistan-Türkiye ilişkileri ile sınırlandırılmış ve liberalizm ile konstrüktivizm teorileri birleştirilerek çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çalışmada akıllı güç konseptinin gerçekleştirilmesine yönelik Prof. Joseph Nye'nin "The future of Power" kitabında sunduğu 5 adımdan oluşan tasarım kullanılmaktadır. Nye'ye göre, akıllı güç konsepti her ülkede uygulanabilir ve dış siyasetin "akıllı güç" olarak tanımlanması için beş soru cevaplanmalıdır (Nye S. J., 2011).

İlk olarak, "hangi hedefler veya sonuçlar tercih edilir?". Akıllı güç stratejisinin tasarlanması için ilk adım, ana hedeflerin netlendirilmesidir. İstenen her şeyi elde etmek imkansız olduğu için öncelikler ve olası fedakarlıklar belirlenmelidir. Bu konuda, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesine etki eden faktörleri belirlemek gereklidir. Çalışmanın ana hipotezine göre, iki ülke birbirine yönelik akıllı politika yürütmekte ve akıllı gücün tüm unsurlarını kullanmaktadır (bkz. Bölüm I, Bölüm 1.2). Bu kapsamda iki ülkenin ana hedefi karşılıklı çıkara dayanan çok taraflı ilişkileri geliştirmektir.

İkincisi, "hangi bağlamda hangi kaynaklar mevcuttur?". Dış politika hedeflerinin önceliklerini elde etmek için, uygun ve mevcut kaynaklar seçilmelidir. Bu karar doğru olmalı, çünkü kaynaklar büyük olasılıkla sınırlı olacaktır. Bu nedenle, bu kaynakların nasıl ve ne zaman kullanılacağını öngörmek önemlidir. Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesi için mevcut kaynak olarak

jeopolitik konum dahil olmak üzere siyasi-diplomatik, kültürel, eğitim, ekonomik ve askeri-güvenlik alanlarındaki bütün unsurlar kullanılabilirliktedir.

Üçüncüsü, “bir nesneyi etkileme girişiminin pozisyonu ve tercihleri nelerdir?”. Girişim destekçilerinin veya etkilenen nesnenin kapasitesi hakkında bilgiye sahip olmak, güç kaynaklarını bir araya getirmek için kullanılan taktikleri ayarlama da yardımcı olacaktır. Bu konuda, Kazakistan ve Türkiye'nin çeşitli alanlarda sahip olduğu güç ve kaynaklar, iki ülkenin birbirine yönelik dış politikalarını belirlemede önemli rol oynamaktadır.

Dördüncüsü, “gücün hangi biçimlerinin başarılı olma olasılığı daha yüksektir?”. Sonuçların düzgün bir şekilde elde edilmesi için zorlama ve inkanın veya ikisinin birleşiminin ne zaman kullanılacağı ve bunların hangi durumlarda değiştirileceği belirlenmelidir. Yapılan araştırmaya ve literatür taramasına göre, Kazakistan-Türkiye arasında “sert güç” araçlarını destekleyerek, farklı alanlarda “yumuşak dengeleme” ve “yumuşak güç” kavramına yakın olan “akıllı politika” yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Beşincisi, “başarı olasılığı nedir?”. Başarı şansına ilişkin aşırı iyimser görüşler, hiç beklenmeyen kötü sonuçlara yol açabilir. Bu olasılığı bertaraf etmek için, başarı şansına ilişkin gerçekçi analizler dikkate alınmalıdır. Bu nedenle Kazakistan-Türkiye ilişkileri üzerinde yapılan derin araştırmaya göre, ikili ilişkiler tarih, dil ve din ortaklığına dayanmaktadır. İki ülke arasındaki derin kültürel bağlar ve ortak değerler, ikili ilişkilerin karşılıklı çıkara dayalı stratejik ortaklığa dönüştürülmesine sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Bu nedenle Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimi yüksek başarı olasılığına sahiptir.

2.4.2. Nitel Araştırma Yöntemi

Nitel araştırmanın özelliği, insanların bakış açılarını ve sosyal gerçekliği nasıl inşa ettiklerini anlamak, sosyal olgu ve olaylar arasındaki ilişkiyi kendi bağlamı içinde yorumlamaktır. Bu nedenle çalışmanın amaçlarına ulaşabilmek için veri toplama ve veri analizi aşamasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “Nitel araştırmada sosyal olguları incelemek için araştırmacı, kişilerle doğrudan görüşür, etkileşime girer ve empati kurar. İncelediği sosyal olguyu diğer kişilerin gözünden görmeye çalışır, bu nedenle bazı durumlarda bu kişilerin yaşadıkları deneyimleri kendisi de yaşayarak kazandığı deneyimleri, bakış açısını, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması sürecinde kullanır” (Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri, t.y.). Nitel Araştırmanın özellikleri olarak doğal ortamda gerçekleştirilmesi, veri toplamada araştırmacıya güvenilir olması ve çoklu veri toplama tekniği kullanılması söylenebilir (Açılar, 2020).

Nitel araştırmacılar genellikle “gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiğini” iddia ederler. Sosyal davranışın sosyal normlara göre oluşturulduğuna inanırlar (örneğin, Guba ve Lincoln, 1989). Nitel araştırmalarda araştırmacının “veri toplama aracı” olduğu söylenir. Nitel araştırmacı, standart bir araç veya ölçüm cihazı kullanmak yerine kendisi sorular sorar, verileri toplar, yorumlar yapar ve gözlemlenenleri kaydeder. Nitel araştırmacı, gözlemlendiğı olayları, katılımcıların bakış açılarından anlamaya çalışır. Bu, “empatik anlayış” kavramıdır. XX. yüzyılın başında ünlü sosyolog Max Weber, “bir şeyi diğerk kişinin bakış açısından anlama” fikrine “*verstehen*” adını verdi (Weber, 1968). Bu, “başkalarının bakış açılarını, niyetlerini ve kültürel inançlarını empatik olarak anlamak, kendini başkasının yerine koymak” olarak ifade edilir (Johnson ve Christensen, 2014:86).

Nitel araştırma, görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama tekniklerini içerir (Yıldırım ve Şimşek 2005:39). En çok kullanılan bu üç nitel araştırma yöntemleri yanında odak grupları, etnografik araştırma, örnek olay araştırması, metin veya medya analizi gibi nitel araştırma yöntemleri de kullanılmaktadır. Nitel araştırma yöntemi toplumsal ve sosyal olayları açıklama, yorumlamayı amaçlayan çalışmalarda sıkça tercih edilen bir araştırma yöntemidir ve bu çalışmanın analizinde de uygun görülmüştür. Temel amacı Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimini akıllı güç perspektifinden incelemek olan bu araştırmada, “Ne? Neden? ve Nasıl?” gibi nitel sorulara cevaplar aranmaktadır. Bu çalışmada ağırlıklı olarak nitel araştırma yönteminden kullanılsa da tablolar, grafikler, sayılar gibi nicel araştırma yönteminin verilerine de yer verilmiştir. Bu çalışmada, Kazakistan ve Türkiye arasındaki çok boyutlu ilişkileri detaylı bir şekilde analiz edebilmek adına nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme yöntemi kullanılmaktadır. Ayrıca çalışmanın oluşturulmasında, daha önce saptanmış verilerin incelenmesi amacıyla belge analizi yapılmak üzere Kazakistan ile Türkiye arasındaki imzalanmış anlaşma, rapor ve akademik yayınlardan yararlanıldı ve doküman incelemesi yapıldı.

2.4.2.1. Görüşme

Görüşme, bilgi toplamak için yaygın olarak kullanılan birincil veri toplama yöntemidir. Görüşmenin birçok tanımı vardır. Monette vd. (1986: 156)’e göre “görüşme, bir görüşmecinin karşısındaki kişiye soruları sorması ve yanıtları kaydetmesini içerir”. Burns’e (1997: 329) göre, “görüşme, görüşmecinin başka bir kişiden bilgi, görüş ya da fikir almaya çalıştığı, yüz yüze veya telefon aracılığıyla yapılan bir konuşma türüdür”. Belirli bir amaca ulaşmak için iki veya daha fazla kişi arasında yüz yüze veya herhangi bir türlü etkileşime “görüşme” denmektedir (Kumar, 2011). Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimine etki eden faktörü tespit etmek ve ikili ilişkilere akıllı güç perspektifinden bakmak konusunda detaylı bilgilere ulaşmak için Tablo 1’de gösterildiğı gibi 17 kişiyle yüz yüze ve medya aracılığı ile görüşme gerçekleştirildi.

Tablo 1: Görüşülen Kişi Sayısı

	Akademisyenler	Diplomatlar	Sivil toplum	Toplam
Almatı, Kazakistan	2	1	2	5
Nur-Sultan, Kazakistan	2			2
Türkistan, Kazakistan	1			1
İstanbul, Türkiye		1		1
Ankara, Türkiye	1		2	3
Adana, Türkiye	1			1
Ardahan, Türkiye	1		1	2
Sakarya, Türkiye	1			1
Daugavpils, Latvia			1	1
Toplam	9	2	6	17

Görüşmeciler, diplomatlar, akademisyenler ve sivil toplum olmak üzere üç gruba sınıflandırıldı. Sırasıyla akademisyenler A (A1, A2, A3...), diplomatlar D (D1 ve D2) ve sivil toplum ST (ST1, ST2, ST3...) olarak kodlandırılıp, görüşmecilerden alınan cevaplar çalışmaya eklendi.

Görüşmede Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin günümüzdeki gelişim dinamiği, ikili ilişkilerin gelişmesine etki eden önemli faktörler, ekonomik, eğitim ve kültürel alanlardaki ikili ilişkiler hakkında sorular soruldu. Neticesinde aynı sorular farklı bakış açılarından cevaplandırıldı. Görüşme sırasında yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme türleri kullanıldı. *Yapılandırılmış görüşme* iki ya da ondan fazla kişi arasında yüz yüze, telefon veya diğer elektronik araçlarla önceden belirlenmiş soruları sorarak gerçekleştirilen görüşme türüdür. Yapılandırılmış görüşmenin ana avantajlarından biri, soruların önceden belirlenmiş olması ve herkese aynı soru sorulacağı için verilerin karşılaştırılabilmesidir (Kumar, 2011). Böyle bir yapılandırılmış görüşmenin sunduğu standartlaştırma sayesinde görüşme prosedürü kolaylaştırılabilir. Kazakistan-Türkiye ilişkileri üzerinde gerçekleştirilen yapılandırılmış görüşmede, yanıtlayanın seçim yapabileceği kapalı uçlu sorular ve görüşmedeki belirli bir bölüm hakkında ayrıntılı bilgi edinmek amacıyla belirlenen açık uçlu sorular hazırlandı. İkili ilişkileri daha derin analiz edebilmek için yapılandırılmış görüşmenin sunduğu birkaç özelliği vardır. Örneğin, her kişi aynı soruyu farklı biçimde yanıtlar ve kendisi yaşadığı deneyimler, kazandığı fikirler ile paylaşır. Bununla birlikte görüşme soruları önceden tasarlanırken detay kapsamı dikkate alınır. Bu özelliklerin sayesinde detaylı bilgiler elde edilebilir ve araştırmacı doğru araştırma soruları sorarak araştırma problemini kapsamlı bir şekilde analiz edebilir. Yapılandırılmış görüşmenin yapısı sabit olduğundan, genellikle güvenilir sonuçlar tespit edilir (Types and Methods of Interviews in Research, t.y.). *Yarı yapılandırılmış görüşmede* bazı sorular standartlaştırılmış, bazı sorular da açık uçlu olarak hazırlanmaktadır. Bu görüşme türünde

detaylı bilgi elde etmek mümkündür. Yarı yapılandırılmış görüşmenin amacı araştırma sorusu ile ilgili tüm boyutları kapsamaktır. Görüşme sırasında soruların sırası, soruların soruluş biçimi değişebilir ve araştırmacı tarafından gerekirse soru eklenebilir ya da çıkarılabilir (Derinlemesine Görüşme, t.y.). *Yapılandırılmamış görüşme*, içerik ve yapı açısından özgürlük sağlamaktadır. Görüşmede elde edilen ifadeler ile soru yanıtları, görüşmeci tarafından istenilen şekilde açıklama yapıp kullanılabilir. Bu tür görüşme sırasında duruma göre sorular anında formüle edilebilir ve konuyla ilgili güncel sorunlar gündeme getirilebilir. Nitel araştırmada kullanılan yapılandırılmamış görüşmede yanıtlar tanımlayıcı olarak kullanılır ve genellikle çalışmadaki argümanlar ve yazılım mantığı ile eşleştirilebilir (Kumar, 2011). Bunun yanı sıra yapılandırılmamış görüşmede, sorular önceden belirlenmediğinden dolayı farklı kişilere farklı sorular sorulabilir ve genellikle görüşmeyi katılımcı şekillendirmektedir.

2.4.2.2. Doküman İncelemesi

Doküman incelemesi sırasında araştırma konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyaller çözümlenmektedir. Görüşme veya gözlemin elde edemediği veriler toplanmaktadır. Bunun yanı sıra araştırmanın geçerliliğini yükseltmek, veri kaynaklarını çeşitlendirmek için kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişimine etki eden faktörleri ve ikili ilişkilerin ana itici gücünü araştırmak amacıyla raporlar, kitaplar, kayıtlar, gazete ve dergiler incelendi.

Geray (2006)'ya göre, dokümanlar, yani bilgi ve belgeler, nitelikleri ve buldukları ortama göre sınıflandırılır. "(A) Niteliklerine göre dokümanlar: (1) Yazı temelli olanlar (metinler, kitaplar, ansiklopediler, raporlar, sözlükler, dergiler, günlükler); (2) Görüntü temelli olanlar (fotoğraflar, afişler, haritalar); (3) Ses temelli olanlar (ses kayıtları, müzik yayınları, radyo yayınları); (4) Görselişitsel temelli olanlar (belgeseller, TV programları, videolar, sinema filmleri) iken; (B) Buldukları ortama göre dokümanlar: (1) yazılı olanlar (kitaplar, raporlar, dergiler), (2) filmsel olanlar (fotoğraflarlar), (3) bilgisayar üzerinde olanlar (veri tabanları); (4) taşınabilir manyetik olanlar (CD, flash) şeklindedir" (Geray, 2006'dan aktaran Kırıl, 2020:5).

2.4.3. Veri Toplama Süreci

Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç perspektifinden araştırmak amacıyla başlatılan veri toplama sürecinde, genel bilgi edinimi için Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler hakkında okumalar yapıldı. Daha sonra akıllı güç kavramı başta olmak üzere, Kazakistan ve Türkiye arasındaki siyasi-diplomatik, kültürel, eğitim, ekonomik-ticari ve askeri-güvenlik alanları hakkında araştırmalar yapılarak literatür tarandı ve bu ilişkiler akıllı güç perspektifi açısından incelendi. Elde edilen bilgilerin ışığında araştırma soruları, hipotezler belirlendi ve uygun teorik çerçeve oluşturularak

araştırma deseni yapılandırıldı. Çalışma boyunca kullanılmak üzere çeşitli kaynaklardan yararlanıldı. Bu kapsamda kaynakların gösterilmesinde Latin alfabesine uygunluğu sağlamak için Kiril alfabesi Latin alfabesine çevrilerek yazıldı.

Bu çalışmada kullanılan kaynaklar dört büyük grupta sınıflandırılabilir: (1) resmi müzakere belgeler ve resmi materyaller (Kazakça, Rusça ve Türkçe); (2) Kazakistan dış politikası ve Türkiye-Kazakistan ilişkileri konusunda büyükelçiler ile siyasi figürlerin konuşma ve röportajları; (3) kitap, makale, internet haberleri ve diğer yayınlardan, konferanslar, seminerler ve diğer bilimsel toplantılardan, “Dergi Park”, “Uluslararası ilişkiler” dergisi, “Bilig”, “Science Direct”, “Academia”, “Ulusal Tez Merkezi” gibi birçok dergi ve tez sitelerinden elde edilen ikincil veriler; (4) Kazakistan’da (Nur-Sultan, Almatı ve Türkistan’da), Türkiye’de (İstanbul, Ankara, Adana, Ardahan ve Sakarya’da) ve Latvia’da (Daugavpils’de) Kazakistan-Türkiye Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, TBMM milletvekili, Kazakistan-Türkiye ilişkileri üzerinde araştırma yapan akademisyenler ve ikili ilişkilerin gelişmesi yönünde çalışan örgüt elamanları dahil olmak üzere toplam 17 kişiyle görüşme yapılmıştır (görüşmelerin ayrıntıları için bkz. Bölüm II, Bölüm 2.4.2.1.).

2.4.4. Veri Analizi

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırma sürecinde verilerin daha erişilebilir, anlaşılabilir olması için kısaltılması ve sınıflandırılması gerekmektedir. Bu nedenle, verilerin nasıl düzenlenebileceğini ve yönetilebileceğini anlamak çok önemlidir. Veriler, veri toplama sürecine başlamadan önce organize edilmeli ve analiz edilmelidir. Ses olarak kaydedilen görüşmeler yazılı metne dönüştürülmeli, düzeltilmeli ve elde edilen tüm veriler gözden geçirilmelidir (Berg, 2001: 33).

Veri toplama ve işleme sürecinin ilk adımı, Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç bakımından analiz etmek için Kazakistan ve Türkiye arasındaki farklı alanlarda oluşturulan ilişkiler literatürünün taranması, kavramlar ve mekanizmaların tanımlanması olmuştur. Bu bağlamda, akıllı güç kavramıyla birlikte akıllı gücün içerdiği “yumuşak” ve “sert” güç unsurları araştırıldı, akıllı gücün enstrümanları ikili ilişkilerin farklı boyutunda nasıl yansıdığı analiz edildi (bkz. Bölüm II, Bölüm 2.1. ve 2.2.). Bu çalışma, Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç açısından incelediği ve akıllı güç kavramı hem yumuşak hem de sert gücün birleşiminden oluştuğu için, tek bir teori ile çalışmanın teorik arka planını oluşturmak zordur. Bu nedenle Konstrüktivizm ve Liberalizm teorilerine başvurulmuş ve teorilerin varsayımları ile çalışmanın teorik çerçevesi belirlenmiştir (bkz. Bölüm II, Bölüm 2.3., 2.3.1., 2.3.1.1., 2.3.2., 2.3.2.1. ve 2.3.2.2.).

Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç bakımından inceleyen bu çalışmanın bir sonraki adımında çalışmaya uygun olacak araştırma yöntemi belirlenmiştir. Nitel ve nicel veri toplama yöntemleri iyice araştırılmış ve insanların bakış açılarını anlamak, iki ülke arasındaki ilişkilere

yönelik olgu ve olayları yorumlamak amacıyla nitel veri toplama yöntemi çalışmanın ana yöntemi olarak seçilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yönteminin içeriği olan görüşme metodu ve doküman incelemesi, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin çeşitli alanlarını incelemekte yardımcı olmuştur (bkz. Bölüm II, Bölüm 2.4., 2.4.1., 2.4.2., 2.4.2.1., 2.4.2.2., 2.4.3. ve 2.4.4.). Çalışmanın sonraki adımında Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin siyasi-diplomatik, kültürel, eğitim, ekonomik ticari, askeri-güvenlik ve iki ülkenin jeopolitik boyutları araştırılmıştır. Bu alanlardaki meydana gelen gelişmeleri tespit etmek için raporlar, belgeler ve ikincil veri kaynakları taranmıştır. Elde edilen veriler Bölüm 3.1. Akıllı gücün Kazakistan-Türkiye ilişkilerine yansımaları başlığı altında sunulmuştur (bkz. Bölüm III, Bölüm 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.1.4., 3.1.5., 3.1.6. ve 3.1.7.).

Nitekim, bu çalışmada öncelikle veriler toplandıktan sonra araştırma konusuyla ilgili genel bilgiler elde edildi. Bundan sonra verilere kolayca ulaşılabilmesi için elektronik ortamda veriler düzenlendi ve yeniden gözden geçirilerek sınıflandırıldı. Güncel bilgileri gözden kaçırmamak adına çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar ve temalar sürekli güncellendi. Elde edilen veriler öncelikle Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç perspektifi açısından incelemek için analiz edildi. Bu amaçla veriler araştırma sorusunun cevaplanmasında ve hipotezlerin test edilmesinde kullanıldı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İKİLİ İLİŞKİLERİN AKILLI GÜÇ PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümü altında öncelikle yumuşak güç unsurunu ifade eden siyasi-diplomatik ilişkiler, uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki ikili ilişkiler, kültürel ve eğitim alanlardaki ilişkilerden ve ikili ilişkilerin jeopolitik boyutundan bahsedilmektedir. Bundan sonra sert güç unsurunu belirten ekonomik ve askeri alanlardaki ikili ilişkilere yer verilmektedir.

3.1. Siyasi-Diplomatik İlişkiler

Kazak-Türk siyasi-diplomatik ilişkilerinin tarihi, Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili arşiv belgelerine göre, Kazak Hanı Kayıp Muhammed 1713 yılında İstanbul'a bir elçilik göndermiştir. Bundan sonra Kazak Hanlığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasında çok sayıda Elçiler gönderilmeye başlamıştır. Kazak liderleri Birinci Dünya Savaşı sırasında da, Osmanlı ordusu için para toplayıp, St. Petersburg'daki Osmanlı Büyükelçiliğine teslim ettiği söylenmektedir (Syzdykov, ve diğerleri, 2011:303).

Bu konuda gerçekleştirilen görüşme sırasında ST2'ye göre, Sovyetler Birliği, özellikle Stalin döneminde Türk devletleri tek devlet yerine ayrı devletler haline getirilmiştir. Dil özelliklerinden dolayı Türk dili ayrı diller haline dönüştürülmüştür. Kendi aralarında iyice anlaşılan, özde ve sözde tek bir millet olan Türk milleti, artık kendi aralarında anlaşamaz hale gelmiştir (ST2, 2 Mayıs 2021, Daugavpils). Bu olaylardan dolayı, Kazakistan ve Türkiye'nin birbirleriyle olan bağlantısı ve bağları zayıflamış ve tarihsel koşullarla ikiye ayrılmıştır.

Kazakistan ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerde ilk adımlar Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce başlamıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kazakistan'a ilk ziyareti 14-15 Mart 1991 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Ardından Kazak SSC ile Türkiye Cumhuriyeti siyasi, ticari ve ekonomik, bilimsel ve teknik, çevresel, kültürel, sosyal, iletişim ve diğer alanlarda işbirliği konusunda protokol ve anlaşmalar imzalamıştır. Görüşmecisi A1'in fikrine göre, "günümüzde iki ülkenin işbirliği yaptığı tüm alanlar bu protokol metninde bulunmaktadır. Bu konuda o zamanki Kazak SSC Dışişleri Bakanlığı görevini yapan Akmaral Arystanbekova bu ziyareti anlatan bir makale yayınlamıştır. Makalede, "Biz egemen bir devlet olarak ilk uluslararası anlaşmamızı Türkiye ile yaptık" denmektedir. O zaman Kazakistan bağımsızlığını henüz kazanmamıştı, Türkiye de Kazakistan'ın bağımsızlığını tanımamıştı ve Kazakistan'da Büyükelçilik açan bir devlet değildi, aynı

zamanda daha egemenlik aşamasında Kazakistan ile bir uluslararası Anlaşma yapmıştı. Bu yüzden Turgut Özal'ın bu ziyareti, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesinde çok önemlidir" (A1, 20 Nisan 2021, Ankara; A3, 30 Nisan 2021, Nur-Sultan). Bu bağlamda, D1'e göre, "Kazakistan henüz bağımsızlığını ilan etmeden önce 1991'de Turgut Özal'ın Kazakistan'ı ziyaret etmesi ve aynı yılın Eylül ayında da Nursultan Nazarbayev'in Türkiye'yi ziyaret etmesi Türkiye ve Kazakistan ilişkilerinin gelişmesinde büyük rol oynadığını söylemek mümkündür" (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul). "Bu ziyaretler ardından 16 Aralık 1991'de Kazakistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra ülke bağımsızlığının ilk olarak Türkiye tarafından tanınması ikili ilişkilerin sağlam bir temelde başlamasına vesile olmuştur" (A3, 30 Nisan 2021, Nur-Sultan; ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı).

"1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlık ilanından sonra Türkiye'de "Türk dünyası" kavramı ortaya çıktı. "Türk dünyası" kavramının ana hedefi, Sovyet Türk Cumhuriyetlerinin güçlerini Türkiye ile kültürel, ekonomik ve siyasi alanlarda birleştirmektir. Bu amaçla, XX. yüzyılın sonundan bu yana, Kazakistan ve Türkiye, tüm işbirliği alanlarında kopmuş ilişkilerini yeniden kurmayı başardılar. Günümüzdeki Kazak-Türk ilişkileri çok boyutlu ve tarihteki en iyi noktasındadır. Her geçen yıl ilişkilerin derinliği ve çeşitliliği artmaktadır. Türkiye, Kazakistan için bağımsızlık sonrasındaki önemli aktörlerden biridir. Kazakistan da Türkiye için Orta Asya'daki çok önemli bir stratejik ülkedir" (ST1, 23 Nisan 2021, Ankara).

"İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 2 Mart 1992 tarihinde tesis edilip, iki ülkenin Büyükelçilikleri açıldı. Bu olay, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin gelişmesine en büyük katkı sağlayan etkinliklerden biridir" (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul; A2, 30 Nisan 2021, Türkistan). 1999'dan itibaren Kazakistan'ın İstanbul Konsoloslugu (2002'den beri Başkonsolosluk) faaliyete geçti. Almatı'daki Türk Büyükelçiliği Mart 1992'de açıldı ve 2008'de Türk Büyükelçiliği Almatı'dan Nur-Sultan'a taşındı. Türkiye'nin Nur-Sultan'daki Büyükelçiliğinin yanı sıra, Almatı'da Başkonsoloslugu bulunmaktadır. Nitekim ikili diplomatik ilişkiler kurulmuş ve Türk dış politikasında eksen genişlemesi yaşanmıştır (Yılmaz, 2021). 2017 yılından beri Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi görevini Abzal Saparbekuly, 2020 yılından bu yana Türkiye Cumhuriyeti Nur-Sultan Büyükelçisi görevini Ufuk Ekici yürütmektedir. Bu konuda görüşmecilerin fikirlerine göre, Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan Türk ülkesi olması büyük bir moral vericidir ve bu da iki ülke arasındaki beraberliğin oluşmasına neden oldu. Türkiye ikili ilişkilerin ilk günlerinden itibaren sadece Kazakistan'ın bağımsızlığını tanımakla kalmadı, Kazakistan'a kapsamlı destek ve yardım sağladı. Kazakistan'ın uluslararası kuruluşlara üye olmasına ve uluslararası tanınırlığının artmasına katkı sağladı. Türkiye'nin bu katkıları uluslararası arenada kendine yer edinmeye çalışan yeni kurulmuş bir devlet için çok önemli ve değerliydi (ST1, 23 Nisan 2021, Ankara; ST5, 29 Mayıs 2021, Ankara).

29 Nisan-1 Mayıs 1992 yılında, Başbakan Süleyman Demirel Kazakistan'ı ziyaret etmişti ve resmi ziyareti sırasında ekonomik, siyasi, kültürel, yatırım ve iletişim gibi çeşitli işbirliği alanları konuşulmuştu. Türkiye, Kazakistan'daki ciddi bir ekonomik ve siyasi kriz süresinde, mali yardımın ana kaynaklarından biri haline gelmişti (Türkiye – Kazakistan (2012), <https://www.tika.gov.tr/>).

İkili ilişkilerde önemli bir adım, 9-11 Nisan 1993 tarihlerinde gerçekleşen Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kazakistan'ı ziyareti ve 1994 yılında ise Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye'ye resmi ziyareti oldu. Ziyaret sırasında “Dostluk ve İşbirliği Anlaşması” imzalanmıştı. 1994'ten bu yana, iki ülke arasındaki resmi ziyaretler daha sık gerçekleşmeye başladı. 2000'li yıllarda Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Bağdat Amreev'in belirttiği gibi ikili ilişkiler, diğer devletler için dostane ilişkiler modeli haline gelmiştir (Syzydykov vd., 2011:304). O zamandan beri, üst düzey karşılıklı resmi ziyaretler, iki ülke arasındaki dostluk ve işbirliğin ilerlemesine ve gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştı ve kısa sürede yüksek derecede karşılıklı güveni artırmıştı.

Bu bağlamda A1, Kazakistan diplomasisi, Türkiye'yi önemli bir ortak olarak gördüğünü ve ülkeler arasındaki işbirliğinin gelişmesine büyük önem verdiğini söylemiştir. Ona göre, “Kazakistan çok yönlü bir dış politika anlayışına sahiptir ve Kazakistan'ın dış politika Doktrininde Türkiye'ye ayrı bir paragraf ayrılmıştır. Kazakistan'da, Türkiye ile ilişkilerin çok taraflı platformlarda da güçlendirilmesi yönünde bir irade söz konusudur. Halihazırda Türkiye ve Kazakistan arasında herhangi bir siyasi ihtilaf yoktur. Bölgesel ve küresel sorunlara ilişkin Türkiye ve Kazakistan aynı bakış açısını paylaşıyor, aynı pozisyonu savunuyorlar” (A1, 20 Nisan 2021, Ankara). Yapılan görüşme sırasında elde edilen bilgilere göre, “iki ülkenin geleceğe aynı pencereden bakması ve ulusal çıkarların uyuşması, ikili ilişkilerin gelişmesine etki eden en önemli faktördür” (ST3, 15 Mayıs 2021, Ardahan; A7, 22 Mayıs 2021, Sakarya).

“Kazakistan ve Türkiye, Birleşmiş Milletler (BM) ve AGİT dahil olmak üzere uluslararası kuruluşlarla etkileşime girmeye başarmıştı. Türkiye ve Kazakistan arasındaki birçok alandaki anlaşmalar “Stratejik Ortaklığın” güçlendiğini göstermektedir. İki ülkenin dış politika departmanları arasında sürekli olarak bölgesel ve uluslararası politikanın çeşitli sorunlarına ilişkin toplantılar, ziyaretler ve girişimlerin karşılıklı desteklenmesi konuları üzerinde konuşmalar gerçekleştirilmektedir” (Dyusembekova, (2013); ST1, 23 Nisan 2021, Ankara; ST5, 29 Mayıs 2021, Ankara). 2005 yılında dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Nursultan'ı ziyaret etmiş, iki ülke arasındaki ilişkilerin kurumsallaşması yönünde adımlar atılması gerekliliği ifade etmiş ve böylece Türkiye stratejik ortaklığın geliştirilmesi gerektiğini anlamıştır (Yılmaz, 2021). Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, 21-24 Ekim 2009 tarihleri arasında yaklaşık 200 Kazak işadımıyla birlikte Türkiye'yi ziyaret etmiş ve iki ülke arasında “Stratejik Ortaklık” Anlaşması imzalanmıştır.

Bu Anlaşma Kazakistan ve Türkiye işbirliğini yeni seviyeye taşımıştır. Anlaşma, ikili ilişkileri stratejik düzeye çıkarmayı, başta siyasi, ekonomik, kültür, eğitim, bilim ve teknoloji, savunma ve sağlık alanı dahil tüm işbirliği alanlarını geliştirmeyi amaçlamıştır (Bostancı ve Lüleci, 2019:20). Anlaşmanın 2. Maddesi şunları ifade etmektedir: “Siyasi, ekonomik, savunma, kültürel, bilimsel ve eğitim alanlarını öncelikli işbirliği alanları olarak tanımlayan taraflar, düzenli ziyaretler de dahil olmak üzere tüm etkileşim konularında danışma mekanizmaları geliştirmektedir”. 12. Madde: “Taraflar savunma ve askeri-teknik alanlarda işbirliği yaparlar”. Madde 13: “Taraflar enerji alanında ekonomik işbirliğini genişletirler” (Dogovor o strategicheskom partnerstve (2011), <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000471>). Görüşmecilere göre, “Başta Cumhurbaşkanları olmak üzere 2012 yılında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi kuruldu. Bu kapsamda 2-3 senede bir toplantılar düzenlenmektedir. En son toplantı 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Böylece, “Stratejik Ortaklık” Anlaşmasının imzalanması, Kazakistan-Türkiye ilişkilerine yeni bir ruh kazandırdı. Günümüzdeki ikili ilişkiler yüksek düzey Stratejik Ortaklık seviyesinde devam etmektedir. Bu Anlaşma, ikili ilişkilerin gelişmesine, çeşitlendirilmesine ve güçlendirilmesine büyük katkıda bulundu” (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul; A1, 20 Nisan 2021, Ankara; A2, 30 Nisan 2021, Türkistan; A6, 21 Mayıs 2021, Almatı; A7, 22 Mayıs 2021, Sakarya).

2010 yılından bu yana, resmi ziyaretler çerçevesinde, çok sayıda Kazak ve Türk iş adamının katıldığı, her iki taraf için de faydalı anlaşmalar imzalayan iş forumları düzenlenmiştir. 2012 yılında, 900 milyar dolar değerinde 26 yatırım projesini kapsayan “Yeni Sinerji” ortak ekonomik programı kabul edilmiştir (Prezidenty Kazakhstana i Turtsii (t.y.), <http://24.kz/ru/>). Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ile Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan arasındaki görüşmeler sonucunda iki belge imzalandı. Birincisi, etkileşime yeni bir program statüsünü kazandırarak ticaret, ekonomi ve yatırım alanlarında iki devlet arasındaki işbirliğini yeni bir düzeye getirmeyi öngören ortak ekonomik program “Yeni Sinerji” olmuştur. Belge, hükümet bakan yardımcılar düzeyinde imzalandı. İkinci belge ise Cumhurbaşkanları tarafından imzalanan Kazakistan ile Türkiye arasında Stratejik İşbirliği Konseyi’nin kurulmasına ilişkin ortak bildiridir. Belge, iki ülkenin en yüksek siyasi liderler düzeyinde bir mekanizmanın oluşturulduğunu ilan etmektedir. Nazarbayev ile Erdoğan arasındaki görüşmede tartışılan konular arasında Kazakistan-Türkmenistan-İran demiryolunun Türk demiryolu sistemine bağlanması söz konusudur. Kazakistan’da Türk sermayesinin katılımıyla ortak bir sanayi bölgesi kurulması çerçevesinde işbirliği olasılığı da görüşülmüştür (Kazakhstan i Turtsiya podpisali ekonomicheskuyu programmu “Novaya sinergiya” (2012), <https://tengrinews.kz/>). Kazakistan-Türkiye ilişkilerindeki “Stratejik Ortaklık” Anlaşmasının imzalanması ve “Yeni Sinerji – Ortak Ekonomik Programı Eylem Planının” kabul edilmesi ikili ilişkilerin gelişmesine büyük katkı sağlayan etkinliklerdir. Bu imzalanan iki belge Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin stratejik ortaklık seviyesine taşımıştır ve ekonomik ilişkileri daha da güçlendirmiştir (ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı).

“Kazakistan’ın kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in 15 Temmuz kalkışmasından sonra Türkiye’yi destekleyen Türk devletlerinden ilk Devlet Başkanı olması ve “Türkiye’nin dostu – bizim de dostumuz, Türkiye’nin düşmanı – bizim de düşmanımız” açıklaması son derece önemli bir açıklamadır. Bu iki ülkenin ilişkilerinin bugünkü düzeye ulaşmasında önemli rol oynamıştır” (A1, 20 Nisan 2021, Ankara). O tarihten itibaren ikili ilişkilerin en önemli konularından biri de Fetö ve uzantılarının her iki ülkeden de temizlenmesi söz konusudur. Nazarbayev’in daveti üzerine 2017 Eylül ayında Nursultan’da bir ziyaret düzenleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Kazakistan, Orta Asya’da ekonomik ve ticari işbirliğimiz bakımından önem ve öncelik verdiğimiz bir ülke” ifadesini kullanarak siyasi ilişkilerin kurumsallaşarak devam edeceğini belirtmiştir. Kazakistan’ın BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmesi ve Astana Barış Süreci’ne ev sahipliği yapıyor olmasını da değerlendiren Erdoğan, Kazakistan’ın artan küresel ve bölgesel öneminin kendilerini sevindirdiğini ve Kazakistan’a her alanda desteğe hazır olduklarını ifade etmiştir (Yılmaz, 2021).

Bu kültürel ortaklıkla birlikte tarafların karşılıklı saygısı, eşitlik ve karşılıklı çıkar gibi uluslararası hukukun temel ilkelerini ön planda tutan anlayışla bir işbirliği yapmak Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir faktördür.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun daveti üzerine 18 Mart 2021 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı - Dışişleri Bakanı Muhtar Tleuberdi Ankara’ya resmi bir ziyaret gerçekleştirdi. Ankara ziyaretinde, iki ülke Dışişleri Bakanlarının başkanlık ettiği Ortak Stratejik Planlama Grubu’nun 6. toplantısı yapıldı. Etkinlikte, taraflar ikili ilişkilerin gündemindeki öncelikli konuları tartıştılar. Taraflar özellikle siyasi, ticari, ekonomik, ulaştırma ve lojistiği ile kültürel ve insani işbirliğini daha da geliştirmenin yollarını değerlendirdiler. Bu kapsamda 10 yeni projeyi gerçekleştirmek amaçlanmaktadır. Kazakistan Dışişleri Bakanı M. Tleuberdi konuşmasında Kazakistan, Türkiye’nin Avrasya kıtasında önemli, stratejik ve güvenilir bir ortağı olduğunu kaydetti. “Kazakistan ile Türkiye arasında sürekli olarak yüksek düzeyde olan ikili işbirliğini memnuniyetle görüyoruz. Kardeş halklarımız arasındaki kırılmaz dostluk ve üst düzey siyasi diyalog, karşılıklı yarar sağlayan stratejik ortaklığımızı derinleştirmemize olanak sağlayacaktır” (Qazaqstannın sırtqı ister ministri (2021), <https://24.kz/kz/>). Böylece Kazakistan ve Türkiye ikili, bölgesel ve uluslararası arenada yakın işbirliği kurmaya devam etmektedir.

Özetle, 1991’den günümüze kadar Kazak-Türk ilişkilerinin uluslararası ilişkiler çerçevesinde önemli bir yere sahip olduğu sonucuna varılmaktadır. Kazakistan’ın zengin yeraltı kaynaklarına sahip olması, yalnızca komşu ülkelerle değil, Avrupa ve Asya ülkeleriyle de çok yönlü işbirliğinin geliştirilmesinde büyük katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, Kazakistan’ın Avrasya kıtasında yer alması, ülkeler arası bir köprü görevini üstlenmektedir. İkili ilişkilerde bölgesel ve uluslararası birçok konuda Nur-Sultan ve Ankara’nın çıkarları çakışmaktadır. Bu bağlamda, Kazakistan-Türkiye ilişkilerin siyasi yönleri çok geniştir. Türkiye, Kazakistan’ın siyasi-ekonomik ilişkilerle birlikte, aynı

zamanda derin kültürel ve tarihi bağlarla da bağlantılı olduğu en önemli bölgesel ortaklarından biridir (Dyusembekova, 2013). Son olarak Kazakistan ve Türkiye'nin geleceğe aynı pencereden bakması, ulusal çıkarların uyuşması, pragmatik siyaset sergilemesi ve uluslararası ilişkiler sisteminde birbirini desteklemesi, iki ülkenin dış politikalarını oluşturmaktadır. Olumlu dış politika sayesinde Kazakistan-Türkiye ilişkileri stratejik ortaklığa dayalı çok taraflı ilişkiler olarak gelişmektedir. Akıllı güç bakımından siyasi-diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi yumuşak güç enstrumanı olarak kabul edilmekte ve akıllı gücün içerdiği diğer işbirliği alanlarının geliştirilmesi için zemin oluşturmaktadır.

3.2. Uluslararası Kuruluşlar Çerçevesindeki İlişkiler

Günümüzdeki Kazakistan-Türkiye ilişkilerini uluslararası örgütler kapsamındaki ilişkiler olarak değerlendirmek mümkündür. Uluslararası kuruluşlar kapsamındaki ilişkiler Türk Keneşi çerçevesinde ve genel olarak uluslararası kuruluşlar çerçevesinde ele alınabilir. Günümüzde iki ülke Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, İslam Konferansı, Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı, Türk Konseyi vb. uluslararası kuruluşların aktif üyeleridir. “Kazakistan, Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in liderliğinde söz konusu uluslararası teşkilatlarda önemli ve etkin görevler üstlenmiş ve Türkiye ile birlikte her zaman birbirlerine destek göstermiştir. Yapılan karşılıklı anlaşmalar, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ticarete büyük ölçüde yansımış ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi geçen yıl 3,1 milyar dolara ulaşmıştır” (ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı).

Türkiye ve Kazakistan bölgesel ve uluslararası örgütlerde etkin bir şekilde birbirlerini desteklemekte ve işbirliği yürütmektedir. Görüşmeci D1'e göre, “Türk Konseyi'nin kuruluşuyla Kazakistan-Türkiye dünyaya kendilerini entegrasyon lokomotifleri olarak tanımladı. 1992 yılı Ankara'da ilk Türk ülkeleri liderlerinin buluşması, 2006'da Türk Konseyinin kurulması ve TÜRKSOY, TÜRKPA gibi kurumlar içerisinde farklı alanlarda işbirliğinin yapılması, Kazakistan ve Türkiye'yi sadece kardeş ülkeler olarak değil, stratejik ortak olarak da tanımlamaktadır. Buna göre, eskiden kültürel değerlere ve kardeşlik bağlarına dayanan ilişkilerin günümüzde ekonomik ve siyasi çıkar ve iş birliğini kapsayan açılım içerdiği görülmektedir” (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul).

Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri süreci, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan'ın üyeliğiyle 1991'de Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında bir forum olarak ortaya çıkmıştır. 1992 senesinde ilk Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi gerçekleştirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/>). Bu konuda gerçekleştirilen görüşme sırasında A1 (20 Nisan 2021, Ankara), bu Zirvenin Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesine büyük katkı sağladığını not etmektedir. A1'e göre, “bu Zirve çok tarihi bir öneme sahiptir. Çünkü Zirveyi Sovyet Birliğinin dağılmasıyla kıyaslamak mümkündür. Sovyet Birliğinin dağılması bütün dünya tarihini

değiştirdiyse, Ankara’da yapılan ilk Devlet Başkanları Zirvesi Türk dünyasının tarihini değiştirmiştir. Bu ilk Zirve ile birlikte Türkiye ve Kazakistan sadece ikili düzeyde değil çok taraflı düzeyde de işbirliği başlattı ve Kazakistan’ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev bu toplantıyı Türk dünyası bütünleşmesinin mimarı olarak değerlendirmiştir. Burada Nazarbayev’in hem ikili ilişkilerde hem de çok taraflı ilişkiler açısından oynadığı rolün altını çizmek gerekir. 2019 yılında Bakü’de düzenlenen VII Türk Konseyi Zirvesinde Nursultan Nazarbayev’e “Türk Konseyi Onursal Başkanı” ünvanı verilmiştir. Nursultan Nazarbayev, bunu fazlasıyla hak eden ve işbirliğinin çeşitlendirilmesi için çok somut katkılar sağlayan bir devlet adamıdır” (A1, 20 Nisan 2021, Ankara).

Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanlarının Nahçıvan’da yapılan 9. Zirvesi’nde Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan arasında Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’nin kuruluşuna dair “Nahçıvan Anlaşması” imzalanmıştır. Kısaca “Türk Konseyi” olarak adlandırılan bu yapı, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Aksakallar Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi ve merkezi İstanbul’da bulunan Sekretarya’dan oluşmaktadır. Türk Konseyi’nin kurulmasına dair Nahçıvan Anlaşmasınının 2. Maddesinde Konsey’in temel amaç ve görevleri: “Taraflar arasında karşılıklı güvenin, dostluk ve iyi komşuluğun güçlendirilmesi, uluslararası örgütler ve uluslararası forumlar çerçevesinde dış politika meselelerinde ortak tutum belirlemeye çalışılması, siyasi, ticari ve ekonomik konular ile kanunu uygulama, çevre, kültür, bilimsel- teknik, askeri-teknik, eğitim, enerji, ulaştırma, kredi ve finans alanlarında bölgesel ve ikili işbirliğinin teşvik edilmesi, ticaret ve yatırım açısından elverişli koşulların yaratılması, gümrük ve mallar ile hizmetlerin ve sermayenin dolaşımına imkan sağlayan düzenlemelerin basitleştirilmesi, bilim ve teknoloji, eğitim, sağlık, kültür, spor ve turizm alanlarında etkileşimin genişletilmesi, Türk halklarının sahip oldukları zengin kültür ve tarihi mirasın değerlendirilmesi, kitlelere tanıtılması ve yayılması” olarak belirtilmiştir (Temel Belgeler, (t.y.), <https://www.turkkon.org/>). “Türk Konseyi’nin yukarıda sayılan temel amaçları, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin çeşitli alanlarında görülmektedir. Bu nedenle Türk Keneşinin kuruluşu, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır” (A7, 22 Mayıs 2021, Sakarya).

Türk Konseyi’nin I. Zirve Toplantısı “Ekonomik ve Ticari İşbirliği”, 20-21 Ekim 2011’de Almatı’da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Konsey’in kurumsallaşmasına ilişkin anlaşma yapılmıştır. Ayrıca, Konseye üye ülkelerin iş adamlarını bir araya getirebilecek Türk İş Konseyi kurulmuştur. Türk İş Konseyinin, ülkelerin özel sektör kuruluşlarını birleştirerek, ekonomik işbirliğinin ilerlemesinde katkıda bulunacağı öngörülmektedir. Üye ülkelerin Oda Başkanları, Türk İş Konseyi çatısı altında yılda bir kere toplanmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y., <https://www.mfa.gov.tr/>). II. Zirve Toplantısı “Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği”, 22-23 Ağustos 2012 tarihlerinde Bişkek’te düzenlenmiştir. Zirve’de Türk Konseyi çatısı altında yeni kuruluşlar tesis edilmiş ve Nur-Sultan’da Türk Akademisi ile Bakü’de Türk Kültür ve Mirası Vakfı’nın kurulmasına ilişkin anlaşmalar imzalanmıştır. Türk Kültür ve Miras Vakfının temel amacı, Türk kültür ve

mirasının korunması, araştırılması ve teşvikine katkı sağlanması olmaktadır. Türk Kültür ve Mirası Vakfı faaliyetleri TÜRKSOY ve Türk Akademisi ile işbirliği çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Ayrıca, Zirve sırasında imzalanan Mali Esaslar Anlaşması ile Türk Konseyi Sekreteryası'nın kurumsal hüviyeti güçlendirilmiştir (Türk Kültür ve Miras Vakfı (2018), <https://turkpa.org/tr/content/cooperation/cultureandheritage>).

III. Zirve Toplantısı 15-16 Ağustos 2013'de Azerbaycan'ın Gebele şehrinde "Ulaştırma" konusuyla gerçekleştirilmiştir. Zirve vesilesiyle Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Dışişleri Bakanlıkları arasında "İşbirliği Protokolü" imzalanmıştır (Organizasyon Tarihçesi (t.y.), <https://www.turkkon.org/tr/organizasyon-tarihcesi>). IV. Zirve Toplantısı Türkiye'nin evsahipliğinde 4-5 Haziran 2014 tarihlerinde "Turizm" temasıyla Bodrum'da düzenlenmiştir. Zirvenin Bildirisinde "Turizm Ortak İşbirliği Protokolüne", "Türk Konseyi - Modern İpek Yolu" tur paketi oluşturulması girişimine ve "Bölgesel Diaspora Merkezlerinin" kurulmasına yer verilmiştir. V. Zirve Toplantısı "Medya ve Enformasyon Teknolojileri" temasıyla 11 Eylül 2015 tarihinde Nur-Sultan'da düzenlenmiştir. Zirve'de Türk Akademisi ile Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın tamamlayıcı anlaşmaları ile Türk Sporları ve Göçebe Kültür Merkezi'nin kurucu ve tamamlayıcı anlaşmaları imzalanmıştır. VI. Zirve Toplantısı "Gençlik ve Spor" temasıyla Kırgızistan'da düzenlenmiştir. Zirvede Macaristan gözlemci üye olarak Türk Konseyi'ne katılmıştır. VII. Zirve 15 Ekim 2019 tarihinde Bakü'de "KOBİ'lerin Desteklenmesi" temasıyla gerçekleştirilmişti ve Özbekistan Türk Konseyi'ne tam üye olarak katılmıştır. Zirvede, Türk dünyasının birleştirilmesindeki çabalarından dolayı Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'e Türk Konseyi Onursal Başkanı unvanı verilmiştir. Bununla birlikte Türk Konseyi üye devletleri arasında Ortak Yatırım Fonu'nun kurulmasına dair çalışmalarının hızlandırılması söz konusu olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (t.y.), <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>).

Türk Konseyi'nin Gayriresmi Zirvesi 2021 yılında Kazakistan'ın Türkistan şehrinde gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Ancak Covid-19 salgını nedeniyle Türk Konseyi'nin Gayriresmi Zirvesi 31 Mart 2021 tarihinde "Türkistan: Türk dünyasının Manevi Başkentlerinden Biri" konusuyla dijital ortamda çevrimiçi olarak düzenlendi. Konsey'de Türk dünyasında çok taraflı ilişkilerin gelişimine yüksek değer verilerek Türk Devletleri arasındaki işbirliğin daha da derinleştirmeye yönelik güçlü taahhütler belirtildi. Çevrimiçi Zirve sırasında, Kazakistan'ın kültür merkezi sayılan Türkistan şehri Türk dünyasının Manevi Başkentleri'nden biri olarak seçildi. Ayrıca, Türk Konseyi'nin isminin değiştirilmesine, "Türk dünyası Vizyonu-2040" ve "Türk Konseyi 2020-2025 Stratejisi" belgelerinin ilk taslaklarının hazırlanmasına, Türk Yatırım Fonu'nun kurulması, taşımacılık ve lojistik alanındaki işbirliğine, Trans-Hazar uluslararası taşımacılık koridorunun rekabet gücünün artırılmasına, malların sürekli geçişi için gümrük kontrol noktalarında "yeşil koridorların" oluşturulmasına özel önem verilmesi hakkında tartışmalar gerçekleşti (2021 Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi). Görüşmecilere göre, "bu zirvede gerçekleşen gelişmelerin en

önemlisi Türk dünyasının aksakalı, Elbaşı Nursultan Nazarbayev'in 2019 yılındaki Bakü Zirvesi'nde yaptığı konuşmasında konseyin adını Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi yerine "Türk Devletler Birliği" olması önerisinin diğer liderler tarafından kabul edilmesi olmuştur. Bu girişimin desteklenmesi, Türk dünyası entegrasyonunda büyük bir adım olarak tarihte kalacaktır. Nursultan Nazarbayev'in önderliğinde Türk-Kazak ilişkileri sadece ikili seviyede değil uluslararası seviyede de gelişmektedir. Ayrıca bu zirvede Türk devletlerinin Latin alfabesini kullanması ve Kazakistan'da Latin alfabesine geçiş sürecinin oldukça aktif bir şekilde ilerlemesinden de bahsedilmiştir. Latin alfabesi gelecekte Türkiye ve Kazakistan arasındaki bağı daha da güçlendireceği öngörülmektedir" (ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı; A7, 22 Mayıs 2021, Sakarya).

"31 Mart 2021 tarihinde gerçekleşen Türk Konseyi Gayriresmi Zirvesi, Kazak-Türk ilişkilerini etkileyecektir. Çünkü bu tek başına bir Zirve değil, Kazakistan'ın Türkistan üzerinden Türk dünyasına yürütecek bazı girişimlerin başlangıç toplantısıydı. Türkistan, Türk dünyasının manevi merkezi olarak ilan edildi. Kazakistan, bu "manevi merkez" kavramının doldurulması için bazı hamleler yapacaktır. Bundan sonraki süreçte Türkistan önemli bir aktör haline gelecektir" (ST1, 23 Nisan 2021, Ankara). Görüşmecilere göre, "bu gelişmeler Türkistan üzerinden Kazakistan-Türkiye ilişkilerine yeniden bir ruh kazandıracak ve Türkistan'daki dinamizm ikili ilişkilerin yeni bir sayfasını açacaktır. Buna dair 31. Mart'ta online olarak düzenlenen Zirve ikili işbirlikte önemli bir dönüş noktası olacak ve Kazakistan ve Türkiye arasındaki hem ikili hem de uluslararası kuruluşlar kapsamındaki ilişkilerine olumlu bir katkı sağlayacaktır" (A1, 20 Nisan 2021, Ankara; ST1, 23 Nisan 2021, Ankara; A2, 30 Nisan 2021, Türkistan; A4, 4 Mayıs 2021, Nur-Sultan; ST3, 15 Mayıs 2021, Ardahan; ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı).

VIII. Türk Konseyi¹ Zirvesinin Türkiye'de gerçekleştirilmesi öngörülmekte olup, Türk Konseyi'nin 2021 yılındaki dönem başkanlığı Türkiye tarafından devralındı. Geçen 30 yıl içerisinde Türkiye'nin dış politikasında Türk Cumhuriyetleri ile ikili ve çok düzeyli ilişkiler her zaman ayrıcalıklı bir konuma sahipti ve ilişkiler istikrarlı bir şekilde devam etmiştir. Türkiye için Türk dünyası hiçbir zaman önemini kaybetmemiştir. Bu istikrarın en önemli göstergesi geçen 30 yıl içerisinde Devlet Başkanları düzeyinde 19 tane Zirve yapılmış olması ve 12 Kasım'da 20. Zirvenin yapılacak olmasıdır. Bu, her bir buçuk yılda Devlet Başkanlarının bir araya geldiğini göstermektedir. Bunun dışında ikili düzeyde yapılan ziyaretler var. Türkiye ve Kazakistan ilişkilerinde bu "Zirve diplomasisi", liderlerin ortaya koydukları güçlü iradesi son derece önemli bir rol oynamaktadır (A1, 20 Nisan 2021, Ankara).

---

¹ Türk Konseyi, Türk Dili Konuşan Ülkeler işbirliğinin en üstünde yer alan çatı kuruluş olarak kabul edilmektedir. Türk Konseyi'nin TürkSoy, TürkPA, Uluslararası Türk Akademisi gibi birkaç kuruluşları mevcuttur.

Türk Konseyi çerçevesinde TÜRKSOY, TÜRKPA ve Uluslararası Türk Akademisi gibi kuruluşlar büyük ölçüde önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Türk dünyasının UNESCO'su olan TÜRKSOY, 1993 yılında, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye Cumhuriyetleri Kültür Bakanları tarafından imzalanan anlaşmayla kurulmuştur. Merkezi Ankara'dadır. Taraflar arasında bilim, eğitim, kültür ve sanat alanlarında işbirliğinin geliştirilmesini, Türk dünyasının ortak değerlerinin uluslararası seviyede tanıtılarak kitlelere yayılmasını, Türk Dili Konuşan Ülkeler arasındaki kültürel bağların derinleştirilmesini amaçlamaktadır. (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/turk-konseji.tr.mfa>). TÜRKSOY kurulduğu günden bu yana, Türk halklarının gönül birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmak için çalışmaktadır. TÜRKSOY'un çalışmaları, kuruluşundan bu yana, üye ülke devlet başkanları tarafından yürütülmüş ve takdirlerini kazanmıştır.

Görüşmeci ST4'e göre, "TÜRKSOY'un düzenlediği etkinlikler her sene kutlanan gelenek haline gelmiştir. Bu etkinliklerin en önemlisi Türk halklarına ortak geleneksel bayram Nevruz Bayramıdır. TÜRKSOY, Türk dünyası sanat alanındaki etkinlikler açısından her yıl fotoğrafçılar, sanatçılar, opera sanatçıları, şairler, basın temsilcileri, tiyatro kumpanyaları, müzik ve dans gruplarının konserleri ile sergilerini düzenlemektedir. Bu tür kültürel etkinliklerin iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmektedir" (ST4, 23 Mayıs 2021, Almatı). Bu konuda akademisyenlerle yapılan görüşme sırasında A1'e göre, "ikili ilişkileri daha da geliştirmek sadece siyasi sloganlarla başarılacak bir olgu değildir, ikili ilişkiler diplomasinin genel ilkeleri olan eşitlik, karşılıklı çıkar, işbirliklerinin çeşitlendirilmesi üzerinde durulmalıdır. Ortak kültür, akrabalık konusu ikili ilişkiler yeni bir seviyeye çıkarmaya yetmez, somut faaliyetlerin yapılmasını gerektirir. Bu nedenle günümüzde Kazakistan-Türkiye ilişkileri daha pragmatik bir anlayışı benimsemektedir. Mesela, TÜRKSOY tarafından "Nevruz" kutlaması Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna götürülmüştü. UNESCO Genel Merkezinde Nevruz kutlamaları yapılmıştı. Sonra Kazakistan'ın çok önemli şahsiyetlerinin Türkiye'de tanıtılmasına yönelik faaliyetler düzenlenmişti ve yayınlar yapılmıştı. Bunların hepsi somut işler, çünkü sadece dilimiz bir, dinimiz bir, tarihimiz bir gibi söylemlerle yetinmek yeterli değildir. Bununla birlikte herkesin kazanacağı işbirlikleri geliştirmek, artırmak gerekir ve bu konuda TÜRKSOY tarafından yapılan etkinlikler önemlidir" (A1, 20 Nisan 2021, Ankara). Diplomatlarla gerçekleştirilen görüşme sırasında D1'e göre, "bağımsızlığın ilk yıllarında Kazakistan, Türkiye tarafından yürütülen etkinlik ve programlara katılmış, günümüzde ise kendi girişimlerini "Türk dünyası" örgütleri aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Özellikle, "Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)" çerçevesinde Kazakistan, Türkiye ile eşit düzeyde Türk dünyasında kültürel etkinlikler başlatmaktadır" (D2, 28 Mayıs 2021, Almatı).

Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) 21 Kasım 2008'de İstanbul'da yer alan Dolmabahçe Sarayı'nda, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün

evsahipliğinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye Cumhuriyeti Parlamento Başkanlarının imzalamış olduğu İstanbul Anlaşması'yla kurulmuştur. Merkezi Bakü'de bulunmaktadır. Türk Dili Konuşan Ülkelerin Parlamentoları arasındaki işbirliğini derinleştirmek amacıyla faaliyet göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>). Bu konuda gerçekleştirilen görüşme sırasında ST5'e göre, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlayan etkinlikler arasında 2008 yılında TÜRKPA'nın kuruluşu çok önemlidir. Demokratikleşme konusunda eski Sovyet ülkeleri arasında en ciddi adımları atan ülkelerden biri Kazakistan ile Türkiye Parlamento ilişkileri son derecede önemlidir (ST5, 29 Mayıs 2021, Ankara). 29 Eylül 2009'de Azerbaycan Cumhuriyeti başkenti Bakü'de, TÜRKPA'nın 1. Genel Kurul Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda TÜRKPA'nın İhtüzüğü, Sekreteryası ve Bakü Beyannamesi kabul edilmiş ve TÜRKPA Sekreteryası'nın sürekli Bakü şehrinde yerleşik olması kararı alınmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Başkanı İlham Aliyev'in yardım ve destekleri doğrultusunda TÜRKPA'nın faaliyeti için gerekli çalışma ortamı oluşturulmuştur. Aşağıda TÜRKPA kuruluşunun amaçları sıralanmaktadır:

- Parlamento diplomasisi araçlarının yardımıyla devletler arasında politik diyalogun daha da geliştirilmesi;
- Tarih, kültür ve dil ortaklığına dayanarak ulusal yaşamların yakınlaştırılması;
- Türk dili konuşan ülkeler ve diğer bölge ülkeleri arasında karşılıklı faydalı ve eşit düzeyli işbirliğinin geliştirilmesi;
- Türk dili konuşan ülkelerin tarih, sanat, edebiyat ve diğer alanlarda ortak önem taşıyan kültürel mirası ve değerlerinin korunması;
- Üye ülkeler arasında politik, sosyo-ekonomik, kültürel, insani, hukuki ve diğer alanlarda ilişkilerin geliştirilmesine yardım göstermek yönünde faaliyetleri devam ettirmektir (TÜRKPA, (t.y.), <https://turk-pa.org/tr>).

TÜRKPA tarafından Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için birçok projeler hazırlanmakta ve bunların uygulanmasına dönük çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Kazakistan, tarihi geçmiş, etnik yapı, dil, din ve kültürel özellikleri ile Türkiye için Avrasya'da işbirliğini geliştirebileceği stratejik ortaklardan biri olma potansiyeline sahiptir. Böylelikle, Türk dünyasının kültürel ve manevi mirasları ile ilgili ortak araştırmalar yapmaya yönelik daha önce ortaya atılan inisiyatifler gerçekleşmeye başlamıştır.

3 Ekim 2009'da Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Nahçıvan şehrinde Türk Dili Konuşan Devlet Başkanlarının 9. Zirvesi gerçekleşti ve Zirvede Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Türk dünyasını inceleyen bir bilim merkezi kurulması teklifinde bulundu. Böylece Türk Akademisi, 25 Mayıs 2010'da Kazakistan'ın başkenti Nur-Sultan'daki Barış ve Uzlaşma Sarayı'nda kuruldu. Açılış törenine Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ve Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün yanı sıra Kazakistan, Türkiye, ABD, Rusya (Tataristan, Başkurdistan, Çuvaşistan,

Yakutya), Kırgızistan, Ukrayna ve Özbekistan'ın önde gelen Türkolog akademisyenleri de katıldı. Uluslararası Türk Akademisi, Türk dili, edebiyatı, kültürü, tarihi ve etnoğrafyası alanında gerçekleştirilen bilimsel araştırmaların desteklenmesini amaçlamaktadır. Türk halklarının kültürel ve manevi mirasına ilişkin araştırmalar gerçekleştirmekte ve Türklerin dünya medeniyetine olan katkılarını göstermeyi hedeflemektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>). “Türk Akademisi, merkezli ortak tarihi ve kültürel çalışmaların daha da artırması gerekmektedir” (ST5, 29 Mayıs 2021, Ankara).

22-23 Ağustos 2012'de Türk Akademisi'nin uluslararası statüsü konusunda Kırgız Cumhuriyeti'nin başkenti Bişkek'te, Kazakistan, Türkiye, Kırgızistan Cumhurbaşkanları ve Azerbaycan Başbakanı tarafından bir anlaşma imzalandı. Anlaşmanın onaylanmasından sonra 2010 yılından bu yana Kazakistan'da faaliyet gösteren Türk Akademisi 27 Ağustos 2014 tarihinde uluslararası statüsü aldı. Böylece, Türk dili konuşan dört devletin ortaklaşa oluşturduğu uluslararası bilim merkezi Uluslararası Türk Akademisi çalışmalarına başladı (Akademi hakkında (t.y.), <http://twesco.org/tr>). Günümüzde, Uluslararası Türk Akademisi birçok araştırma enstitüsü, Türkoloji merkezi ve araştırma merkezleri ile işbirliği anlaşmaları imzaladı. Bunun bir kanıtı, 5 Ekim 2015'de Nur-Sultan'da düzenlenen toplantıda edebiyat enstitülerinin başkanları tarafından imzalanan çok yönlü anlaşmasıdır.

Uluslararası Türk Akademisi sadece Türk dili konuşan ülkelerle sınırlı kalmamaktadır. Günümüzde merkezi Brüksel'de bulunan Uluslararası Akademiler Birliği'nin (UAI) bir üyesi olan Türk Akademisi, Rusya Federasyonu, Asya ve Avrupa'nın ünlü bilim merkezleriyle anlaşmalar yapmaktadır. Özellikle, Güney Kore Cumhuriyeti'nin Kuzeydoğu Asya Tarih Vakfı, UNESCO nezdindeki Göçebe Kültürü Araştırma Merkezi, İslam İşbirliği Teşkilatı İslam Tarih, Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi (IRCICA), Rusya'nın Etnografi Müzesi, Rusya'nın Merkezi Bilim Kütüphanesi, Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü ve diğer birçok kuruluş ile derin ilişkiler kurmaktadır. Bununla birlikte, Türk Akademisi, İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu'na (ISESCO) gözlemci üye statüsünü alan ilk uluslararası kuruluştur. Ayrıca, Uluslararası Türk Akademisi, uluslararası bilimsel işbirliği için önemli bir dayanak olan Türk dünyası Milli Bilimler Akademileri Birliği Sekreterliği olarak hareket etmekte ve Türk dünyasının bilim ve eğitim alanını koordine etmektedir. Bugünde Akademi, 100'den fazla yabancı Türk akademisyeni ile birlikte, çok sayıda büyük projeler yürütmektedir. Gelecekte, Uluslararası Türk Akademisi, bilim ve eğitim alanındaki küresel bağlarını genişletmeyi planlamaktadır.

“Bu kuruluşlar çerçevesinde Kazakistan ve Türkiye, Türk dünyası kapsamında verimli bir işbirliği yapmaktadır. Bununla sınırlı kalmayıp AİGK, EİT, İİT, AGİT ve diğer uluslararası kuruluşlar nezdinde sıkı işbirliği sürecini devam ettirmektedir. Birleşmiş Milletler çerçevesindeki karşılıklı etkileşim de başarıyla devamını sürdürmektedir. Aynı şekilde iki ülkenin Avrupa, Avro-

Atlantik ve başka kurumlar nezdindeki ortak işbirlikleri de büyük önem taşımaktadır” (Bostancı ve Lüleci, (2019), D2, 28 Mayıs 2021, Almatı).

Asya’da Etkileşim ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK), Kazakistan ve Türkiye’nin diplomatik ilişkilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Konferansın aktif üyelerinden biri olan Türkiye, en başından beri Kazakistan’ın girişimlerini destekliyordu. Nisan 1993’de Turgut Özal’ın Kazakistan’ı ziyareti sırasında Türkiye, AİGK’nin kuruluşuna dair Kazakistan’ın girişimine siyasi desteğini bildirmişti (Almen, 2013). Bundan sonra Kazakistan, AGİT benzeri amaç ve kurumlara sahip Asya’da bir kuruluşun temelini atma hedefiyle bir süreç başlattı. 2002 yılında ilk AİGK Zirvesi gerçekleştirildi. Zirve sırasında üye ülkeler AİGK’nin kurumsal yapısını ayrıntılı olarak hazırladılar ve gelecekteki işbirliği alanları için temel çerçeveyi çizen “Almatı Senedini” kabul ettiler. Başlatıcı olarak Kazakistan, AİGK’nin başkanlık görevlerini üstlendi. 1 Ocak 2010’da Nur-Sultan, AGİT başkanlığını devraldıktan sonra AİGK Başkanlığı’nı Türkiye’ye devretmek istediğini açıkladı. Nazarbayev’e göre Türkiye, AİGK’nin en aktif üyelerinden biri olarak cumhurbaşkanlığı için ideal bir adaydı. Aynı zamanda, Türkiye, Konferansın idari organına gönüllü mali katkı sağlayan az sayıdaki üye devletten biridir. Sonuç olarak, Haziran 2010’da İstanbul’da düzenlenen III. AİGK’nin Zirvesi’nde Kazakistan, AİGK Başkanlığı’nı Türkiye’ye devretti. Başlangıçta Türk cumhurbaşkanlığı görev süresi 2010-2012 dönemindeydi, ancak daha sonra 2014 yılına kadar uzatıldı (Almen, 2013).

Asya’da Etkileşim ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı Dışişleri Bakanları 4. Toplantısı 12 Eylül 2012 tarihinde Nur-Sultan’da gerçekleştirildi. Toplantıya AİGK Dönem Başkanlığı’nı yürüten Türkiye de katıldı. Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’na göre, 1992 yılında başlayan AİGK sürecinin son 20 yılda bölgesel işbirliği için çok önemli bir organizasyona dönüştü. Artık 24 üyesi, 8 gözlemci devlet ve 4 gözlemci uluslararası kuruluşu bünyesinde bulunduran bir uluslararası organizasyon haline geldi. AİGK, Asya’da barış ve istikrarın korunmasına daha da katkıda bulunacaktır (AİGK Dışişleri Bakanları 4. Toplantısı (t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/>).

Kazak-Türk ilişkilerinin etki alanı olan Şanghay İşbirliği Teşkilatı (ŞİÖ), sınır güvenliği, Batı bölgelerinin gelişimi, büyüyen enerji ihtiyacı ve Soğuk Savaş sonrası stratejik ortam oluşturmak niyetiyle Çin tarafından başlatılan süreç sayesinde Şanghay Beşlisi, Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan’ın 1996 yılında oluşturdukları uluslararası bir örgüttür. ŞİÖ, Kazak-Türk ilişkilerinin bir alanı olarak 2012 yılında Türkiye’ye örgütün “diyalog ortağı” statüsünün verilmesi ile gündeme getirilmişti. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan zaman zaman Türkiye’nin ŞİÖ’ye tam üye olma arzusunu dile getirmektedir. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üye olma talebinin defalarca reddedilmiş olması bu görüşü daha da güçlendirmektedir. Kazakistan da Türkiye’nin ŞİÖ’ye üye olmasını her zaman desteklemektedir. 2012 yılında Kazakistan Dışişleri Bakanı Yerzhan Kazykhanov, Türkiye’nin önemli ekonomik sonuçlar göstermesi ve G20 grubuna

dahil olması nedeniyle Kazakistan için bir ortak olarak dünya arenasında daha fazla yetki ve siyasi nüfus sağlayacağını not etmektedir. Kazakistan, Türkiye'nin ŞİÖ'ye üyeliğini önemsemekte ve desteklemektedir. Örgütün öncülerinden biri Nazarbayev, Türkiye'nin ŞİÖ'ye üyeliğinin ülkenin çok yönlü bir dış politika yürütmesine yardımcı olacağına inanmaktadır. Türkiye'nin ŞİÖ'ye üye olması, dünya arenasında sadece Orta Asya bölgesinin değil Kazakistan'ın da önemini arttıracaktır. Bununla birlikte, Nur-Sultan'ın organizasyondaki konumunu güçlendirecek, bunun yanı sıra Ankara, Pekin ve Moskova arasında daha fazla denge sağlayacaktır (Almen, 2013).

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), kurucu üyeleri İran, Pakistan ve Türkiye olmak üzere örgüt üyeleri arasında ekonomik, teknik ve kültürel işbirliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. 1992'de Kazakistan, Afganistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan uluslararası sisteme entegre olma amacıyla, EİT'e üye oldu. Teşkilat üyeleri ortak özellikleri paylaşmaktadır. Her ülkenin yakın kültürel ve tarihi bağları vardır ve örgütün çoğu üyesi hem Müslüman hem de Türk'tür. Başlangıçta Kazakistan'ın EİT'e tam üyeliği için başvurmadığını belirtmek gerekir. Ancak, Bakanlar Konferansı'ndan hemen sonraki EİT Zirvesi sırasında Kazakistan, örgüte katılmak talepte bulunmuş ve 1992'de örgüte kabul edilmiştir.

Türkiye için EİT, önemli ve çok taraflı bir örgüttür. Bu örgüt sayesinde, Türkiye ile diğer ülkeler arası ekonomik işbirliği gelişmektedir. İran ve yüksek hidrokarbon rezervine sahip diğer Orta Asya ülkeleriyle ticaret yapılırken ekonomik tavizler gibi ayrıcalıklardan faydalanılmaktadır. Orta Asya ülkeleri ve özellikle Kazakistan için EİT, çok çeşitli ekonomik fırsatlar sunmaktadır. Kazakistan'ın diğer Orta Asya ülkeleri gibi kara ile çevrili bir ülke olması ve ana boru hatlarının kuzey (Rusya veya Kafkasya) demiryolları ile bağlanması nedeniyle, EİT Kazakistan'a ticaret için transit yollar geliştirme fırsatı sunmaktadır. EİT çerçevesinde Kazakistan, Türkiye ile kapsamlı bir ekonomik işbirliği geliştirmektedir. Örneğin Kazakistan, Türkiye ile ikili ticaret hacmi açısından İran'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır (Almen, 2013).

Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için bu tür uluslararası kuruluşlar önemli bir yere sahiptir. Türk Konseyi çatısı altında kurulan TÜRKPA, TÜRKSOY vb. gibi kuruluşlar Türkiye için kamu diplomasisine katkı sağlayan "yumuşak güç" unsuru ise, Kazakistan için Rusya ile kurduğu Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ), Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ve ŞİÖ gibi örgütlere yönelik "yumuşak dengeleme" unsuru olmaktadır. Kazakistan ve Türkiye, AİGK, EİT, AGİT ve BM gibi uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki karşılıklı etkileşim ve sıkı işbirliği süreci başarıyla devam etmektedir. Bu ise ikili ilişkilerin Türk dünyası ile sınırlı kalmadığını, küresel toplumda da birbirini aktif olarak destekleyen aktörler olduğunu göstermektedir. İki ülkenin uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki etkileşimi, liberalizmin ana düşünceleri devletler ve uluslararası örgütleri siyasi arenadaki ana aktörler olarak görmek; siyasal gücü sınırlayarak ve denetleyerek bireysel özgürlüğü koruyan kurumları inşa etmek

ilkeleri ile çakışmaktadır. Bu bağlamda, Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç bakımından incelerken liberalizm teorisinin uygun olduğunu görmekteyiz.

3.3. Kültürel İlişkiler

Türkiye ve Kazakistan ilişkilerinin temelinde ortak kültür ve kimliğin önemli bir yeri vardır. Kültürel ilişkiler iki ülke arasındaki ilişkilere stratejik boyut kazandıran önemli unsurlardan biri olarak bilinmektedir. “Kazakistan-Türkiye kardeş ülkeler olduğu için iki ülkenin tarihi dünya görüşü yakındır. Üstelik dil, din ve dünyaya bakışları da aynı sayılır. Bu nedenle Türkiye ve Kazakistan birbirine çok benzemektedir” (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul). Kazakistan ve Türkiye’nin kültürel ve insani alandaki işbirliği başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Kazakistan, bağımsızlığının en başından Türkiye ile kültür ve eğitim düzeyinde etkileşime girmiştir. Mayıs 1992’de imzalanan “Kültür, bilim, eğitim ve spor alanlarında İşbirliği Anlaşması” iki devlet arası ilişkilerinin gelişmesinde temelini oluşturan bir belge olmuştur. Anlaşma, kültürel ilişkilerin özellikle tiyatro ve müzik sanatının gelişimini teşvik etmiştir. Aynı yılın Kasım ayında Kazakistan-Türkiye kültür günleri Almatı’da düzenlenmiştir.

Görüşmecilerin fikirlerine göre, “Kazakistan ve Türkiye’yi tarih, dil ve din ortaklığı daha da yakınlaştırmaktadır. Günümüzde iki ülke arasındaki sarsılmaz dostluk, derin tarihi ve kültürel bağlar, Kazakistan ve Türkiye arasındaki sıkı siyasi diyalog, ekonomi, kültür ve eğitim alanlarındaki ilişkilerin karşılıklı çıkara dayalı stratejik ortaklığa dönüştürülmesine zemin oluşturmaktadır” (A1, 20 Nisan 2021, Ankara; ST1, 23 Nisan 2021, Ankara; A2, 30 Nisan 2021, Türkistan; A3, 30 Nisan 2021, Nur-Sultan; A4, 4 Mayıs 2021, Nur-Sultan; ST3, 15 Mayıs 2021, Ardahan; A5, 20 Mayıs 2021, Almatı; A6, 21 Mayıs 2021, Almatı; A7, 22 Mayıs 2021, Sakarya D2, 28 Mayıs 2021, Almatı; ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı). Bu konuda ST1’e göre, “Post-Sovyet ülkeleri arasında Türkiye’nin ikili ilişkileri geliştirmek isteyip ama başarılı olamadığı birçok ülke vardır. Bu nedenle kültürel ilişkiler iki ülkenin kamuoylarını hazırlamak için ve devlet yöneticilerin psikolojiklerini yakınlaştırmak için çok mühim bir rol oynamaktadır. Adeta ortamı yumuşatmakta, insanları birbirine yaklaştırmaktadır. Kazakistan ile Türkiye’nin arasındaki ortak değerler bugünkü ilişkileri oluşturmaktadır. İki ülke birbirinin edebiyatını, dillerini, müziklerini, hayat şartlarını daha yakından tanıdıkça aslında birbirine ne kadar benzediklerini keşfetmektedir. Bu benzerlik sadece keşifte de kalmıyor, belki aynı tarzda düşünüyoruz, aynı tarzda yaşıyoruz. Aynı tarzda düşünmek bazı meselelerde diplomatlar, iş adamları ve kültür adamlarının birbirleri ile daha da kolay anlaşmalarını sağlamaktadır” (ST1, 23 Nisan 2021, Ankara). A9’un not ettiği üzere, “Türk ülkelerinde ortak dil ve ortak alfabenin oluşturulmasında Türk Keneşi çok önemlidir. Çünkü, Türk ülkeleri Türk dilinin birbirinden farklı üç lehçesine sahiptir². Bu yüzden Türk ülkelerinin ortak alfabeğe geçmeleri önemlidir. Türk alfabesinin oluşturulması için

² Kazak ve Kırgız dilleri “Kıpçak”, Özbek ve Uygur dilleri “Çağatay”, Türkçe, Türkmençe ve Azerbaycanca “Oğuz” olmak üzere Türk dilinin farklı lehçelerine aittir.

siyasi bir irade gereklidir. Ortak alfabe ve dil temelinde Türk ülkelerine ait ortak tarih ve ortak edebiyat yazılacaktır. Türklerin birleşimi kimseye karşı olmak değildir. Nasıl Avrupa ülkeleri kendi güvenlikleri için Avrupa Birliği şemşiyesi altında bir araya geldilerse, aynı şekilde Türk devletleri de birleşebilir ve birleşmelidir” (A9, 15 Haziran 2021, Adana). “Küreselleşme ve jeopolitik rekabet bağlamında, kardeş devletlerin birliği ve dayanışması her geçen gün daha da önem kazanmaktadır” (A2, 30 Nisan 2021, Türkistan).

Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Abzal Saparbekuly’na göre, son yıllarda, Türkiye’nin milli tarihine, Türk kökenlerine olan ilgisi artmaktadır. Bilimsel ve kurgu kitaplar basılmakta, başarılı, bilgilendirici televizyon dizileri çekilmektedir. Kazakların ulusal enstrmanı dombıra, son yıllarda Türkiye’de en popüler müzik aletlerinden biri oldu. Kazak müziği ve “Kazak Hanlığı” gibi tarihi filmler Türklerin ilgisini çekmektedir. Türk seyircileri “Tomiris” filminin galasını dört gözle beklemektedir. Kazakistan-Türkiye birlikte, Kasım Han hakkında büyük ölçekli bir tarihi dizinin taslağını da hazırladı” (Kazakhstan i Turtsiya, (2019), <https://liter.kz>).

Türkiye, Kazakistan da dahil olmak üzere bazı Orta Asya ülkelerine özel olarak oluşturulmuş bir televizyon kanalının yayını organize etmiştir (Belguzhanova, 2018:51). TRT Avaz kanalı 21 Mart 2009 tarihinden itibaren çalışmakta ve Türk halklarını birbirine bağlayan ve birleştiren genel bir kültürel kanaldır. TRT Avaz, Türk milletlerinin manevi ve kültürel değerlerinin ortak temas noktalarını belirlemeye çalışmakta ve Türk ülkeler arasındaki ilişkiler ile kültürel işbirliğinin daha da güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Türk kültürlerinin ortak sesi sayılan TRT Avaz kanalı, çok dilli yayın ilkesini içermektedir. TRT Avaz kanalı kültürel, bilgilendirici, müzikal, aile eğlencesi ve çocuk programlarının yanı sıra uzun metrajlı filmler, belgeseller, diziler ve büyük çaplı etkinliklerin canlı yayınlarından oluşmaktadır (TRT Avaz (t.y.), <https://www.trtavaz.ru/hakkimizda>). Bu tür özel kanalların sayesinde Kazakistan’da Türk film ve dizilerine yönelik büyük bir ilgi görülmektedir (ST3, 15 Mayıs 2021, Ardahan). Bu konuda akademisyenlerle gerçekleştirilen görüşme sırasında A9, Türk tarihi filmleri ile dizilerinin büyük bir gücü olduğunu söylemiştir. Ona göre, tarihi dizilerde Türkiye Türkçesinde değil, tüm Türklere ait olan Türk dilinde konuşulması, “bu sadece Türkiye’nin değil, hepimizin tarihimiz” demektir. Bu Türkiye’nin kamuoyunu etkileyen “yumuşak gücüdür” (A9, 15 Haziran 2021, Adana).

Kazakistan’da da 21 Mart 2021 tarihinden itibaren Türkistan TV kanalı yayına başladı. Türkistan TV kanalı, Türk dili konuşan ülkeler arasında tek bir medya alanı oluşturmakta ve Türk ülkeleri için bilgi alışverişine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, Türk ülkeleri arasındaki medya alanında “altın köprü” şeklinde kabul edilmektedir. Bu uluslararası kanal, Türk dilli ülkelerin bilgi alanında üç dilde (Kazakça, Türkçe ve Rusça) yayın yapmaktadır. Yeni TV kanalı haber, kültür ve eğitim programları, diziler ve belgeseller yayınlamaktadır (Kazakhstan zapustil mezhdunarodnyy obshchetyurkskiy kanal Turkistan (2021), <https://www.trtrussian.com>). Türk dünyasının en büyük

manevi liderlerinden olan Hoca Ahmet Yesevi türbesi 1992- 2000 yılları arasında 8 yıl süren titiz bir çalışmayla restore edilmiştir. Bu restorasyon çalışması, türbede yapılan en kapsamlı restorasyon çalışmasıdır (Türkiye-Kazakistan (2012), [https://www.tika.gov.tr /upload/ oldpublication/ TD_Haz2012.pdf](https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/TD_Haz2012.pdf)).

Kazakistan ve Türkiye arasındaki kültürel ilişkileri geliştirmek amacıyla Kazak halkının meşhür şairi ve düşünürü Abay Kunanbayev'in 175. doğum günü anısına Antalya'da park açıldı. Bu tür uluslararası etkinlikler, iki ülke arasındaki işbirliğini daha da güçlendirmektedir. Antalya Muratpaşa İlçe Belediye Başkanı Ümit Uysal, Abai Kunanbayev'in adının parka verilmesinin Kazak ve Türk halklarının manevi ve kültürel yakınlığını gösteren önemli bir olay olduğunu vurgulamaktadır. Uysal , Abai Kunanbayev'in Türk dünyasını birleştiren en önemli isimlerden biri olduğunu vurgulamaktadır (V Antal'ye otkryli park, 2019), <https://ru.sputnik.kz/>). İstanbul, Ankara ve Ege Bölgesi de dahil olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinde Abay Kunanbayev onuruna parklar, caddeler ve sokaklar açıldı. Türkiye'de, Kazakistan'ın önde gelen bireylerinin adını taşıyan çok sayıda parklar ve caddeler mevcuttur ve bu sayı son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Türkiye topraklarında Abay Kunanbayev, Abılayhan, Kabanbay Batır, Magzhan Zhumabaev, Mukhtar Auezov gibi Kazak liderlerinin anıtları dikilmiştir.

Ülkeler birliği için Kazakistan toprağında Mustafa Kemal Atatürk anıtının açılması, büyük ve önemli bir olay olmuştur. N. Nazarbayev tarafından Nur-Sultan'da görkemli bir şekilde dikilen Türkiye dışında ilk Atatürk anıtının açılması, Kazakistan topraklarındaki etnik Türkler için bir gurur vesilesidir (Dyusembekova, 2013). Böylece, “Türk dünyasının ünlü şehirleri onurlandırılarak, ünlü şair ve yazarların yıl dönümleri kutlanacak ve kardeş ülke ile ilişkiler daha da geliştirilecektir. Bu tür faaliyetlerle kültürel ilişkilerin geliştirilmesi, küreselleşme çağında Kazakistan ve Türkiye'yi diğer medeniyetlerin gölgesinde kalmaktan kaçındıracağıdır” (A3, 30 Nisan 2021, Nur-Sultan).

Kültürel değerler, etnik bağlar, tarih, dil ve din ortaklığı, Kazakistan ve Türkiye arasındaki tüm alanlarda yapılan işbirliklerin temelidir ve iki ülkenin birbirine yönelik dış politikası üzerinde olumlu etki yaratmıştır. Kazakistan'ın kültürel bağlara önem vermesi, yurt içinde Kazak-Rus dengesini, dış politikada ise Slav Dünyası ve Türk dünyası arasında denge sağlamaya çalıştığının göstergesidir (Ametbek, 2018). Akıllı güç bakımından kültürel ilişkiler “yumuşak dengeleme” ve “yumuşak güç” enstrumanı olarak kabul edilmekte ve konstrüktivist düşüncelerin merkezinde yer alan “normlar”, “kimlik”, “sosyalleşme” gibi kavramlar ile çakışmaktadır. Ortak kültürel değerler bağımsızlığın ilk yıllarında Kazakistan ve Türkiye'nin birbirine yönelik dış politikalarının belirlenmesinde önemli ölçüde etki yaratmıştır. Bu konstrüktivistlerin savunduğu gibi devletin çıkarları, sadece iç siyasetten bağılı olmayıp, sosyal yapılar tarafından inşa edildiğini göstermektedir.

3.4. Eğitim Alanındaki İlişkiler

Eğitim alanı, Kazakistan-Türkiye ilişkilerindeki önemli işbirliği alanı olarak kabul edilmektedir. Eğitim alanındaki işbirlikleri geliştirmek amacıyla iki ülke birçok anlaşma ve protokol imzalamıştır. 8 Şubat 1992’de Kazakistan ve Türkiye’nin Eğitim Bakanlıkları arasında İşbirliği Ön Protokolü, 1 Mayıs 1992’de Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. 13 Haziran 1995’de ise Eğitim Bakanları Bildirisi, 28 Temmuz 1995 ve 4 Mart 1997 tarihinde “Eğitim ve Bilim Alanlarında İşbirliği” Protokolleri imzalanmıştır (Saray, 2004:229). Eğitim alanındaki ikili ilişkiler hakkında D1’in not ettiği üzere, “1990’ların başından itibaren Kazakistan’dan Türkiye’ye, Türkiye’den Kazakistan’a öğrenciler gelmeye başlamıştır. Bugüne kadar binlerce mezunlar mevcut ve öğrenciler iki ülke arasında büyük bir köprü oluşturmuştur. Bu öğrenciler içerisinde şu anki Kazakistan’ın Ekonomi Bakanı Dalenov Ruslan Yerbolatuly ve Kazakistan’ın Ankara Büyükelçisi Abzal Saparbekuly da bulunmaktadır. İki ülke arasındaki öğrenci değişim programlarından mezun öğrenciler farklı iş yerlerinde ve akademik kurumlarda çalışmaktadır” (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul). ST1’e göre, “çeşitli alanlarda çalışan bu mezunlar ikili ilişkilerin gelişmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bağımsızlığın ilk yıllarında eğitimin rolü donanımlı insan yetiştirmektir. Bağımsızlığını yeni kazanan Kazakistan’ın dünyayı tanıyan, kendi dışındaki dünyadan haberdar bir insan tipine ihtiyacı vardı. Türkiye, o dönemde eğitim alanında sunduğu imkanlarla bağımsız Kazakistan’ın ihtiyacı olan insan tipini yetiştirmesine önemli katkı bulundu (ST1, 23 Nisan 2021, Ankara).

1992 yılında Türk dünyasının medeni başkenti olan Türkistan’da, Türkistan Devlet Üniversitesi, Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi olarak yeniden düzenlendi (Veitsel, 2014:24). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Üniversitenin geliştirilmesi için 60 milyon dolar tahsis etmiştir. Günümüzde, Üniversitenin 10 fakültesinde 73 lisans, 49 yüksek lisans, 9 uzmanlık, 15 doktora ve 2 intörn eğitim programları ile dünyanın 15 ülkesinden 8000 aşkın öğrenci eğitim görmektedir. Akademik personeller 72 kıdemli bilim doktor ve profesör, 88 PhD doktor, 294 Yrd. doçent ve 193 masterlerden oluşmaktadır. Personel içerisindeki 37 öğretim üyesi ve görevliler Türkiye Cumhuriyeti’nden gelmiştir (Fakülteler ve Bölümler, t.y.). Bu konuda ST5’in not ettiği gibi “31 Mayıs 2021 tarihinde dijital ortamda gerçekleştirilen Türk Konseyinin Gayriresmi Zirvesinde Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Jomart Tokayev, Hoca Ahmet Yesevi adını taşıyan Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi’nde lisans programı kapsamında Türk devletlerinden gelen öğrencileri eğitmek için 50 öğrenciye burs sağlayacağını açıkladı. Bu burs türü ise “Yesevi Bursu” olarak adlandırıldı. Yesevi Üniversitesi lisans eğitimi yanında lisans üstü eğitim programıyla eğitim hizmetlerini mümkün olan en yüksek seviyeye çıkarmıştır. Yesevi Üniversitesi, Türkiye’de Anadolu Üniversitesi’nden sonra uzaktan eğitim veren ilk yüksek eğitim kurumudur” (ST5, 29 Mayıs 2021, Ankara).

Görüşme sırasında ST1 ise, ikili ilişkilerin başlangıç döneminde Türkistan şehrinde Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin açılması daha ilerideki yıllarda ülkeler arasında sadece eğitim ve kültür alanında değil ekonomik ilişkilerin yüksek seviyelere ulaşmasına da büyük katkısı olduğunu öne sürmüştür. Ona göre, "Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin bütçesine uzun yıllardır Türkiye büyük katkıda bulunmaktadır. Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin bütçesine verilen para aslında Türkistan şehrinin ve onun bulunduğu o bölgenin ekonomisine verilmiş bir katkıdır. Bununla birlikte, Türkiye'de Kazakistanlı öğrencilerin yetiştirilmesinin de ekonomik bir maliyeti vardır. Böylece, Türkiye, ikili ilişkilerin ilk yıllarından itibaren Kazakistan'ın eğitim alanına yaptığı katkılarla Kazakistan'ın ekonomisine de destekte bulunmaktadır" (ST1, 23 Nisan 2021, Ankara).

Özet olarak görüşmecilerin fikirlerine yer verilirse, "Türkiye'den gelen öğretim üyeleri ve öğrenciler, Türk dünyasının manevi merkezi olan Türkistan şehrinde yerel halkla iç içe yaşayarak, Türkiye'nin imajını olumlu bir şekilde tanıtmayı başarmıştır. Türkistan'da Türk dünyasından gelen öğrencilerin burslu olarak okuması sadece iki ülkenin değil, tüm Türk dünyasında işbirliğinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Ahmet Yesevi Üniversitesi mezunları Türkiye Türkçesini çok iyi seviyede öğrenip, bilgilere birincil kaynaklardan ulaşip, ikili ilişkilerin gelişmesine sosyo-ekonomik, kültürel, siyasi vb. sektörlerde, üst düzey kurumlarda yürüterek büyük bir katkı sağlamaktadır. Türk dünyası öğrencilerine kaliteli eğitim vermekte ve her geçen gün başarılı gelişimini sürdürmekte olan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, iki ülkeye ortak bir kuruluş olarak, Türkiye ile Türk Dili konuşan diğer ülke halkları arasında ortak kültürel değerleri, ortak tarihi, insanların birbirlerini yakından anlaması, tanınması, ülkeler arasında algı ve zihniyet değişimini sağlaması açısından önemli bir hizmet yapmakta ve bölgede kültür, bilim ve üretim alanında önemli bir rol oynamakta ve Kazakistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesinde temel teşkil etmektedir" (ST1, 23 Nisan 2021, Ankara; A2, 30 Nisan 2021, Türkistan; ST3, 15 Mayıs 2021, Ardahan; A5, 20 Mayıs 2021, Almatı; A6, 21 Mayıs 2021, Almatı; A7, 22 Mayıs 2021, Sakarya; D2, 28 Mayıs 2021, Almatı; ST5, 29 Mayıs 2021, Ankara; ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı).

Türkiye ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri eğitim alanındaki ilişkilerden biri "Büyük Öğrenci Projesidir". 1992 yılında Türk Cumhuriyetleri ve Akaraba Topuluklar ile Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirmek için meydana gelen bu proje, başlangıçta beş ülkeyle (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan) sınırlıydı. Sonrasında, 57 devlet ve topluluğun dahil olduğu önemli bir yabancı öğrenci programına dönüşmüştür (Terzi, 2013: 27). "Büyük Öğrenci Projesi" ön lisans, lisans, lisansüstü programlarını kapsamış ve Türkiye'ye gelen öğrencilere burs, barınma, dil öğrenme ve sağlık hizmetlerinden faydalanma imkanları sağlamıştır. 1992 yılında Millî Eğitim Bakanlığı proje amacını şu şekilde tanımlamıştır:

- Türk cumhuriyetlerinin, insan kaynakları ve uzmanlara duyulduğu ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak;

- Türkiye ile dost bir nesil yetiştirmek ve Türk dünyası ile kardeş ve dostluk köprüsü kurmak;
- Türk dilini öğretmek ve Türk kültürünü tanıtmak.

“Büyük Öğrenci Projesi”nin Türk dünyasında önemli ilerlemeler sağlamasına rağmen, planlanan hedeflere tam anlamıyla ulaşamamıştır. Burs imkanları, Türkçe öğretimi, barınma koşullarının yetersizliği ve yerleştirmede yaşanan çarpıklıklar projenin belirlenen hedeflere ulaşmasını engellemiştir. Bu nedenle, 1992’den 2012 yılına kadar Büyük Öğrenci Projesi ile Türkiye’ye gelen 32 bin öğrenciden, sadece 9.541’i mezun olabilmıştır (Özoğlu ve Gür, 2012: 63).

Türkiye’de AK Parti iktidarının uyguladığı “sıfır sorun” politikası kapsamında çevre ülkelerle ilişkilerin iyileştirilmesi ve iş birliğinin sağlanması yönünde atılan adımlar uluslararası öğrenci değişimlerini de etkilemiştir. Bu bağlamda “Büyük Öğrenci Projesinin” kapsamı değişmiş ve “Türkiye Bursları” adı altında daha gelişmiş bir eğitim projesi 2012 yılında meydana gelmiştir. Bu konuda D2’nin fikrine göre, “Türkiye Bursları” programı Kazakistan ve Türkiye arasındaki eğitim ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Program sadece maddi destekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin amaçladıkları üniversiteyi kazanmasını, devlet yurtlarına yerleştirilmesini, sağlık sigortası ve uçak bileti ücretini de sağlamaktadır. Bu özelliği ile dünyadaki diğer burs programlarından farklılık göstermektedir. Program, eğitiminin yanı sıra, öğrencilere Türkiye’de buldukları süre içinde sosyal, kültürel ve akademik müfredat dışı program ve etkinliklerden yararlanmalarında yardımcı olmaktadır. “Türkiye Bursları” kapsamında 2.500’den fazla öğrenci eğitim görmektedir” (D2, 28 Mayıs 2021, Almatı). “Türkiye Bursları” Programı öğrencilerin sadece Türkiye’de eğitim almasıyla sınırlı kalmayıp, Türkiye’ye uyumlarını sağlamak için çeşitli programlar hazırlamaktadır. Görüşmecilerin not ettiği üzere, “Başkanlık, öğrenci-aile buluşmaları yapmakta, kültürel seyahatler ve farklı alanlarda sosyal faaliyetler yürütmekte, böylece uluslararası öğrencilerin Türkiye’nin sosyal ve kültürel hayatını tam anlamıyla tanımalarını sağlamaktadır. Bu Program, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesine de somut katkıda bulunmaktadır” (A1, 20 Nisan 2021, Ankara; A2, 30 Nisan 2021, Türkistan; D2, 28 Mayıs 2021, Almatı; A5, 20 Mayıs 2021, Almatı; ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı). Bunun yanı sıra, “Türkiye ve Kazakistan arasındaki uluslararası eğitim programlarının başında “Mevlana öğrenci hareketliliği” programı gelmektedir. Mevlana öğrenci hareketliliği programı Kazakistan-Türkiye üniversitelerinin öğretim görevlileri ve öğrenciler için 14 günlük eğitim görme fırsatı sunmaktadır. Bu eğitim burs programı, gidiş-dönüş biletleri, oturma yeri, günlük tüm giderler ve hatta kitap masrafını içermektedir” (A2, 30 Nisan 2021, Türkistan; A4, 4 Mayıs 2021, Nur-Sultan; ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı).

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin eğitim alanında gelişimine katkıda bulunan bir diğer önemli program, Türk Konseyi ve Türk Üniversiteler Birliği tarafından geliştirilen ve “Orhun Süreci” olarak adlandırılan öğrenci ve öğretim elemanı değişim programıdır. Bu program, 6-7 Nisan 2017 tarihlerinde Bişkek’te düzenlenen toplantıda “Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği Orhun Değişim

Programı Yönetmeliği Taslağı” ile ilgili belgelerin müzakere edilip kabul edilmesiyle uygulama aşamasına geçmiştir (Orhun Değişim Programı, t.y., <https://www.turkkon.org/>). “Orhun” öğrenci değişim programı, Kazakistan ve Türkiye arasındaki eğitim ilişkilerinin geliştirilmesinde atılan adımlardan en önemlisidir” (A1, 20 Nisan 2021, Ankara). Böylece, “Türkiye ve Kazakistan, akademisyen ve öğrencilere karşılıklı imkan sağlayarak ikili ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır” (ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı). Bu bağlamda Tablo 2’de, 2014-2020 yılları arasında Türkiye’nin devlet ve vakıf üniversitelerinde öğrenim gören Kazakistanlı öğrencilerin sayısal istatistiği gösterilmektedir. Tablo 2’ye göre her öğrenim yılında Türkiye’de öğrenim gören Kazakistanlı öğrenci sayısı artmaktadır ve 2014-2020 yılları arasında öğrenci sayısı yaklaşık 2 katına çıkmıştır.

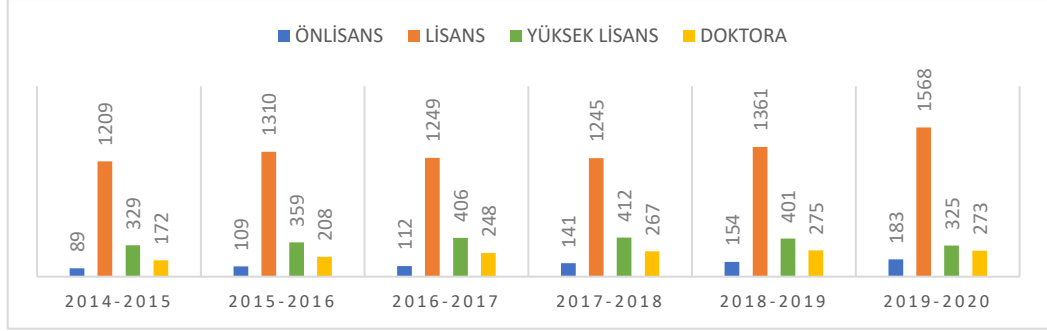
Tablo 2: 2014-2020 Yılları Arasında Türkiye’de Öğrenim Gören Kazakistanlı Öğrenci Sayısı

Öğretim yılı	Erkek	Kadın	Toplam
2014-2015	990	809	1799
2015-2016	1092	894	1986
2016-2017	1048	967	2015
2017-2018	1051	1014	2065
2018-2019	1073	1118	2191
2019-2020	1181	1168	2349

Kaynak: (YÖK, <https://istatistik.yok.gov.tr/>)

Grafik 1, 2014-2020 yılları arasında Türkiye’de öğrenim gören Kazakistanlı öğrencilerin eğitim birimine göre sayısını göstermektedir. Grafik 1’de görüldüğü üzere önlisans öğrenci sayısı 2014-2020 yılları içerisinde yaklaşık 2 katına çıkmıştır. Lisans öğrencisi sayısı ise 2014-2015’ten itibaren her sene değişim göstererek 2019-2020 öğretim yıllarında en yüksek değere ulaşmıştır. Yüksek lisans öğrenci sayısı 2017-2018 öğretim yılında en yüksek değere ulaşmış ve genelde sayılar aynı oranda değişmiştir. Doktora öğrencilerinin sayısı her sene artış göstererek 2014-2015 göre 2019-2020 öğretim yılında yaklaşık 1.5 katına yükselmiştir. Bu veriler Türkiye-Kazakistan arasındaki eğitim politikasının doğru yönde ilerlediğinin bir göstergesidir. Türkiye’nin eğitim alanında burslu programların sağlanması Kazakistanlı öğrenciler arasında Türkiye ile ilgili olumlu bir imaj oluşturmaktadır. Bu nedenle her sene Türkiye üniversiteleri Kazakistanlı öğrenciler tarafından daha fazla tercih edilmektedir.

Grafik 1: 2014-2020 Yılları Arasında Türkiye’de Öğrenim Gören Kazakistanlı Öğrenci Sayısı

Kaynak: (YÖK, <https://istatistik.yok.gov.tr/>)

Kazakistan ile Türkiye'nin eğitim ve kültür alanındaki işbirliğinin oldukça aktif bir şekilde yürütüldüğü görülmektedir. Nazarbayev'in önerisiyle 25 Mayıs 2010 tarihinde araştırma merkezi olarak Türk Akademisi'nin kurulması ve 5 Mayıs 2007'de Yunus Emre Türk Kültür Merkezinin açılışı ikili eğitim ilişkilerine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Yunus Emre Türk Kültür Merkezi, Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim vermek ve Türkiye'yi tanıtmak amacıyla kurulmuştur. Günümüzde bu Merkez, Türkiye ve Kazakistan arasındaki eğitim ve kültür alanlarında alışverişi arttırıp dostluğu geliştirmektedir (Yunus Emre Enstitüsü, t.y., <https://nur-sultan.yee.org.tr/>). Yunus Emre Enstitüsü'nde Türkçe kurslar, kültürel faaliyetler, Türk filmleri haftası, sergiler gibi birçok etkinliklerin düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesi ve bunun sosyal medya aracılığıyla aktif bir şekilde tanıtılması ikili ilişkileri olumlu bir şekilde etkilemiştir. "COVID-19 döneminde Yunus Emre Enstitüsü faaliyetlerinin, özellikle Türkçe dil kurslarının çevrimiçi düzenlenmesi sadece Nur-Sultan ile sınırlı kalmayıp bütün Kazakistan kapsamında ilgi duyanların katılımını sağlamıştır. Dil kurslarının sadece bir döneminde 8000 Kazakistan vatandaşı çevrimiçi olarak Türkçe öğrenmiştir. Bu katılımcılar arasında en başarılı 30 öğrenciye Türkiye'ye gidiş-dönüş biletlerinin alınması da çok büyük bir teşvik olmuştur" (ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı).

Kazakistan ve Türkiye'nin üye olduğu eğitim alanındaki ortak kuruluşlardan biri de Türk Konseyi üye ülkelerin vasıtasıyla kurulan Türk Üniversiteler Birliği'dir. Birliğin kurulması hakkında ilk kararlar 23 Ağustos 2012 tarihinde Bışkek'te gerçekleştirilen Türk Konseyi İkinci Devlet Başkanları Zirvesi'nde ve 10 Ağustos 2012 tarihinde Çolpan-Ata'da yapılan Türk Keneşi Eğitim Bakanları toplantısında alınmıştır. Kurum, üye üniversiteler arasında işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. 29-30 Mayıs 2013 tarihlerinde birliğin ikinci toplantısında "Türk Üniversiteler Birliği Yükseköğretim Alanı Oluşturma Yönergesini" kabul edilmiştir. Birliğin hedefleri: bilimsel düzeyde eğitim standartları sağlanarak ortak kimlik ve kültür bilincine sahip nesiller yetiştirmek, öğretim elemanı yetiştirmek, üniversiteler arası diploma denkliğini tanımak, sosyal ve kültürel alanda iş birliği yapmak ve Türk dünyasına yönelik çalışma yürüten öğrencilere burs sağlamaktır (Bursa, 2017). Türk Üniversiteler Birliği üyesi olan Kazakistan-Türkiye üniversiteleri: Al-Farabi Kazak

Milli Üniversitesi, L.N. Gumilyov Avrasya Devlet Üniversitesi, Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak Türk Üniversitesi, Nazarbayev Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'dir (Bursa, 2017).

Dolayısıyla eğitim Türkiye ile Kazakistan arasında, genel olarak Türk Cumhuriyetleri arasındaki en aktif gelişen alandır. Ama müfredatların birbirine daha da yakınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de okutulan tarih ve edebiyat kitapları gibi kültürle ilgili sosyal bilimler alanındaki ders kitaplarının Kazakistan'da okutulan ders kitapları ile müfredatların birbirine yakın olmasına ihtiyaç vardır. Bu konuda Türk Akademisi bir ortak Türk tarihi kitabı yayınladı. Şimdi Türkiye'de bu ders seçmeli ders olarak okutuluyor. Bu tür çalışmaların daha da yoğunlaşması ve artırılması gerekmektedir.

“Günümüzde Kazakistan Latin alfabesine geçmiştir. Ders kitapları yeniden yazılıyor ve bu süreci iyi değerlendirmek gerekir. Türkiye'nin de bu sürece aktif destek vermesi ve müfredatların daha yakın hale getirilmesi önem arz etmektedir. Bu Sovyetler Birliği döneminde oluşan yabancılaşmayı ortadan kaldıracak ve Kazakistan'daki Kazak vatandaşları ile Türkiye'deki Türk vatandaşlarının ortak şuur ve zihniyetle birbirine yaklaşması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bununla birlikte 1990'lı yıllarda başlatılan eğitim alanındaki işbirliği son derece önemli ve bunu yeni bir aşamaya getirmek gerekir. Nasıl Avrupa Birliği'nin ortak eğitim politikası varsa, Türk Cumhuriyetlerinin de böyle bir eğitim politikası geliştirmesi önem arz etmektedir” (A1, 20 Nisan 2021, Ankara). Bu konuda A9 da, eğitim alanında bir “Türk Bolonya Sisteminin” oluşturulması, Türk ülkelerini birbirine daha hızlı yakınlaştıracakını öne sürmektedir (A9, 15 Haziran 2021, Adana). Kazakistan'ın eğitim sistemini her düzeyde geliştirmesi, eğitim alanında en üst düzeyde çalışabilecek nitelikli uzmanlar ve rekabetçi çalışanlar yetiştirmesi gerekmektedir. Bu konuda Türkiye'nin hedefi, Kazakistan'ın bağımsızlığını ortak eğitim projeleri ile desteklemek, daha yakın ilişkiler kurmak ve uluslararası sisteme entegrasyonunu teşvik etmektir. Böylece Türkiye bölgesel ilişkilerin bu temel amacına ulaşması için ortak eğitim kuruluşları ve projeler oluşturarak somut bir strateji geliştirmektedir.

Kazakistan ve Türkiye ilk diplomatik ilişkilerin kurulduğu andan itibaren eğitim alanına önem vermiştir. Eğitim alanındaki ortak okullar, liseler ve üniversitelerin açılışı, öğrenci değişim programlarına başlatılması ve eğitim burslarının sağlanması ise akıllı güç bakımından “yumuşak gücün” unsurlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye tarafından finanse edilen çeşitli Türk dili kurslar, vakıflar, okullar ve üniversiteler, Türkiye'nin “yumuşak gücünü” temsil etmektedir (Kushkumbayev vd., 2016:26). Adı geçen eğitim programları ve projelerin ana amacı ise Türk Cumhuriyetlerinin eğitim düzeyini artırmak, insan gücü ihtiyacını karşılamasına yardımcı olmak, Türkiye dostu genç nesil yetiştirmek, Türk dünyası'yla kalıcı kardeşlik ve dostluk köprüsü kurmaktır (Kılıncarslan, 2017:46). Dolayısıyla zamanla bu tür Türkiye dostu yeni nesil gençler Kazakistan

toplumunu oluşturacaktır ve toplum konstrüktivistlerin savunduğu gibi dış politikayı inşa edecektir. Bu açıdan eğitim alanının ikili ilişkilere hem akıllı güç hem de konstrüktivizm açısından büyük bir katkıda bulunduğu görülmektedir.

3.5. İkili İlişkilerin Jeopolitik Boyutu

Türkiye ve Kazakistan'ın buldukları jeopolitik konumu doğal olarak ikili ilişkileri şekillendiren önemli etkenlerden biridir. Türkiye, Türk dünyasının Avrurpa-Batı sınırlarını, Kazakistan ise Rusya ve Çin sınırını oluşturmaktadır. Böylece Türkiye, Türk dünyasının Batı'ya açılan kapısı, Kazakistan'da Doğuya açılan kapısı rolünü üstlenmektedir (Ametbek, 2018:12). Kazakistan, jeopolitik konum açısından Rusya'nın boz ayısı ve Çin'in ejderhası arasında kalan, Batı'nın çıkar çatışmasının odak noktası olan bir bölgede yer almaktadır (Yılmaz, 2021). Jeopolitik açıdan Kazakistan için tehdit oluşturan ülke Çin'dir. Kazakistan bu tehdidi, Rusya ile dengelemeye çalışmaktadır. Kazakistan bu tehdidi üye olduğu Moskova merkezli Kolektif Güvenlik Anlaşma Örgütü (KGAÖ) ile etkisiz hale getirme gayretindedir. Ancak Kazakistan, Rusya'ya koşulsuz bir şekilde bağımlı olmayı da istememektedir. A9'a göre "Uluslararası ilişkilerde güvenliği doğal olarak tehdit altında olan devletler vardır. Kazakistan'ın doğal olarak güvenliğine tehdit eden faktör - Rusya'dır. Buna ek olarak Kazakistan, Kuzey ve Batı tarafından büyük bir sınırını Rusya ile paylaşmaktadır. İkinci tehdit, ağırlıklı olarak Kazakistan'ın Rus nüfusunun Rusya ile sınırlı bölgesinde yaşamasıdır" (A9, 15 Haziran 2021, Adana). Bu konuda Ametbek (2018), şunları demişti: "Kazakistan, diğer bölgesel aktörlerle işbirliği geliştirerek Rusya'yı dengelemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyesi olan Türkiye, önemli bir seçenek olarak değerlendirilmektedir. Kazak dış politikası açısından Türkiye, jeopolitik anlamda dengeleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu durum aynı şekilde Türkiye için de geçerlidir. Bu karşılıklı gereksinim iki ülke arasındaki stratejik ortaklığın jeopolitik boyutunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin ŞİÖ üyeliği Kazakistan tarafından desteklenmektedir. Çünkü Türkiye'nin tam üyeliği, Hindistan ve Pakistan'ın tam üyelikleriyle Rusya ve Çin'in baskılarını daha da azaltacaktır" (Ametbek, 2018).

Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Rusya'yı dengelemek için Türkiye'ye yönelmesi, Türkiye'nin jeopolitik konumu ile açıklanabilir. Birincisi, stratejik bir bakış açısından Türkiye, Doğu Avrupa, Avrasya ve Orta Doğu ülkelerine çok yakın olan Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ulaşım koridorlarının kesişme noktasında yer almaktadır. İkincisi, Türkiye, Karadeniz Bölgesinde Rusya'nın en büyük rakibidir. Üçüncüsü, Türkiye, Kazakistan'da ABD, Güney Kore ve İngiltere'den sonra en büyük yabancı yatırımcıdır (Nurgaliyeva, 2016). Buna ek olarak, Kazakistan-Türkiye birçok uluslararası ve bölgesel meseleye benzer yaklaşımlara, dil, tarih ve kültürde ortak köklere sahiptir. Etno-kültürel yakınlığa dayanarak Kazakistan, Sovyet sonrası bağımsızlığının ilk aşamalarında ekonomik sorunlarının üstesinden gelmek için Türk kalkınma modelini izlemiştir.

Türkiye'nin ise Türk dünyası ülkeleriyle daha derin ilişkiler kurması, Türkiye'yi Batı ve Rusya karşısında daha güçlü hale getirecektir. Aynı şekilde Kazakistan'ın dış politikada Türk dünyasına ağırlık vermesi, Rusya ve Çin'in karşısında daha önemli bir aktör haline gelmesini sağlayacaktır. Kazakistan'ın dış politikasında uluslararası aktörlerin rolüne dair Türk Keneşi Genel Sekreteri Bağdat Amreyev'in fikri dikkat çekicidir: "Türk dünyası, Türk devletleri için arka cephedeki stratejik derinlik ve güvenli bir bölgedir. Kazakistan örneğinde, Rusya yakın dost, Çin komşu, Türk devletleri ise desteklerini esirgemeyen kardeş ülkelerdir" (Ametbek, 2018).

Bu konuda gerçekleştirilen görüşme sırasında A1'e göre, "Türkiye ve Kazakistan'ın dış politikada güçlü ülkeler arasındaki dengelere dikkat etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye ve Kazakistan, 1994 yılında Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından önerilen "Avrasyacılık" ve "çok yönlü dış politika" kavramı kapsamında tüm alanlarda işbirliğini derinleştirmeleri gerekmektedir. Böylece bölgede küresel güçler arasında yaşanan jeopolitik rekabet, iki ülke arasındaki stratejik ortaklığı güçlendirmektedir. Bu konuda yapılan görüşme sırasında A1, iki ülkenin de "Avrasya" bakış açısı aynı olduğunu söylemiştir. Ona göre, "Kazakistan Avrasyacılığı" hiçbir ülkeyi dışlamıyor. N.Nazarbayev'in "Büyük Avrasya" fikrine göre, bir tarafta Avrasya Ekonomik Birliği, öbür tarafta Avrupa Birliği var, diğer tarafta ise "Tek Kuşak ve Tek Yol" inisiyatifi var, bunlar birleştirilerek "Büyük Avrasya'yı" oluşturmaktadır. Türkiye'nin de Avrasyacılık anlayışı bu şekildedir. Türkiye de Türk Konseyi üzerinden hem "Tek Kuşak ve Tek Yol" inisiyatifine entegre olmaya çalışmakta, hem Avrupa Birliğiyle ortak Gümrük Birliği üyesi olmakta, böylece Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini daha güçlendirmek istemektedir. Bu nedenle iki ülkenin Avrasyacılık anlayışı örtüşmektedir. Bu da kimseyi dışlamama, daha kapsayıcı olma ve diğer bölgesel girişimcilerle işbirliği yapma prensiplerine dayanmaktadır" (A1, 20 Nisan 2021, Ankara).

Türkiye ve Kazakistan'ın Asya ile Avrupa kıtalarında yer alan Avrasya ülkeleri olmaları ve ikisinin de Batı ile Doğu arasında köprü rolü üstlenmek istemeleri jeostratejik konumlarındaki ortak noktalarıdır. Bu bakımdan dış politikada iki ülkenin bölge ülkeleri arasındaki uyumsuzluklarda arabuluculuk görevi üstlendiği görülmektedir. İki ülkenin bu özelliği, dünya barışı ve istikrarı için faydalı bir ortaklığa yol açmaktadır. İki ülkenin bu konudaki işbirliğinin küresel çatışmaların önlenmesine önemli katkı sağlayacağı kuşkusuzdur. Türkiye'nin NATO üyesi ve AB ile yakın ilişkide olması, Kazakistan'ın ise ŞİÖ, AEB üyesi olması ve Rusya ile çok yakın işbirlikler yürütmesi, iki ülke için rakip bölgeler arasında aracılık edebilmelerine katkı sunacaktır (Bostancı ve Lüleci, 2019). Kazakistan'ın dış politikasında Türkiye, jeopolitik anlamda Rusya'yı dengeleyici ülke olarak değerlendirmesi ve Türkiye'nin Türk dünyası ülkeleriyle daha derin ilişkiler kurarak Batı ve Rusya karşısında daha güçlü hale gelmesi akıllı güç bakımından "yumuşak dengeleme" unsurudur. Böyle bir jeopolitik durum, iki ülke arasındaki stratejik ortaklığı güçlendirmektedir.

3.6. Ekonomik-Ticari İlişkiler

Kazak-Türk işbirliği, diplomatik ilişkilerin kurulduğu ilk günlerden beri devamlı gelişmektedir. İki ülke arasındaki ilişkiler ortak tarih, kan, din ve kültürel bağların sağladığı temel üzerine imzalanan çeşitli ekonomik anlaşmalarla, daha sağlam hale gelmiştir (Gençler ve Akbaş, 2011). Kazakistan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler ve yatırımları, Mayıs 1992'deki Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Antlaşması ile 1993 yılında kurulan ve iki ülkenin ticari ve ekonomik ilişkilerini kontrol eden Karma Ekonomik Komisyonuna (KEK) dayanmaktadır (Yılmaz, 2021). 1993'de Türkiye Cumhurbaşkanı T. Özal'ın Kazakistan'a ve 1994'de Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in Türkiye'ye resmi ziyaretleri, iki tarafın karşılıklı pragmatik bir yaklaşım sergilediğini göstermiştir (Nazarbayev 2003:193).

“Türkiye ve Kazakistan'ın birbirlerini kardeş ülke saymaları ikili ilişkilerin bütün alanlarını etkilemiştir. Bu durum ikili karşılıklı ticari ilişkilerin artmasına yol açmıştır. Orta Asya Türk devletleri arasında Kazakistan dış politikasındaki çok yönlülük ve ülkenin ekonomik istikrarı Türk yatırımcıları için çekici olmuştur. Bağımsızlık sonrası dönemde Kazakistan'da yatırıma ihtiyacı olan sektörlerin Türk yatırımcılar tarafından doldurulması ikili ilişkilerin siyasi-ekonomik boyutunu etkilemiştir” (ST6, 30 Mayıs 2021, Almatı). Günümüzde ise bu ilişkiler stratejik bir boyut kazanmıştır. Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Abzal Saparbekuly'na göre, Türkiye için Kazakistan Doğu'ya, yani Çin, Orta Asya ve AEB devletlerine açılan ekonomik-ticari kapısı, Kazakistan için Türkiye ise Batı'ya, yani Avrupa, Akdeniz ve Orta Doğu'ya açılan kapısıdır (Çetinkaya, 2021).

Kazakistan ve Türkiye arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler dinamik bir şekilde gelişmektedir. 1992 yılında Türk-Kazak İş Konseyi'nin kurulması, Kazakistan'da Türk-Kazak Uluslararası Bankası ile Kazak Ziraat Uluslararası Bankası'nın açılışı, otel, iş merkezi, telekomünikasyon, konut, AVM, hastane gibi tesislerin inşası, Türk yatırımcılar üzerinde güven tesis etmiştir. Bu yatırımlar özellikle 1993-1997 yılları arasında ABD, İngiltere ve Güney Kore'nin ardından, Türkiye'yi Kazakistan'a en çok yatırım yapan dördüncü ülke yapmıştır (Yılmaz, 2021). 1992 yılında 30 milyon dolarla başlayan karşılıklı ticaret hacmi bugünlerde 3 milyar doların üzerindedir. Bu gösterge Kazakistan'ın potansiyelini yansıtmaktadır. Dolayısıyla Kazakistan-Türkiye liderleri bu rakamları önce 5 milyar dolara, sonra da 10 milyar dolara çıkarmayı hedeflediklerini çeşitli platformlarda defalarca açıklamışlardır (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul; Kazakhstan i Turtsiya strategicheskiye partnery, (2019), <https://liter.kz>; Kazakhstan i Turtsiya namereny uvelichit' tovarooborot, (2021), <https://ru.sputnik.kz/economy>).

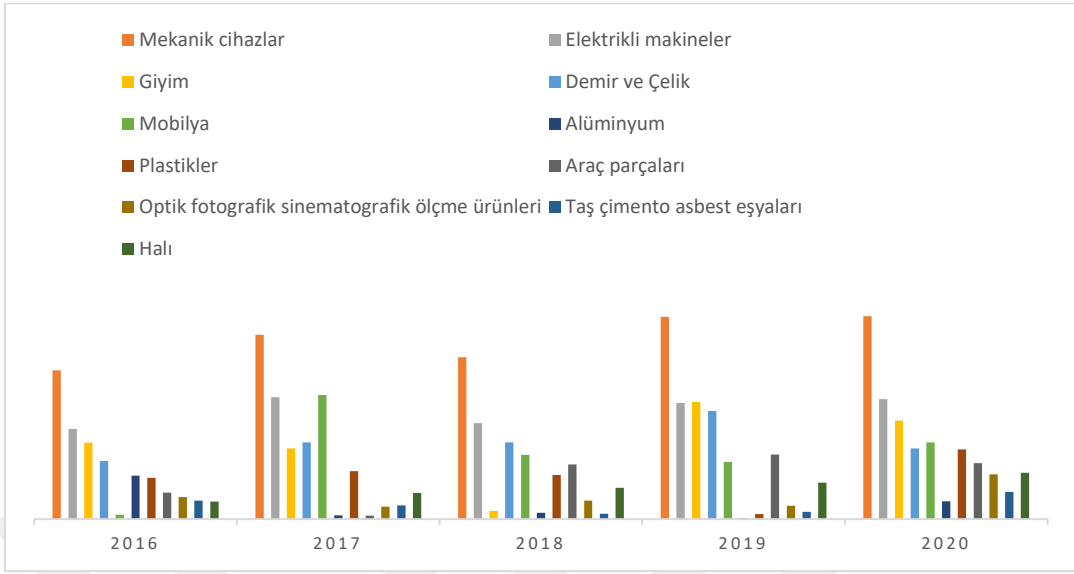
Kazakistan yabancı yatırım çekmeye ve iç ihracatı teşvik etmeye büyük önem vermektedir. Halihazırda Kazakistan yabancı sermaye ve ileri teknolojileri çekmekte tanınmış dünya

merkezlerinden biridir. Bağımsızlık yılları boyunca, Kazakistan'a 320 milyar dolardan fazla yabancı yatırım yapılmıştır. Bu ise Orta Asya'ya çekilen tüm yabancı sermayenin yaklaşık % 70'ine tekabül etmektedir. Kazakistan'ın Türkiye'deki Büyükelçiliği de ekonomik çıkarları desteklemek için sistematik ve geniş çaplı çalışmalar yürütmektedir. Kazakistan için "ekonomik diplomasi" ana odak noktası olmaktadır. Bağımsızlığın şafağında, Türk şirketleri Kazakistan'da çalışmaya başlayan ve ülkeye yatırım yapan ilk şirketler arasındaydı. Günümüzde, Kazakistan'da çeşitli alanlarda Türk sermayesinin katılımıyla 1.900'den fazla işletme faaliyet göstermekte. Bu tür Türk yabancı yatırımcıların gerçekleştirdiği proje ve yatırımlar ikili ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Kazakistan'ın bir önceki Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ticari-ekonomik ilişkiler karşılıklı siyasi ilişkilerin geliştirilmesinde en önemli rolü oynamaktadır ifadesinde bulunmuştur (Yılmaz, 2021).

2012 yılında, Devlet Başkanlarının himayesinde, Kazakistan girişimcilerinin yeni başlangıçların uygulanmasında kapsamlı bir şekilde teşvik etmek ve desteklemek için tasarlanmış "Yeni Sinerji" ortak ekonomik işbirliği programı kabul edilmiştir. Programın ana amaçları: ticari, ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliğinin genişletilmesi; mevcut ve yeni işbirliği alanlarının geliştirilmesi; tarafların kamu ve özel sektörleri arasındaki etkileşimi güçlendirmesi ve öncelikli sektörlerde yatırım projelerinin uygulanması olarak belirlenmiştir (O podpisanii programmy "Novaya sinerjiya" (2012), <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000659>). "Yeni Sinerji" programı çerçevesinde 800 milyon dolar değerinde 23 proje hayata geçirilerek 3000 kişiye istihdam yaratılması sağlanmıştır. İki ülkenin iş adamları tarafından, değeri 1.7 milyar doları aşan 24 sözleşme imzalandı. Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nazarbayev, bunun karşılıklı güven ve işbirliğimizin canlı bir örneği olduğunu vurgulamıştır (Vstrecha s predstavityam (2018), <https://www.akorda.kz/ru/>).

Kazakistan ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin gelişimini incelemek amacıyla TradeMap "Uluslararası İş Geliştirme İçin Ticaret İstatistikleri" sitesinden 2016-2020 yılları arasındaki verilere bakıldığında 2016 yılında Kazakistan Türkiye'den toplam 618.140 dolarlık ürün ithal etmiş ve bu sayı 2020 yılında 927.377 dolarlık değere ulaşmıştır. Grafik 2'de Türkiye'den Kazakistan'a en çok ihraç edilen ürünler gösterilmektedir. Ürünlerin arasında mekanik cihazlar, giyim, mobilya, elektrikli makineler, demir ve çelik, alüminyum, taş, çimento ve asbest eşyaları vb. bulunmaktadır. Grafik 2'ye göre, Kazakistan Türkiye'den en çok mekanik cihazları ithal etmektedir. Her sene bu ürünlerin değeri önemli ölçüde artmaktadır. COVID-19 pandemi dönemine rağmen ikili ilişkiler arasındaki ticaret devam ederek büyük bir azalmanın olmadığı görülmektedir. Bazı ürünlerin değeri pandemi döneminde artış göstermektedir.

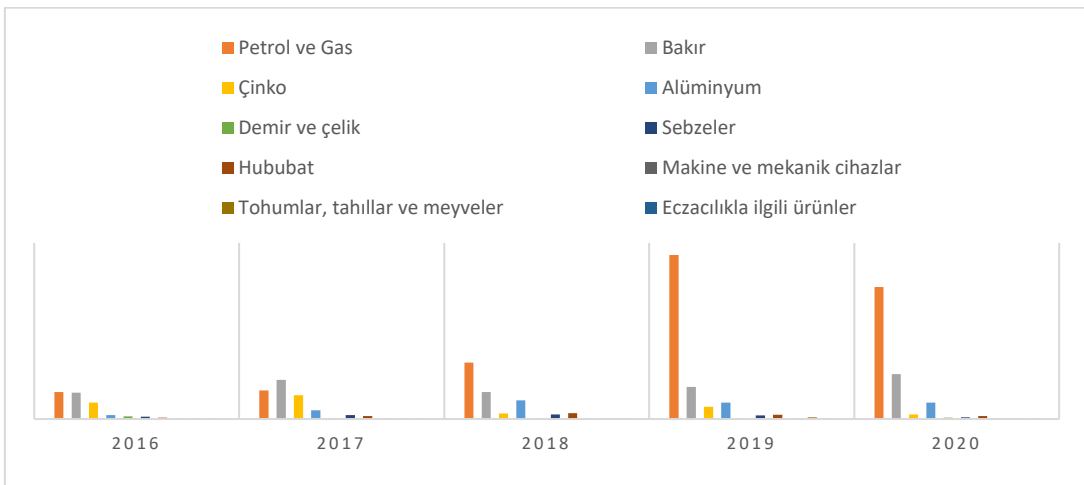
Grafik 2: 2016-2020 Yılları Arasında Kazakistan'ın Türkiye'den İthalatı

Kaynak: (TradeMap, www.trademap.org)

2016 yılında Kazakistan'ın Türkiye'ye ihracatı 851.083 dolardan 2020 yılında 2.131.540 dolara kadar ulaşmıştır. Grafik 3'te Türkiye'nin Kazakistan'dan en çok ithal ettiği ürünler gösterilmektedir. Ürünler arasında petrol ve gaz, çinko, bakır, alüminyum, demir ve çelik, tohumlar, tahıllar, sebze ve meyveler vb. bulunmaktadır. Kazakistan, Türkiye'den tekstil ve mekanik cihazlar gibi değeri daha ucuz ürünler ithal edip, petrol, gaz, çinko, bakır gibi hammaddeleri ihraç etmesinden ihracatın ithalata göre 2.5 kata daha büyük olduğu görülmektedir. Ancak ikili ticaret 2020 yılında önceki yıllara göre büyük bir fark göstermemektedir. Bu, COVID-2019 pandemisinin yarattığı zor bir duruma rağmen iki ülkenin ekonomik-ticari ilişkilerinin gelişmeye devam ettiğini göstermektedir.

Grafik 3: 2016-2020 Yılları Arasında Kazakistan'ın Türkiye'ye İhracatı

Kaynak: (TradeMap, www.trademap.org)

Bu konuda D1 ile gerçekleştirilen görüşme sırasında ikili ekonomik-ticari ilişkilere yönelik şunları söylemiştir: “İşbirliğinin güçlü olması için sağlam ekonomik temel oluşturulmalıdır. Türkiye ve Kazakistan arasındaki ticaret sürekli artmaktadır. Örneğin, 2019 yılın sonuçlarına göre ticaret hacmi 3 milyar doları geçti. Hedefimiz ise bu değeri 5 milyar, sonra da 10 milyara ulaştırmaktır. Bu nedenle 2020 yılındaki Covid-19 pandemi döneminde de ikili ticari ilişkiler bir aksilik olmadan devam ettirildi. İlerdeki amacımız da yatırım işbirliğini daha da güçlendirmektir” (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul).

Kazakistan-Türkiye ekonomik ilişkilerinin şekillenmesinde Kazakistan’daki Türk yatırımcı şirketlerinin etkisi büyüktür. Kazakistan’da 250’ye yakın tamamı Türk sermayeli olan Türk firmaları hem Kazak hem de çok uluslu şirketler ile birlikte çalışmaktadır. Çarpıcı örnekler arasında 1996 yılından bu yana Almatı’da şekerleme ürünleri üreten Yıldız Holding, günümüzde Kazakistan toprakları üzerinden Orta Asya ülkeleri, Çin ve Rusya’ya kendi ürünlerini ihraç etmektedir. Anadolu Holding, Kazakistan’da içecek üretim tesisi inşaatına 500 milyon doların üzerinde yatırım yaparak Ramstore süpermarket zincirinin sahibi oldu. 2015 yılından bu yana Türkiye’nin en büyük ilaç grubu Abdi İbrahim, Almatı Bölgesi’nde GMP standartlarına uygun ilaç üretmektedir. Halihazırda Kazakistan’da Türk teknolojileri kullanılarak üretilen farmasötik müstahzarlar komşu ülke pazarlarına ihraç edilmektedir. Yıldırım Holding, Voskhod şirketler grubuna sahiptir ve soda külü ve türevlerinin üretimi için Qazaq Soda LLP’yi kurmuştur. Şirket ayrıca bir silikon üretim tesisi olan Tau-Ken Temir LLP ve bir silikon madenciliği şirketi olan Silicon Mining LLP’nin %100 hissesini satın aldı. Ayrıca “Yıldırım Holding”, ulusal şirket “Kazgeology” ile birlikte maden arama ve üretim faaliyetlerini yürütmektedir (Kazakhstan i Turtsiya – strategicheskiye partnery (2019), <https://liter.kz/>). Ülkedeki Türk sermayesinin üçte ikilik bölümü Sembol İnşaat, Ahse İnşaat, Alarko Holding, Üçgen İnşaat, Ceylan İnşaat, Anadolu Grubu, Turkuaz Şirketler Grubu, TPAO ve K’Cell gibi büyük şirketlere aittir. Ülkedeki en büyük inşaat şirketi olan Sembol İnşaat, Nur-Sultan’daki Barış Piramidi, Rixos President Oteli, Han Çadırı, Astana Stadyumu ve Orta Asya’nın en büyük camisi olan Hazreti Sultan Cami’sini inşa etmiştir. Ayrıca, 9 Haziran 2017’de açılışı gerçekleşen Kazakistan Expo 2017’nin en büyük yüklenici firması ve ana proje yöneticisi olmuştur. Bunun dışında, “Kazakistan’daki en büyük Türk yatırımcısı ise Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’dır (TPAO). Kazakoil ile ortak teşebbüs olarak oluşturulan KazakTürkMunay şirketinin çoğunluk hissesine sahiptir ve günde 5.000 varil ham petrol üretmektedir. Türkcell’in Kazak Telekom ile oluşturduğu ve çoğunluk hissesine sahip olduğu K’Cell operatörü Kazakistan’ın en büyük iki GSM operatöründen biridir. Ahse İnşaatın Regent Ankara Hotel ve çeşitli alışveriş merkezleri vardır. Karagandy’da Efes Pilsen ve Almatı’da Coca Cola fabrikası bulunan Anadolu grubu ise ülkedeki diğer önemli Türk yatırımcısıdır. Türkiye’de 150’nin üzerinde Kazak şirketi faaliyet göstermektedir. En önemli Kazak yatırımları petrol ve turizm alanlarına yapılmaktadır. Belek Sirene oteli, Bodrum Kempinsky oteli ve Beldibi Türkiz oteli gibi dünyaca ünlü otellere Kazaklar sahiptir” (Yılmaz,

2021). “Ekonomik olarak Türkiye’nin geçmişten itibaren sağladığı ekonomik desteklerle Kazakistan’da çok sayıda inşaat ve müteahhitlik firmaları çok sayıda projeye birlikte önemli miktarlarda ekonomiye katkıda bulunmuşlardır” (A6, 21 Mayıs 2021, Almatı).

Bu konuda D1, günümüzde Kazakistan’da Türkiye’nin birçok büyük yatırımcıları büyük projelere yatırım yapmakta olduğunu söylemiştir. Örnek olarak, “Aktau’da YDA Holding Uluslararası Havalimanı inşasını bitirdi ve Türkistan’da Uluslararası Havalimanı inşasına başladı. TAV Havalimanları Holdingi ise Almatı Uluslararası Havalimanını satın aldı. Ayrıca Jambıl’da Yıldırım Holding yemek sodası üreten bir fabrika kurmaktadır. Kazakistan’da Eczacıbaşı, KİBAR Holding ve Ülker gibi büyük şirketler çalışmaktadırlar. Bununla birlikte Aselsan Engineering Savunma Sanayi alanını geliştirmektedir. Türkiye ve Kazakistan bu projeler sayesinde ikili ilişkilerini daha da güçlendirmektedir” (D1, 28 Ağustos 2020, İstanbul).

Önümüzdeki yıllarda Kazakistan ve Türkiye arasındaki yatırım ortaklığında büyük bir atılım beklenmektedir. 2018’de Elbasy Nursultan Nazarbayev tarafından, Türk iş dünyasının “kaptanları” ile tanıştığı Ankara ziyaretinde bunun temeli atılmıştı. N. Nazarbayev’e göre, “iki ülke arasındaki ilişkiler dostluk, kardeşlik ve karşılıklı güvene dayanmakta ve ikili yatırım işbirliği seviyesi daha önce hiç bu kadar büyük olmamıştır”. Nazarbayev’in bu ziyareti sonucunda Kazakistan ile Türkiye arasında 1.7 milyar dolar değerinde ticari anlaşma imzalandı. Buna göre, Kazakistan’da önümüzdeki yıllarda Türk yatırımcıların kimya, tarım-sanayi, metalurji, makine yapımı, enerji, altyapı ve ekonomi sektörlerinde yeni yüksek teknoloji projeleri devreye alınması beklenmektedir (Nazarbayev vstretilsya... (2018), <https://forbes.kz/>). Türk yatırımcıları Kazakistan’ın iç pazarı ile sınırlı kalmadan, Avrasya Ekonomik Birliği, Orta Asya ve en önemlisi Çin pazarlarına da girme imkanı bulmaktadır.

Kazakistan Dışişleri Bakanı Muhtar Tleuberdi, 18 Mart 2021 İstanbul ziyaretinde Türk iş çevrelerinin temsilcileriyle bir dizi görüşme gerçekleştirdi. Görüşme sırasında Türkiye’nin önde gelen 7 holdingi “Koç Holding”, “Yıldırım Holding”, “TAV Holding”, “Çalık Holding”, “Kibar Holding”, “Atabay” ve “Göknur Gıda” ile yatırım işbirliği konuları ele alındı. Söz konusu makine yapımı, madencilik ve metalurji endüstrisi, altyapı ve bilgi ve iletişim teknolojileri, kimya endüstrisi ve ilaç endüstrisi olmaktadır. Orta vadede Kazakistan’da planlanan holding yatırımlarının hacmi 1 milyar ABD dolarını aşacaktır. Ayrıca M. Tleuberdi, Kazakistan’da 10 yeni üretime başlamayı planlayan Türk firmalarıyla bir araya geldi. Türk işadamları, makine, medikal ürünler, gıda sanayi, altyapı, madencilik, konut ve toplumsal hizmetler alanında projeleri hayata geçirmeyi planlamaktadır (Kazakhstan rasshiryayet invest sotrudnichestvo (2021), <https://www.aa.com.tr/ru>).

“Avrasya’daki doğu-batı ticaret ve ulaştırma yolları projelerinde Çin’in liderliği göze çarpmaktadır. Pekin, ABD-Çin arasındaki rekabeti göz önünde bulundurarak deniz üzerinden

gerçekleştirdiği ticaretin Washington tarafından engelleneceği endişesiyle, deniz yollarına alternatif olarak kıta içerisinden geçen yollara da öncelik vermektedir. Çin'in bu politikadaki amacı bir yandan kendi mallarını Avrupa'ya ulaştırmak diğer yandan da Ortadoğu'dan enerji ihtiyacını karşılamaktır.

Kazakistan-Türkiye ise Avrasya kıtasında önemli jeoekonomik konumlara sahiptir. İki ülkenin coğrafi konumu, Çin'in geliştirdiği "Yeni İpek Yolu" projesinden istifade edilmesine olanak sağlamaktadır. Çin – Orta Asya – Hazar Denizi – Güney Kafkasya – Türkiye istikametinde gelişen "Orta Güzergah" ise Türk dünyasının, özellikle Kazakistan ve Türkiye'nin önemini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu güzergaha "Türk dünyası Hattı" adını vermek mümkündür. Çin, Rusya'ya olan bağımlılığı azaltmak ve bu bölgedeki etkisini artırmak amacıyla orta ve güney güzergahlara yatırım yapmaktadır" (Ametbek, 2018). Bu konuda gerçekleştirilen görüşmede A9'a göre, "Yeni İpek Yolu" Projesinin geliştirilmesiyle Çin'in ekonomisi büyüyecek ve ABD, dünya gücü olma statüsünü kaybetmekten korktuğu için bu Projeye karşı durmaktadır. Ancak Türk dünyası, ABD ve Çin arasındaki bu rekabete karşı olmamalı, aksine konumunu pekiştirmelidir. Çünkü bu Proje, Avrasya ana karasında ekonomik açıdan altyapının hazırlanması, ülkeler arasında bağların kurulması konusunda çok önemlidir" (A9, 15 Haziran 2021, Adana). "Çin tarafından geliştirilen "Yeni İpek Yolu projesi", Türk dünyasının dünya siyaset ve ticaretindeki rolünü değiştirebilecek kapasiteye sahiptir. Türk dünyası bu projenin coğrafi olarak tam kalbinde bulunmaktadır ve Türk Keneşi çerçevesinde Hazar üzerinden geliştirilmekte olan "Orta Koridor" her iki ülkenin de çıkarlarına hizmet etmektedir" (A7, 22 Mayıs 2021, Sakarya).

Türk dünyası güzergahının gelişmesi açısından Hazar Denizi'nin hukuki statüsü önem kazanmaktadır. A9'a göre, "Hazar Denizi, adı Hazar İmparatorluğu'ndan gelen bir Türk Denizi'dir. Hazar Denizi üzerinden enerji boru hatlarının yapılması, Kazakistan ve Türkmenistan petrolünün Azerbaycan topraklarından Türkiye'ye, Türkiye topraklarından dünya pazarına çıkarılmasına büyük katkı sağlayacaktır. Bu açıdan bakarsak Hazar Denizi, Orta Asya ile Kafkasya'yı birleştirici bir köprüdür" (A9, 15 Haziran 2021, Adana). Bu nedenle 12 Ağustos 2018'de Kazakistan'ın Aktau şehrinde gerçekleşen Hazar ülkeleri zirvesinde bu konu ile ilgili anlaşma imzalanmıştır. Bu çerçevede Nursultan Nazarbayev'in 3 Eylül 2018'de Bışkek'te düzenlenen Türk Keneşi 6. Zirvesi'nde yaptığı konuşma dikkat çekicidir. Bu toplantıda dönemin Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev: "Ülkemiz Batı ile Doğu'yu ve Kuzey ile Güney'i birbirine bağlamaktadır. Aktau'da kabul edilen Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsü Konvansiyonu, bölgemizin transit potansiyelinin daha da gelişmesine katkıda bulunacaktır" demiştir. A1'e göre, "Türkiye, Kazakistan'ın bakış açısıyla uyumlu olarak ekonomik işbirliği öncelleyen bir yaklaşım sergiledi. Bu noktada Kazakistan'ın sahip olduğu doğal kaynakların Türkiye üzerinden dünya piyasalarına ulaştırılması konusu 90'lı yıllardan itibaren önemli bir konuydu. Ama bu konu hemen gerçekleşmedi ve zaman aldı. Son dönemde Hazar geçişi enerji nakit hatları üzerinden Kazakistan ve Türkiye arasındaki enerji alanındaki ilişkiler daha da güçlenecektir" (A1, 20 Nisan 2021, Ankara). Böylece hem Kazakistan hem de Türkiye açısından

Hazar Bölgesinin jeoekonomik önemi artmaktadır. Görüşmeci A3'e göre, "Türkiye, Bakü-Tiflis-Kars (BTK) demiryolu hattı, Hazar Denizi ve Kazakistan üzerinden Çin'e ulaşmaktadır. Kazakistan ise hem Çin'den gelen malları Güney Kafkasya ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırmakta hem de Hazar Denizi üzerinden kendi enerji ihracatını yapmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinden petrol taşımacılığı projelerinin hayata geçirilmesi, alternatif ulaşım bağlantılarının sağlanması ve dünya pazarlarına erişimin Kazakistan için büyük fırsatlar yaratacağı açıktır. Ayrıca Kazakistan toprakları, Japonya, Çin, Güney Kore gibi ülkelerden Türkiye ve Avrupa'ya kargo taşımacılığının gelişmesi için oldukça elverişlidir" (A3, 30 Nisan 2021, Nur-Sultan). Dolayısıyla Türkiye-Kazakistan arasındaki ekonomik ilişkiler bağlamında enerji nakliyatı önemli konulardan biridir. Türkiye, enerji kaynaklarını çeşitlendirmek amacıyla Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan'dan petrol ve doğalgaz ithal etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine yaklaşımı, özellikle enerji ve ekonomi merkezli olduğu söylenebilir (Bostancı ve Lüleci, 2019:2). Bu konuda sürekli gelişen sanayisi, artan tüketim harcamaları ve büyüyen ihracat potansiyeli ile Türkiye, aynı zamanda Kazakistan için önemli bir pazardır (Gençler ve Akbaş, 2011:4). "Doğu ile Batı arasında gelişmekte olan uluslararası ticaret yolları, Türkiye-Kazakistan stratejik ortaklığının jeoekonomik boyutunu oluşturmaktadır. Bu nedenle "Dünya Adası" olarak bilinen Avrasya kıtasından geçen ticaret ve ulaştırma yollarına Türklerin önem vermesi gerekmektedir. İkili ilişkilerin jeoekonomik boyutu, Türk dünyası ülkelerinin birbirleriyle olan ilişkilerini ilk sıralara taşımaktadır" (Ametbek, 2018).

Sinkaya (2005)'e göre, Türkiye'nin Orta Asya devletlerine yaklaşmasının birkaç önemli nedeni vardır. İlk olarak Kıbrıs Sorunu ve AB'nin Türkiye'nin birliğe üyeliğini geciktirmesi uluslararası siyasi arenada Türkiye'nin stratejik önemini azaltmaktadır. Bu nedenle Türkiye Orta Asya ile yeni ittifak kurmaya çalışmaktadır. İkincisi, Türkiye'nin Orta Asya'da bölgesel güç ve rol kazanma fırsatı mevcuttur. Üçüncüsü, Orta Asya Bölgesi ekonomik ve ticari fırsatlara sahip yeni pazar alanıdır. Dördüncüsü, Hazar havzasındaki enerji kaynakları Türkiye'nin artan enerji talebini karşılamaktadır. Yukarıda ifade edilenlerden yola çıkarak Kazakistan ve Türkiye birbirini tamamlayan ekonomileri sayesinde stratejik ortak olmayı başarabilirler (Ametbek, 2018).

Uluslararası ilişkilerde ekonomik araçlar "sert güç" enstrumanı olarak sayılır. Fakat Kazakistan ve Türkiye, birbirinin ekonomisine yatırım yaparak ve uluslararası arenada destekleyerek "sert güç" enstrumanını "yumuşak dengeleme" siyasetine dönüştürmektedir. Bununla birlikte iki ülke kendi ekonomisini güçlendirmeye çalışmaktadır. Walt'a göre, "devletler, yeteneklerini başkalarıyla birleştirerek dışarıdan denge kurabilirler veya güçlü devletlere etkili bir şekilde karşı durabilmek için kendi kaynaklarını seferber ederek içten denge kurabilirler (Walt, 1987, aktaran Nurgaliyeva, 2016). Bu nedenle Türkiye ile kurduğu ekonomik işbirliği sayesinde Kazakistan, Rusya ile pazarlık masasındaki konumunu iyileştirerek akıllı politika yürütmektedir (Gençler & Akbaş, 2011). Bu bağlamda, Kazakistan ve Türkiye liberalizm teorisi açısından pragmatik ekonomik yönleri

güçlendirmekte olup, maddi refah ve insan güvenliğini ön plana çıkarmakta, özel girişim özgürlüğünü sağlamakta ve piyasadaki serbest rekabeti desteklemektedir. Buradan Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç perspektifinden incelenirken liberalizm teorisi uygun olduğu görülmektedir.

3.7. Askeri İlişkiler

Türkiye ve Kazakistan arasındaki askeri-güvenlik alanı ikili ilişkilerdeki önemli konulardan biridir. Askeri alanda yeni gelişmekte olan ikili ilişkiler, 2009 yılında “Stratejik Ortaklık Anlaşması” imzalanmasının ardından yeni bir ivme kazandığı söz konusudur. O andan itibaren askeri teçhizat ve ortak askeri yapılar, ikili askeri ve askeri-teknik işbirliğinin geliştirilmesine ve güçlendirilmesine olan katkısı açısından önemli bir alan haline geldi (Almen, 2013). İkili askeri ilişkilerin ana eğilimi, Kazakistanlı askerlerin Türk askeri okullarında eğitilmesi, Kazak Özel Kuvvetlerinin eğitilmesi, donatılması ve Kazakistan Silahlı Kuvvetlerinin reformuna yardımcı olmaktır. Kazakistan Savunma Bakanı Adylbek Jaksybekov’a göre, Türkiye, savunma alanında Kazakistan’ın öncelikli ortaklarından biridir.

Kazakistan ve Türkiye arasındaki stratejik iş birliği kapsamında savunma sektöründe birçok anlaşma yapılmıştır. Örneğin, 2010 yılında Kazakistan’da faaliyet gösteren “Kazakhstan Engineering” şirketi ile ASELSAN şirketi arasında ilk anlaşma yapılmıştır. 18 Nisan 2011 tarihinde ise, ASELSAN’ın %49, Savunma Sanayii Başkanlığı’nın %1 ve Kazakhstan Engineering’in %50 iştirak oranlarıyla, “Kazakhstan Aselsan Engineering Limited” şirketi kurulmuştur. Bu önemli olay, Kazakistan ve Türkiye’nin askeri alanda ciddi bir işbirliği başlattığının kanıtıdır. Günümüzde ise “Kazakhstan Aselsan Engineering Limited” zırhlı araçlar için “Electro-Optical ve Night Vision” sistemlerinin üretimini yapmaya başlamıştır. Şirket, Kazakistan askeri ve sivil kuruluşları ile Orta Asya ülkelerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik elektro-optik, elektronik cihaz ve sistemlerin üretilmesi faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Güven veren teknoloji (2019), <https://www.aselsan.com.tr>).

Kazakistan’ın başkenti Nur-Sultan’da 2010 yılında “İlk Uluslararası Silah ve Askeri Teknik Ekipman Fuarı KADEX-2010” düzenlendi ve bu fuar Kazakistan için çok önemli bir hale geldi. Kazakistan’ın fuarları yürütmedeki amacı yeni askeri ekipman alıp satmak ve askeri güvenlik alanına yatırımcıları çekmektir. Fuarın popüler olması için Kazakistan’ın diğer ülkelerin desteğine ihtiyacı vardı ve fuarın düzenlenmesinde en çok katkı sağlayan ülkelerden biri de Türkiye’dir. KADEX-2010 Fuarında en çok askeri firmayı Türkiye ve Rusya tanıttı. Bu alanda Türkiye’nin desteği, askeri ekipman ticaretinin son dönemde Kazakistan-Türkiye askeri işbirliğinde yeni yön haline gelmesine yol açtı.

2012 yılında ikinci kere yapılan KADEX-2012 Fuarı'nda, Türkiye'nin öncü otomotiv ve savunma sanayi şirketi Otokar ve Kazakhstan Engineering şirketi, Kazakistan Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, "Kobra" zırhlı araçlarının Kazakistan'da üretimine ilişkin bir ön anlaşma "Memorandum of Understanding" imzalamıştır. Otokar, 2019 Ekim ayında Kazakistan'da Otokar Central Asia adıyla yeni bir firma kurdu. Halihazırda Otokar'ın askeri ürünleri Kazakistan ve Orta Asya Bölgesi'nde aktif olarak kullanılmaktadır. Otokar Central Asia şirketi, Kazakistan ve Orta Asya Bölgesi'nde ortak ürün geliştirme, yerel iş ortaklıkları, yerel üretim, teknoloji transferi gibi farklı işbirliği fırsatlarını da değerlendirmeyi hedeflemektedir. Girişimin, Türkiye'nin ihracatına katkı sağlaması beklenmektedir (Otokar Kazakistan'da şirket kurdu (2019), <https://www.savunmasanayi.org>). Bu konuda gerçekleştirilen görüşme sırasında ST3'e göre, "Kazakistan ve Türkiye arasındaki askeri ilişkilerin yoğunlaşması, günümüzdeki ikili ilişkilerin gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır" (ST3, 15 Mayıs 2021, Ardahan).

Nursultan Nazarbayev'in Eylül 2018'de Türkiye'ye resmi ziyareti sırasında iki ülke Cumhurbaşkanı "Askeri işbirliği ve gizli bilgilerin karşılıklı korunması" anlaşmasını imzalamıştır. Türkiye Kazakistan'a askeri alanda maddi yardımda bulunmuştur. Her sene Türkiye'deki Harp okullarından eğitim almaya Kazakistan'dan çok sayıda öğrenci gelmektedir (Taldybayeva, 2012).

Ayrıca Kazakistan ulusal çıkarları kapsamında Rusya, Çin ve ABD gibi büyük güçlerle dengeli ve çok yönlü politika izlemektedir. Kazakistan'ın Şangay İşbirliği Örgütü ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü üyesi olmakla birlikte NATO'nun Barış İçin Ortaklık inisiyatifine de katılması buna bir örnek olabilir (Kılıncarslan, 2017:61). Bu kapsamda, NATO üyesi olan ve askeri gücü bakımından NATO içerisinde 2. sırada yer alan Türkiye ile askeri alanda işbirliğini geliştirmek Kazakistan için büyük bir avantajdır. Asya'daki NATO alternatifi olan ŞİÖ'ne Türkiye'nin de ilgisi gittikçe artmaktadır. Türkiye'nin ŞİÖ'ne üye olması Kazakistan'ın Rusya Federasyonu ve Çin karşısında eşit olmasına imkan sağlar. Bu durum Kazakistan'ın izlediği denge politikası açısından çok yararlı olabilir (Taldybayeva, 2012).

Türkiye, Kazakistan için her zaman özel bir ortak olarak kalmaktadır. Avrasya bölgesinde istikrarı ve güvenliği sağlamak için Kazakistan'ın ileri sürdüğü öncelikleri ve çabalarına Türkiye faal şekilde destek vermekte ve kendisi de katılmaktadır (Taldybayeva, 2012). Böylece akıllı güç perspektifinden "sert güç" unsuru olarak kabul edilen askeri ilişkilere yatırım yapılmakta ve desteklenmektedir. Bu tür faaliyetlere göre, liberalist düşüncelerin temel ilkesi olan sivil toplum güvenliği konusu Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. İki ülke sivil toplum güvenliğini korumak amacıyla askeri alanda işbirlikler yapmakta ve ikili ilişkilerini ŞİÖ ve NATO gibi uluslararası örgütler kapsamında da geliştirmektedir.

SONUÇ

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde akıllı güç isimli bu çalışmanın amacı, ikili ilişkilerin gelişimini ve birbirlerine yönelik politikasını anlayarak nedenlerini sorgulamaktır. Kazakistan ve Türkiye'nin birbirine yönelik politikasını belirleyen önemli faktörün "akıllı güç" olduğu hipotezine dayanarak, "akıllı güç" kavramının incelenmesi, bu kavramın ikili ilişkilerin oluşturulmasındaki önemi üzerine detaylı bir analizin yapılması amaçlanmaktadır. Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin nasıl geliştiği, ikili ilişkilerinin ana itici gücü neye dayandığı ve ikili ilişkilerin gelişimine etki eden faktörlerin neler olduğu araştırmanın ana sorularıdır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda kimileri ikili ilişkilerin kültürel bağlar sayesinde geliştiğini, kimileri ise ortak ekonomik çıkarlara dayandığı görüşünü ileri sürmektedir. Ancak günümüzdeki ikili ilişkiler çeşitli boyutları kapsamakta ve bu boyutları ne yumuşak ne de sert güç açısından tanımlamak yeterli ve açıklayıcı değildir. Bu bakımdan ikili ilişkilere her ikisinin birleşimi olan akıllı güç perspektifi açısından bakmak önem taşımaktadır. Dolayısıyla ele alınan bu çalışmada öncelikle Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişim süreci incelenmiş ve "akıllı güç" kavramına değinilmiştir. Daha sonra Kazakistan ve Türkiye'nin işbirliğini gerçekleştiren ortak alanlar meydana getirilerek bu alanlar akıllı güç perspektifinden analiz edilmiştir. Son olarak, ikili ilişkilerin gelişimine etki eden faktörler ve ilişkilerin ana itici gücü tespit edilmiştir. Çalışmada, Kazakistan-Türkiye ilişkilerini açıklamak için "akıllı güç" kavramı kullanılmıştır. Bu bağlamda, "akıllı güç" kavramının analizi için çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan konstrüktivizm ve liberalizm teorilerine başvurulmuştur. Araştırma sorusunun ele alınmasında ve çalışmanın dayandığı hipotezlerin test edilmesinde gereken verileri toplamak ve analiz etmek adına yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler, doküman incelemesi başlıca yöntemler olarak kullanılmıştır. Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişim sürecini akıllı güç perspektifinden analiz etmek ve çalışmanın ana hipotezini test etmek adına akademisyenler, diplomatlar ve sivil toplumla gerçekleştirilmiş olan görüşme en uygun nitel araştırma yöntemi olarak seçilmiştir. Bunun yanı sıra, Kazakistan ve Türkiye arasındaki eğitim ve ekonomik alanlarda mevcut nicel verilere ulaşmak için tablolar ve şekiller kullanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan kaynaklar dört büyük grupta sınıflandırıldı:

1. Resmi müzakere belgeler ve resmi materyaller (Kazakça, Rusça ve Türkçe);
2. Kazakistan dış politikası ve Türkiye-Kazakistan ilişkileri konusunda Büyükelçiler ile siyasi figürlerin konuşmaları;
3. Kitap, makale, internet haberleri ve diğer yayınlardan, konferanslar, seminerler ve diğer bilimsel toplantılardan, "Dergi Park", "Uluslararası ilişkiler" dergisi, "Bilgi", "Science Direct", "Academia", "Ulusal Tez Merkezi" gibi birçok dergi ve tez sitelerinden elde edilen ikincil veriler;

4. Kazakistan'da (Nur-Sultan, Almatı ve Türkistan'da), Türkiye'de (İstanbul, Ankara, Adana, Ardahan ve Sakarya'da) ve Latvia'da (Daugavpils'de) 17 kişiyle gerçekleştirilen görüşmeler (göşmelerin ayrıntıları için bkz. Bölüm II, Bölüm 2.4.2.1.). Bu görüşmeler, Kazakistan dış politikası ve Kazakistan-Türkiye ilişkileri ile ilgili deneyim, bilgi, görüş ve tutumlarına ışık tutması açısından çok faydalı olmuştur.

Veri toplama ve nitel araştırma yöntemleri sayesinde akıllı güç perspektifinden incelenen Kazakistan-Türkiye ilişkilerine yönelik oluşturulan araştırma soruları cevaplandırıldı. Çalışmanın ilk kısmında belirtilen araştırma soruları AS1, AS2, AS3 olarak verilmektedir ve Tablo 3'te özetlenmektedir.

Tablo 3: Araştırma Soruları ve Alınan Cevaplar

Araştırma Soruları	Alınan Cevaplar
<i>AS1</i> : Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin nasıl gelişmektedir?	Kazakistan-Türkiye ilişkileri stratejik ortaklığa dayalı pragmatik siyaseti sergileyen çok taraflı ilişkiler olarak gelişmektedir.
<i>AS2</i> : Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin ana itici gücü neye dayanmaktadır?	Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin ana itici gücü ilk başta kültürel değerlere dayalı olduysa, “Stratejik Ortaklık” Anlaşması ve “Yeni Sinerji” ekonomik programı sayesinde ikili ilişkilerin ana itici gücü karşılıklı çıkarıya dayalı siyasi-ekonomik ilişkilerden oluşmaktadır.
<i>AS3</i> : Kazakistan-Türkiye ilişkilerin gelişimine etki eden faktörler nelerdir?	Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesine etki eden ana faktörler siyaset, kültür, eğitim, ekonomik ve askeri alanlarda yapılan etkinliklerdir.

Veri toplama ve analiz yöntemleri sayesinde Kazakistan-Türkiye ilişkileri akıllı güç perspektifinden incelenip, çalışmanın hipotezleri test edildi. Bulgulara göre, iki ülke arasında, ortak kültürel bağlar ve değerler üzerine oturtulan, daha çok yumuşak gücün unsurlarına dayalı çok boyutlu bir politika yürütülmektedir. Bağımsızlığın ilk yıllarında ortak kültürel değerlere dayanan ilişkiler, günümüzde karşılıklı ekonomik çıkarları benimseyen ilişkilere doğru kaymaktadır. İkili ilişkilerin gelişmesinde yumuşak güç ile sert gücün unsurları olan ekonomik ve askeri ilişkiler de kullanılmaktadır. Akıllı gücün bir parçası olan yumuşak güç, Kazakistan ve Türkiye arasındaki siyasi-diplomatik, kültürel, eğitim alanlarında, iki ülkenin uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki işbirliklerinde ve jeopolitik konularında “yumuşak dengeleme”, “kamu diplomasisi”, “dijital diplomasi” olarak gözükmekte ve konstrüktivizm teorisiyle analiz edilmektedir.

Araştırma sonucunda iki ülke arasındaki siyasi-diplomatik ilişkiler ilk günden itibaren iyi bir noktada olduğu tespit edilmiştir. Kazakistan bağımsızlığını ilan etmeden önce gerçekleşen resmi ziyaretler, sonraki dönemde de Kazakistan'ın egemenliğini tanıyan ilk Türk devletinin de Türkiye olması ikili siyasi-diplomatik ilişkilere büyük bir anlam kazandırmıştır. Bunun yanı sıra, 2009'da kabul edilen "Stratejik Ortaklık" ve 2012'de imzalanan "Yeni Sinerji" Anlaşmaları sayesinde iki ülke siyasi-kültürel alanlar ile sınırlı kalmayıp, ikili işbirliğin ekonomi-stratejik boyutunu temellendirmişti. Kazakistan ve Türkiye'nin uluslararası siyasete yönelik aynı bakış açısını paylaşmaları ve pragmatik siyaset sergilemeleri iki ülkenin dış politikalarını oluşturmaktadır. Olumlu dış politika sayesinde Kazakistan-Türkiye ilişkileri stratejik ortaklığa dayalı çok taraflı ilişkiler olarak gelişmektedir. Akıllı güç bakımından siyasi-diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi yumuşak güç enstrumanı olarak kabul edilmekte ve akıllı gücün içerdiği diğer işbirliği alanlarının geliştirilmesi için zemin oluşturmaktadır (bkz. Bölüm 3.1.).

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde uluslararası kuruluşlar çok önemlidir. Türk Konseyi çatısı altındaki kuruluşlar Türkiye için kamu diplomasisine katkı sağlayan "yumuşak güç" unsuru ise, Kazakistan için Rusya ile kurduğu BDT, KGAÖ ve ŞİO gibi örgütlere yönelik "yumuşak dengeleme" unsuru olmaktadır. Kazakistan ve Türkiye, AİGK, EİT, AGİT ve BM gibi uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki karşılıklı etkileşimi, Türk dünyasıyla sınırlı kalmayıp, küresel toplumda da birbirini aktif olarak destekleyen aktörler olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda iki ülkenin uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki etkileşimi, akıllı güç bakımından "yumuşak güç" unsuru olduğunu görmekteyiz (bkz. Bölüm 3.2.).

Kültürel değerler, etnik bağlar, tarih, dil ve din ortaklığı, Kazakistan ve Türkiye arasındaki tüm alanlarda yapılan işbirliklerin temeli olmuş ve iki ülkenin birbirine yönelik dış politikası üzerinde bir etki yaratmıştır. Kazakistan'ın kültürel bağlara önem vermesi, yurt içinde Kazak-Rus dengesini, dış politikada ise Slav Dünyası-Türk dünyası dengesini sağlamaya çalıştığının göstergesidir İki ülkenin Türk dünyasına yönelik oluşturulan televizyon kanallarının çalışması "dijital diplomasi" ve iki ülkenin birbirine yönelik olumlu imaj oluşturmada katkı sağlamıştır. Dolayısıyla, akıllı güç bakımından kültürel ilişkiler "yumuşak güç" unsuru olarak kabul edilmektedir (bkz. Bölüm 3.3.).

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde eğitim alanı büyük önem taşımaktadır. 1992 yılında Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesinin inşası, "Büyük Öğrenci" Programına (sonradan "Türkiye Bursları" Programı) başlatılması, iki ülkenin de Türk Üniversiteler Birliği'ne üye olmaları ve her sene iki ülkede eğitim alan öğrenci sayısının artması Türkiye ve Kazakistan eğitim politikasının doğru yönde ilerlediğinin bir göstergesidir. Akıllı güç bakımından ise eğitim alanı "yumuşak güç" unsurudur (bkz. Bölüm 3.4.).

Jeopolitik açıdan Türkiye ve Kazakistan, Avrasya'yı bağlayan köprü ve Batı ile Doğu'ya açılan kapı rolünü üstlenmektedir. Bu ikili ülkenin jeostratejik konumlarındaki ortak noktalarıdır. Bu

bakımdan dış politikada iki ülke, bölge ülkeleri arasında arabuluculuk görevini de üstlenmektedir. Türkiye'nin Türk dünyası ülkeleriyle daha derin ilişkiler kurması, Türküye'yi Batı ve Rusya karşısında jeopolitik bakımdan daha güçlü hale getirecektir. Kazakistan'ın jeopolitik konumuna bakıldığında, kuzeyde Rusya ve doğuda Çin ortak sınır paylaşmaktadır. Bu konuda Kazakistan, Çin'i Rusya ile, Rusya'yı ise Türkiye ile dengelemeye çalıştığı ifade edilebilir. Böyle bir jeopolitik durum, akıllı güç perspektifinden “yumuşak dengeleme” unsurudur (bkz. Bölüm 3.5.).

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde akıllı gücün bir parçası olan sert güç ekonomik-ticari ve askeri-güvenlik alanlarında yaptığı işbirliklerde gözükmekte ve liberalizm teorisiyle analiz edilmektedir. Tez çalışmasında elde edilen bulgulara göre, Kazakistan ve Türkiye, birbirinin ekonomisine yatırım yaparak, “enerji diplomasisini” doğru yönde kullanarak ve askeri işbirliği kurarak sert güç unsurlarını “yumuşak güç” ve “yumuşak dengeleme” siyasetine dönüştürmektedir. Liberalizm teorisi açısından Kazakistan ve Türkiye pragmatik ekonomik yönleri güçlendirmekte, maddi refah ve insan güvenliğini ön plana çıkarmakta, özel girişim özgürlüğünü sağlamakta ve piyasadaki serbest rekabeti desteklemektedir. Bu nedenle Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç perspektifinden incelerken liberalizm teorisi uygun olmaktadır.

Ekonomik-ticari ilişkilerde Kazakistan ve Türkiye birbirine Doğu ve Batı'ya açılan ekonomik-ticari kapıdır. Bunun yanı sıra, Çin tarafından gerçekleştirilen İpek Yolu Projesi ikili ekonomi ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu konuda Hazar Denizi hem lojistik, hem de enerji nakliyatı açısından önemlidir. Bu nedenle Kazakistan ve Türkiye ekonomileri birbirini tamamlayıcıdır. Kazakistan, Türkiye ile kurduğu ekonomik işbirliği sayesinde Rusya ile pazarlık masasındaki konumunu güçlendirecektir. Türkiye ise, Kazakistan ile ekonomik ilişkilerini geliştirerek Çin'e, Rusya'ya ve AEB ülkelerine açılmaktadır. Böylece iki ülke arasında akıllı politika yürütülmektedir (bkz. Bölüm 3.6.).

Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde askeri-güvenlik alanı, uluslararası güvenliği sağlama konuları çok önemlidir. Avrasya bölgesinde istikrarı ve güvenliği sağlamak için Kazakistan'ın ileri sürdüğü öncelikleri ve çabalarına Türkiye faal şekilde destek vermekte ve kendisi de katılmaktadır. Türk şirketleri tarafından Kazakistan'ın askeri güvenlik alanına yatırımlar yapılmaktadır. Böylece iki ülke askeri alana yatırım yaparak birbirini desteklemektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin NATO üyesi olması, Kazakistan'ın ise Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü üyesi olması askeri bakımdan “yumuşak dengeleme” politikasıdır ve iki taraf için de önem taşımaktadır. Bu tür faaliyetler akıllı güç perspektifinden “sert güç” unsuru olarak kabul edilmektedir. Ancak çalışmada gösterildiği gibi Kazakistan ve Türkiye, askeri ilişkileri sivil toplumun güvenliğini sağlamak amacıyla geliştirmektedir (bkz. Bölüm 3.7.).

Çalışmanın sonucunda Kazakistan-Türkiye ilişkilerini akıllı güç kavramı üzerinden incelediği bu çalışmanın sonucunda iki ülke ilişkilerin tek taraflı olmayıp, “akıllı gücün” tüm unsurlarını

kültürel bağlar temelinde ustaca birleştiren çok boyutlu olduğu neticesine varılmıştır. İkili ilişkiler, hem yumuşak hem de sert gücün unsurlarını içermektedir. Buna göre iki ülke arasında “sert güç” araçlarını destekleyerek, farklı alanlarda “yumuşak dengeleme” ve “yumuşak güç” kavramına yakın olan “akıllı politika” yürütüldüğü tespit edilmiştir. İki ülke arasındaki akıllı güce dayalı “akıllı politika” hem “yumuşak gücün” unsurları olan siyasi-diplomatik, eğitim ve kültürel alanlarda hem de “sert gücün” aracı olan ekonomik-ticari ve askeri-güvenlik alanlarında ortak stratejik işbirlikler oluşturmaya imkan sağlamaktadır.

Sonuç olarak Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin nasıl geliştiği, ikili ilişkilerin ana itici gücünün neye dayandığı, ikili ilişkilerin gelişimine etki eden faktörlerin neler olduğunu araştıran bu çalışmada, Kazakistan-Türkiye ilişkilerine akıllı güç perspektifinden bakmaya ilişkin görüşme gerçekleştirilmiştir, dolayısıyla mevcut ve sınırlı literatüre yeni veriler sağlanmıştır. Bu çalışma ikili ilişkileri güncel bir bakış açısından inceleyip, yumuşak gücün unsurları olan siyasi-diplomatik, kültürel ve eğitim alanları ile birlikte sert gücün unsurları olan ekonomik, askeri alanlarını da geliştirdiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla, bu çalışma Kazakistan-Türkiye ilişkilerini yeni perspektiften bakmaya yönelik uygun bir kavramsal çerçeve sunmuştur ve ikili ilişkileri akıllı güç bakımından incelemiştir. Yukarıda özetlendiği gibi, bu çalışmada akıllı gücü daha iyi analiz edebilmek için konstrüktivizm ve liberalizm teorileri birleştirilerek kullanılmıştır. Böylece çalışmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulmasında katkıda bulunmuştur. Bunun yanı sıra Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesine yönelik yeni bir araştırma tasarımı ortaya konulmuştur. Bu kapsamda bu çalışma Kazakistan-Türkiye ilişkileri konusunda büyüyen literatüre, ikili ilişkileri akıllı güç perspektifinden incelemeye yönelik mekanizmanın açıklanmasına, akıllı gücün incelenmesinde teorik ve metodolojik çerçevenin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abzhaparova, Laura (2014), **The role of public diplomacy in the strategy of cooperation between Kazakhstan and Turkey**, Life Science Journal içinde (45-48)
- Açiler, Sezer (2020), **Nitel Araştırma Yöntemleri**, İstanbul İşletme Enstitüsü, <https://www.iienstitu.com/blog/nitel-arastirma-yontemleri> (05.08.2021)
- Adams, Ian (2001), **Political Ideology Today**, 2nd ed., Manchester University Press, Manchester
- Akbulaev, Nurkhodzha ve Bayramli, Gadir (2020), Maritime transport and economic growth: Interconnection and influence (an example of the countriesin the Caspian sea coast; Russia, Azerbaijan, Turkmenistan, Kazakhstan and Iran), **Marine Policy içinde** (1-9)
- Alekseeva, T. (2014), Myslit konstruktivistiskiy: Otkryvaya mnogogolosyi mir, **Sravnitel'naya Politika içinde** (4-21).
- Alekseeva, T. vd. (2018), **Kvantovyi podhod k mejdunarodnym otnoweniyam**, Znanie sila. Moskva
- Almen, Dastan (2013), **Turkey's Foreign Policy towards Kazakhstan in the Post-Soviet Period**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ametbek, Dinmuhammed (2018), **Türkiye-Kazakistan İlişkilerinin Stratejik Boyutu**, Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM), Ankara
- Amrebayev, A. (2013). **Güncel Uluslararası Politikalar Bağlamında Kazakistan-Türkiye ikili ilişkilerinin analizi**, Barış Kitabevi, Ankara
- Armitage, Richard L., ve Nye, Jr. Joseph (2007), How americacan become a smarter power, **CSIS Commission on Smart Power. A smarter, more secure America içinde** (5-8).
- Ashley, Richard K. (1987), **The Geopolitics of Geopolitical Space: Toward a Critical Theory of International Relations**, Alternatives, 403-434.
- Aslanlı, Araz (2017), **Trans Hazar Enerji İş Birliğinin Türk Cumhuriyetleri Açısından Önemi**, Bilig, 27-51.
- Aydın, Mustafa (2004), **Foucault's Pendulum: Turkey in Central Asia and the Caucasus**, Turkish Studies, 1-22.
- Barnett, Michael, ve Duvall, Raymond (2005), **Power in international politics**, The MIT Press, 39–75.
- Batmaz, Nihat (2004), **Türkiye - Kazakistan Arasındaki Ticari-Ekonomik İlişkiler, Türk Müteşebbislerinin Bu Ülkede Yaptıkları Yatırımların Boyutu ve Karşılaştıkları Sorunlar**, Bilig, 83-104.
- Baynazarova, Elnara (2013), **Avrasya Güvenliği Bağlamında Türkiye-Kazakistan İşbirliğinin Potansyeli**, Barış Kitabevi, Ankara
- Behraves, Maysam (2011), **Constructivism: An Introduction. E-International Relations**, Lund University

- Beisbekova, Anar (2011), **Kazakistan'ın Ekonomik Yapısı ve Türkiye ile Dış Ticari ilişkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Belguzhanova, Elina (2018), **Cooperation Frameworks between Kazakhstan and Turkey: Comtemporany Condition and Development Outlooks**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berendeyev, M.V. ve Dyushkova, A.Yu. (2013), Etnopoliticheskiy diskurs identichnosti v regional'nom prostranstve byvshey Yugoslavii: bosniyskiy sindrom, **Etnopoliticheskiy diskurs identichnosti v byvshey Yugoslavii içinde** (139-149).
- Berg, Bruce L. (2001), **Qualitative Research Methods for the Social Sciences**, A Pearson Education Company, Boston
- Bilgehan, Gülcan vd. (2017), **Orta Asya Türk Devletlerinde Türkiye'nin Turistik İmajı: Kırgızistan ve Kazakistan'da Bir Alan Araştırması**, Bilig, 105-137.
- Bilgin, Mert (2004), **Hazar'a Kıyıdaş Türki Cumhuriyetlerinde Devletin Özgül Gelişimi**, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, 141-163.
- Braterskiy, Maxim (2014), **Ekonomicheskaya moshch' v mire «zhestkoy» i «myagkoy» sily. Aktual'nyye problemy Yevropy**, 59-96.
- Brito, Brigida Rocha (2010), Hard,Soft or Smart Power: Conceptual Discussion or Strategic Definition?, **Janus.Net e-journal of International Relations içinde** (112-114).
- Brown, Wendy (2005), **Edgework: Critical Essays on Knowledge and Politics**, 725-729, Princeton University Press, New Jersey
- Bursa, Emre (2017), Türkiye-Kazakistan ilişkileri ve yüksek eğitim politikaları, **Journal of Social Sciences and Humanities içinde** (1-20)
- Bostancı, Mustafa ve Lüleci, Taner (2019), **21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri**, **Journal of History School**, 715-754.
- Chetin, Nursulu (2018), İstoriya razvitiya kazakhsko-tureckih otnoshenii, **Qazaqstan men Ortalyq Aziyanın tarih gylmynyn ozekti maseleleri içinde** (157-166).
- Christensen, Larry, ve Johnson, R. Burke (2007), **Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches**, 3rd Edition, SAGE Publications, California.
- Christensen, Larry, ve Johnson, R. Burke (2014), **Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches**, 5th Edition, SAGE Publications, California.
- Cordesman, Anthony vd. (2013), **Turkey, Russia, Iran and Central Asia After 2014**, Central for Strategic and International Studies (CSIS).
- Çapa, Mesut (2019), Sovyet Birliği'nin dağılması: Kazakistan Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık sürecinde Türkiye-Kazakistan münasebetleri, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi içinde** (1-23).
- Çetinkaya, B. (2021), Posol Kazakhstana v Ankare Saparbekuly: nasha tsel' — razvivat' kazakhstansko-turetskiye otnosheniya vo vsekh sferakh <https://inosmi.ru/politic/> (14.03.2021)
- Destek, Mehmet Akif vd. (2017), **Tarımsal Katma Değer Üzerinde Hollanda Hastalığı Etkileri: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan için bulgular**, Bilig, 225-239.

- Drobot, Galina (2014), **Liberalizm v teorii mezhdunarodnykh otnosheniy: istoriya, zarubezhnaya i otechestvennaya shkoly**, Sotsial'no-gumanitarnyye znaniya.
- Dyusembekova, Zh. (2013), **Dinamika razvitiya kazakhstansko-turetskikh otnosheniy na sovremennom etape**, Vestnik KazNU.
- Fotiou, Eleni (2010), **Smart Power and US-Turkish Relations**, EAG Policy Paper, 5.
- Geertz, Clifford (1973), **Interpretation of Cultures, Selected Essays**, Basic Books, New York.
- Gençler, Ayhan, ve Akbaş, Arif (2011), **Bağımsızlık sonrası Kazakistan ve Türkiye arasındaki sosyo-ekonomik ilişkiler (1990-2011)**, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1-35.
- Guba, Egon G., ve Lincoln, Yvonna S. (1989), **Fourth Generation Evaluation**, 1st Ed., Sage Publications, California,
- Gukasov, A. (2011), «Zhestkaya» i «myagkaya» sila kak instrumenty vneshney politiki SSHA, Vestnik Instituta Strategicheskikh issledovaniy PGLU, 15-17.
- Gündoğdu , Abdullah ve Güler, Cafer (2017), **Kazakistan'ın Bağımsızlığının Tanınma Süreci ve Türk Kamuoyundaki Yankıları**, TAD, 75-93.
- Golam, Mostafa (2013), **The concept of "Eurasia": Kazakhstan's Eurasian policy and its implications**, Journal of Eurasian Studies, 160-170.
- Horowitz, Donald L. (1985), Ethnic Groups in Conflict, **The dimensions of Ethnic Conflict içinde** (51-92), University of California Press, London.
- Imanbekova, Manshuk (2014), Some Problems Of Turkish Investments In Kazakhstan (The Example Of Turkish Firms In Almaty), **Procedia - Social and Behavioral Sciences içinde** 309 – 313.
- Jaimaz, Ya. (t.y.), **Vneshnyaya politika Turtsii v Tsentral'noy Azii**, <https://mirec.mgimo.ru/07.05.2021>
- Kaplan, Muhittin vd. (2015), **One Nation, Many Voices? External Cohesion of the Turkic Council States in the United Nations General Assembly, 1993-2011**, Bilig, 125-150.
- Karakoç, Jülide (2013), **Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler**, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 131-160.
- Kayalı, Hülya ve Mengi, Savtekin (2017), **Türkiye - Kazakistan ticari ilişkileri (1992-2014)**, Marmara Coğrafya Dergisi / Marmara Geographical Review, 166-184.
- Kaygın, Erdoğan vd. (2019), **Türkiye ile Kazakistan arasındaki ticari ilişkilere yönelik engeller**, MANAS Sosyal Araştırma Dergisi, 3379-3398.
- Kazibekova , Gulim (2013), **Sovyetler Birliği Sonrası Türkiye Kazakistan Ekonomik İlişkilerinde Yaşanan Gelişimler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelly, George (1955), The psychology of personal constructs, New York, Reprinted by Routledge (1991) London.
- Kılınçarslan, İsmail Yasin (2017), **Türkiye-Kazakistan ilişkileri (2003-2017)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kıral, Bilgen (2020), **Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 171-189.
- Kumar, Ranjit (2011), **Research Methodoloy, a step-by-step guide for beginners**, SAGE Publications Ltd., London.
- Kuprin, Dmitriy ve Tulyulyuk, Elena (2017), **Elementy myagkoy i zhestkoy sily v sisteme formirovaniya imidzha gosudarstva**, Kommunikologiya , 61-72.
- Kushkumbayev, Sanat vd. (2016), **Centralnoaziyatskoe Lego: Kto konstruiruet region?**, Friedrich Ever Stiftung Fond, 3-44.
- Likhachev, Mihail (2018), **Kazakhstansko-turetskoye sotrudnichestvo v kontekste strategicheskogo partnerstva Astany i Moskvy**, Novaya Evraziya, 131-148.
- Massadikov, Khairulla (2012), **Türkiye-Kazakistan Dış Ticaret İlişkilerinde SSCB sonrası gelişimler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- McClory, Jonathan (2011), **The New Persuaders II**, Institute fo Government, 4-28.
- Meiser, Jeffrey W. (2017), **Introducing Liberalism in International Relations Theory, International Relations Theory içinde (22-27)**. Bristol, England: E-International Relations Publishing.
- Mendelson Forman, Johanna (2009), **Investing in a New Multilateralism**. Center for Strategic and International Studies, 1-14.
- Nurgaliyeva, Leila (2016), **Kazakhstan's economic soft balancing policy vis-à-vis Russia: From the Eurasian Union to the economic cooperation with Turkey**, Journal of Eurasian Studies, 92-105.
- Nye, Joseph (2008), **Public Diplomacy and Soft Power**, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 94-109.
- Nye, Joseph (2011), **The Future of Power**. New York: PublicAffairs.
- Nogayeva , Guldariga (2007), **Kazakistan'da Türkiye ve Türk imajı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nossel, Suzanne (2004), **Smart Power**, Council on Foreign Relations, 131-142.
- Padem, Hüseyin vd. (2012), **Araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı**, International Burch University Publication, Sarajevo.
- Pallaver, Matteo (2011), **Power and Its Forms: Hard, Soft, Smart**, Masters Degree, The London School of Economics and Political Science, 1-147.
- Patton, Michael Quinn (1987), **How to Use Qualitative Methods in Evaluation**, New Dehli Sage Publications, London.
- Piaget, Jean (1936), **Origins of intelligence in the child**, Routledge ve Kegan Paul, London.
- Raikhan, Khosjan (2015), **Dış Ticaret açısından Kazakistan Türkiye ilişkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Raimbekova, A , "Kazakistan ile Türkiye uzay alanında iş birliği yapacak", <https://www.aa.com.tr/tr/> (15.10.2020)

- Raimzhanova, Aigerim (2015), "**Power in IR: Hard, Soft, and Smart**", Institute for Cultural Diplomacy and the University of Bucharest, 1-20
enstitusu/ (05.05.2021)
- Saudabayev, Kanat (1999), **Kazakhstansko-turetskiye otnosheniya: Stanovleniye, sovremennoye sostoyaniye i perspektivy razvitiya**, <https://www.dissercat.com/>
- Shelov-Kovedyaev, F.V. (t.y.), **Liberalizm. Chto est' chto v mirovoy politike** <http://www.wehse.ru/cgi-bin/wpg/>
- Shiraev, Eric B (2014), **International Relations**. Oxford University Presses, New York.
- Simavoryan, Arestakes (2018), "Turciya i sotrudnichestvo diaspor tyurkoyazychnyh stran", **Fond Noravank**, 1-5.
- Sinkaya, B. (2005). Turkey-Iran geopolitical competition over Central Asia and the Caucasus: 1989-2001. *Avrasya Etüdleri*, 77-96.
- Surkova, E. (2015). "Instrumentalny potentsial "umnoy sily": sovremennyye praktiki", **Kontury globalnih transformacii: politika, ekonomika, pravo**, 8(1),107-111.
- Syzdykov, S (2011), **Yevraziyskaya ideya N.Nazarbayeva i tyurkskoye prostranstvo**, Saryarka, Astana.
- Tacibayev, Raşid (1997), **1991-1996 yıllarında Türkiye-Kazakistan ilişkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taldybayeva, Dinara (2012), **Türk dünyasında Entegrasyon Süreci: Türkiye-Kazakistan ikili işbirliğinin sürece etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tsygankov, Pavel (t.y.), Teoriya mezhdunarodnykh otnosheniy, <https://studme.org/> (03.02.2021)
- Tüymebayev, Canseyit (2012), "Kazakistan Türkiye İşbirliğinin 20.yılı", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 8-13.
- Toprak, Nuri Gökhan (2017), "Türkiye'nin Kazakistan ile kurmuş olduğu enerji ilişkilerinin Türkiye'nin yumuşak gücüne etkisi", **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10(1), 111-121.
- URL, "TÜRKPA Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi" (t.y.), <https://turk-pa.org/tr> (10.12.2020)
- URL, "AİGK/CICA Dışişleri Bakanları 4. Toplantısı Kazakistan'ın başkenti Astana'da gerçekleştirildi"(t.y.), <http://www.mfa.gov.tr/> (15.04.2021)
- URL, "Akademi hakkında" (t.y.), <http://twesco.org/tr/> (14.04.2021)
- URL, "ASELSAN'dan Kazakistan'a SARP DUAL UKSS ihracatı" (2020), <https://www.savunmasanayi.org/> (18.03.2021)
- URL, "Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK, CICA) Yeni Teşkilat Ofisi" (2016), <https://www.turk-pa.org/tr/> (15.04.2021)
- URL, "Derinlemesine Görüşme" (t.y.), <https://tusside.tubitak.gov.tr/tr/> (24.06.2021)

- URL, "Dogovor o strategicheskoy partnerstve mezhdou Respublikoy Kazakhstan i Turetskoy Respublikoy" (2011), <http://adilet.zan.kz/> (12.05.2021)
- URL, "Fakülteler ve Bölümler" (t.y.), <https://ayu.edu.kz/tr/faculties> (20.05.2021)
- URL, "Güven veren teknoloji" (2019)" <https://www.aselsan.com.tr/> (28.03.2021)
- URL, "Kazakhstan i Turtsiya podpisali ekonomicheskuyu programmu "Novaya sinergiya" (2012), <https://tengrinews.kz/> (02.06.2021)
- URL, "Kazakhstan rasshiryayet invest sotrudnichestvo s vedushchimi turetskimi kholdingami" (2021), <https://www.aa.com.tr/ru/> (04.04.2021)
- URL, "Kazakhstan zapustil mezhdunarodnyy obshchetyurkskiy kanal Turkistan" (2021), <https://www.trtrussian.com/> (14.03.2021)
- URL, "Liberalizm i Neoliberalizm" (t.y.), <https://spravochnick.ru/politologiya/> (12.12.2020)
- URL, "Liberalizm" (t.y.), <https://www.grandars.ru/> (17.01.2021)
- URL, "Nazarbayev vstretilsya s "kapitanami biznesa" Turtsii" (2018), <https://forbes.kz/> (20.04.2021)
- URL, "O podpisanii Sovmestnoy ekonomicheskoy programmy "Novaya sinergiya" (2012), <https://adilet.zan.kz/> (13.04.2021)
- URL, "Oboronnyy byudzheth SSHA" (2019), <https://tass.ru/info/7395907> (29.06.2021)
- URL, "Organizasyon Tarihçesi" (t.y.), <https://www.turkkon.org/tr/> (06.06.2021)
- URL, "Orhun Değişim Programı" (t.y.), <https://www.turkkon.org/tr/> (24.03.2021)
- URL, "Prezidenty Kazakhstana i Turtsii proveli press-konferenciuyu" (t.y.), <http://24.kz/ru/news/top-news/item/195614-prezidenty-kazakhstana-i-turtsiiproveli-presskonferentsiyu/> (20.05.2020)
- URL, "Qazaqstannın sırtqı ister ministri Türkiya prezidentimen kezdesti" (t.y.), <https://24.kz/kz/zhaaly-tar/sayasad/item/461992-aza-stanny-syrt-y-ister-ministri-t-rkiya-prezidentimen-kezdesti> adresinden alındı (18.04.2021)
- URL, "Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri" (t.y.). Bingöl Üniversitesi: <http://www.bingol.edu.tr/media/204988/sayt-bolum8-Sosyolojide-Nicel-ve-Nitel-Arastirma-Yontemleri> (3.03.2020)
- URL, "Temel Belgeler" (t.y.), <https://www.turkkon.org/tr/temel-belgeler> (17.05.2021)
- URL, "TRT Avaz" (t.y.), <https://www.trtavaz.ru/hakkimizda> (18.06.2021)
- URL, "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Türkistan Gayriresmi Zirvesi Bildirisi" (2021), Türk Keneşi: <https://www.turkkon.org/tr/haberler/> (31.03.2021)
- URL, "Türk dili konuşan ülkeler işbirliği Konseyi'nin kurulmasına dair Nahçıvan Anlaşması" (2009), Türk Keneşi: https://www.turkkon.org/assets/pdf/temel_belgeler/ (16.03.2021)
- URL, "Türk Kültür ve Miras Vakfı" (2018), <https://turk-pa.org/tr/content/cooperation/cultureandheritage> (20.06.2021)
- URL, "Türkiye - Kazakistan" (2012), <https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/> (06.05.2021)

- URL, "Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı" (t.y.). <http://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr>, (07.05.2021)
- URL, "Types and Methods of Interviews in Research" (t.y.), <https://www.questionpro.com/blog/types-of-interviews/> (20.04.2021)
- URL, "V Antal'ye otkryli park v chest' Abaya Kunanbayeva" (t.y.), https://ru.sputnik.kz/abai_175/20200924/15040353/antalya-turciya-abay-kunanbaev/ (19.06.2021)
- URL, "Vse sanktsii SSHA i Yevrosoyuza v otnoshenii Rossii s 2014 goda" (2014), <https://www.currenttime.tv/a/russia-american-european-sanctions/> (04.03.2021)
- URL, "Vstrecha s predstavatelyami delovykh krugov Turetskoy Respubliki" (2018), https://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/ (11.02.2021)
- URL, "What's PD? (t.y.)" (t.y.), <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd/> (12.03.2021)
- URL, "Yunus Emre Enstitüsü" (t.y.), <https://nur-sultan.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre->
- URL, "Kazakhstan i Turtsiya – strategicheskiye partnery v Yevraziyskom prostranstve" (2019), <https://liter.kz/> (18.05.2021)
- URL, "OTOKAR Kazakistan'da şirket kurdu" (2019), <https://www.savunmasanayi.org/> (14.04.2021)
- Veitsel, R. (2014), **Vliyaniye Turcii na Kulturu i Obrazovanie**, Islam v sovremennom mire, 26-32.
- Weber, Max (1968), **Economy and Society: An Outline of Interpretative Sociology**, Bedminster Press, New York.
- Weber, Max (1997), **What is an Ethnic Group?**, Polity Press, Cambridge.
- Willard, Charles Arthur (1996), **Liberalism and the Problem of Knowledge: A New Rhetoric for Modern Democracy**, University of Chicago Press, Chicago.
- Wilson, Ernest (2008), "Hard Power, Soft Power, Smart Power", **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, 110-124.
- Yergozha, Leila (2012), **Organizational Commitment and Work-related Cultural Values: The Case of Turkey and Kazakhstan**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2005), "Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri", **Journal of Theory and Practice in Education**, 2(2), 113-118.
- Yılmaz, Serdar (2017), "Kazakistan-Türkiye Ekonomik ve Kültürel İlişkileri: Vaatler ve Gerçekler", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, 6(2), 813-834.
- Yılmaz, Serdar (2021), "Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin son durumu: Hedeflere ulaşıldı mı?", **20. Yüzyılda Türkiye-Türk dünyası İlişkileri**, (83-115), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Yüzbaşıoğlu, Nazlı vd. (2021), "Turtsiya natselena na dal'neysheye dvustoronneye vzaimodeystviye s Kazahstanom"

ÖZGEÇMİŞ

Madina BEKTASSOVA, 2007 yılında İbray Altınsarin İlkokulu'nu, 2012 yılında İbray Altınsarin Ortaokulu'nu, 2014 yılında İbray Altınsarin Lisesi'ni; 2018 yılında da Turan Üniversitesi – Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı.

BEKTASSOVA, bekar olup, Rusça, Türkçe ve İngilizce bilmektedir.

